

Protokoll
1989/90:44

Riksdagens protokoll

1989/90:44

Tisdagen den 12 december

Kl. 10.00–21.05

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 4 december.

*Vissa frågor
rörande
dementa m.fl.*

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkanden 1989/90:SkU15 och SkU18
Lagutskottets betänkande 1989/90:LU13
Utrikesutskottets betänkanden 1989/90:UU7, UU8 och UU11–UU13
Kulturutskottets betänkande 1989/90:KrU11
Jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU8
Näringsutskottets betänkande 1989/90:NU9
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU15
Bostadsutskottets betänkanden 1989/90:BoU6 och BoU7

3 § Vissa frågor rörande dementa m.fl.

Föredrogs
socialutskottets betänkanden
1989/90:SoU12 Vissa frågor rörande dementa samt
1989/90:SoU13 Vissa frågor rörande äldre och handikappade.

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU12 och SoU13 skulle debatteras gemensamt.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Demens är en av våra stora folksjukdomar. Man räknar med att 1 % av den svenska befolkningen är drabbad av demens. Ser man till ålderspensionärerna är andelen avsevärt större, ungefär 1 på 20 lider av grav demens, och om man vidgar blickfältet också till dem som lider av lindrig demens handlar det om 1 på 10 eller 1 på 8. Ju högre upp i åldrarna man kommer, desto större blir andelen. Bland dem som är över 80 år kan det röra

1

sig om 1 på 5, och bland dem som är över 90 år kan det vara varannan. Demens är alltså en mycket allvarlig och utbredd sjukdom.

För första gången lägger socialutskottet i dag fram ett betänkande om demens. Vi har mycket grundligt behandlat flera motioner som har väckts i frågan. Vi har hållit en hearing och vi har fått värdefull information från experter. Detta material är fogat till betänkandet, som därför kan utgöra ett viktigt informationsmaterial. På basis av denna granskning gör också utskottet flera uttalanden. Vi uttalar för det första att utbyggnad av gruppboende för senildementa nu måste prioriteras. För det andra måste forskningen om demens ges prioritet. Dessa uttalanden görs till regeringen och vi förväntar oss självfallet att regeringen skall dra slutsatser av dem. Det finns tillfälle till detta redan i vår, då det kommer en proposition om forskning och – enligt vad som har sagts – en proposition om äldreomsorgen. Således har regeringen goda tillfällen att ta hänsyn till riksdagens uttalanden.

Det finns också en reservation fogad till betänkandet, vilken går ut på att det måste införas ett stimulansbidrag för utbyggnad av gruppboende. Det finns goda utsikter att denna reservation går igenom, och om den gör det utgår vi ifrån att regeringen kommer att följa riksdagen på den punkten.

Senildementa kan tas om hand på flera olika sätt. Många bor hemma i sina bostäder, vilket är möjligt, men detta kräver bistånd av anhöriga och av samhället. De anhöriga som sköter senildementa anförvanter tar på sig en oerhört stor börda. Det är nödvändigt att den bördan lättas genom att kommunerna också ställer upp med avlösning, hemtjänst och annat bistånd. Många senildementa vårdas på sjukhem – det gäller inte minst multiinfarktdementa som behöver kroppslig vård.

Det finns också många senildementa, som i dag vårdas antingen hemma eller på institutioner och som egentligen skulle må bättre av att vårdas inom gruppboende. Beräkningarna i det fallet går något isär; det kan röra sig om 15 000 eller 30 000. I vilket fall som helst är det väldigt många flera än vad vi i dag har resurser att ta hand om. Det finns mellan 1 500 och 2 000 platser inom gruppboende, men behovet är det mångdubbla. Mot denna bakgrund har utskottet kommit fram till att det finns alla skäl till att nu kraftigt prioritera utbyggnad av gruppboende. De planer som kommunerna har utvecklat är visserligen bra, men de är helt otillräckliga. Enligt vår uppfattning räcker det inte med att bara följa de planer som har uppgjorts, utan det krävs också statliga stimulansåtgärder för att få fart på tillkomsten av nya gruppboenden.

I sitt budgetförslag för i år har folkpartiet föreslagit att 300 milj. kr. avsätts till ett statligt stimulansbidrag till anläggande av gruppboende. Vi följer upp detta förslag med en reservation, som jag härmed yrkar bifall till. Vi tror att detta är ett av de allra mest angelägna bristområdena, inom vårt sociala trygghetssystem, och att det därför finns starka skäl att koncentrera resurserna och ansträngningarna på att eliminera dessa brister. Vi är glada över att denna vår tanke har vunnit stöd i utskottet. Vpk stöder vårt konkreta förslag och flera andra partier – centerpartiet, miljöpartiet och moderata samlingspartiet – stöder tanken på att det behövs speciella stimulansbidrag till gruppboende. I den mån den gemensamma folkparti- och vpk-reservationen kommer att falla, avser vi från folkpartiets sida att stödja den av de tre övriga partierna avgivna reservationen.

Herr talman! Utvecklingen av äldreomsorgen är en av de stora uppgifterna vi har framför oss under 90-talet. Vi vet att antalet pensionärer visserligen inte kommer att öka, men vi vet att antalet *gamla* pensionärer kommer att öka mycket kraftigt under 2000-talets början. Detta ställer krav på sjukvården, på äldreomsorgen och på hemtjänsten. Vi har stora utvecklingsbehov framför oss. Det är mot denna bakgrund som man skall se den diskussion som under denna höst har förts mellan folkpartiet och moderata samlingspartiet.

I september månad genomförde folkpartiet en kampanjvecka, då praktiskt taget alla våra ledande politiker for runt i Sverige och talade om behovet av bättre stöd åt de senildementa. Den här kampanjveckan genomfördes samtidigt som moderata samlingspartiet förde en egen höstkampanj med temat Skattesänkningar. I Halmstad sammanstrålade Bengt Westerberg och Carl Bildt och höll anföranden i olika ämnen. Journalisterna var naturligtvis inte mindre klipska än att de förstod att här fanns någonting att fråga de båda partiledarna om. Följaktligen frågade de: Hur går detta ihop? Går det att samtidigt driva en radikal skattesänkning och en utbyggnad av äldreomsorgen? Efter denna konfrontation följde några veckors offentlig diskussion mellan dessa båda partier.

Herr talman! Jag skulle här i dag vilja ställa en mycket allvarlig fråga till Sten Svensson: Hur har ni i moderata samlingspartiet tänkt er att vi skall klara de stora uppgifterna inom äldreomsorgen, vad gäller senildementa och andra, om man samtidigt skall driva ned skattekvoten på de sätt som moderata samlingspartiet har föreslagit?

Carl Bildt har i en artikel sagt att målet bör vara att sänka skattetrycket till 40 %. Det skulle innebära ett bortfall med mellan 150 och 200 miljarder och en mycket kraftig bantning av de resurser som står till förfogande för den sociala välfärden i Sverige. Jag är uppriktigt nyfiken på hur den ambitionen skall kunna förenas med de höga ambitioner vi har gemensamt när det gäller att utveckla äldreomsorgen.

Fyra år i socialutskottet har gett mig en betydande respekt för de synpunkter och förslag som moderata samlingspartiet har framfört på socialpolitikens område. Jag har inte kunnat konstatera att man skulle ha varit anhängare av någon social nedrustning. Däremot kan jag inte förstå hur den politiken går ihop med den skattepolitik som samma parti företräder. Därför skulle jag vilja uppmana Sten Svensson att redogöra för hur man kan göra en så radikal minskning av samhällets skatteintäkter, samtidigt som man vill klara de viktiga uppgifterna inom sjukvården, äldreomsorgen och i detta fall utbyggnaden av vården för senildementa.

Herr talman! Låt mig till sist nämna ytterligare ett område som berör de senildementa. Utöver gruppboende är det mycket viktigt att vi ordnar en god dagsjukvård för de senildementa. Både de hemmaboende och de som bor i vissa typer av institutioner är beroende av att det under dagtid finns ett gott omhändertagande. I många kommuner har man börjat sätta upp dagvårdscentraler för de senildementa. Det är något som vi behöver satsa på kraftigt över hela landet. Detta är mindre kostnadskrävande än gruppboender, och därför har vi från folkpartiets sida tänkt oss att det skulle kunna ske

utan speciella stimulansåtgärder. Det är vår bestämda övertygelse att även detta är ett viktigt utvecklingsområde.

Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har anslutit sig till och i övrigt till utskottets hemställan i båda betänkandena.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag skall börja med att instämma i den beskrivning av bakgrunden till betänkandet från socialutskottet som vår ordförande nyss har gett. Jag vill också uttrycka glädje över att vi har fått till stånd den offentliga utfrågning som refereras som en bilaga till betänkandet. Det är ett utomordentligt värdefullt material som ligger till grund för dagens debatt.

Något senare skall jag återkomma till de frågor som Daniel Tarschys ställde i sitt anförande.

Herr talman! Antalet äldre över 85 år kommer inom de närmaste decennierna att öka med ca 100 000. Åldersrelaterade sjukdomar följer med. Redan i dag ställs anhöriga inför svåra prov. Hjälpen från samhällets sida är mycket bristfällig.

Välfärdssamhället har glömt bort de gamla, särskilt de dementa. Man kan inte vårda demens på samma sätt som fysisk sjukdom. Så här säger bl.a. den färgstarka debattören och skribenten Maj Fant, som förra måndagen gästade min hemstad, Skara, och där höll offentliga föreläsningar kring sin bok "Att bli mamma till sin mamma".

Maj Fant håller sina föreläsningar landet runt med två syften. Hon vill, berättar hon för Skaraborgs läns tidning, verka för kärleksfull och djup kontakt mellan de anhöriga och de demenssjuka. Hon vill påverka vårdsektorn att ta de anhöriga till sig som en resurs, för att kunna berätta för personalen om den demente, för att kunna göra förhållandet till vårdpersonalen meningsfullare för den sjuke.

Maj Fant vill också påverka politikerna att besinna sitt ansvar. Hon vill att de dementa – med vår ökade livslängd blir de ständigt fler – skall få bo i gruppboende. Hon rasar över dumma standardbestämmelser, som talar om att varje boende behöver två rum och kök.

Det räcker med ett rum, men med många gemensamma utrymmen, säger Maj Fant. Just gruppboendet stimulerar till aktivitet och bromsar därmed sjukdomsutvecklingen.

Herr talman! Många vårdbehövande äldre har drabbats av demenssjukdomar. Oavsett om grundorsaken är Alzheimers sjukdom eller multiinfarktsjukdom är möjligheterna till effektiv bot ytterst begränsade. Det är angeläget att utveckla det friska i stället för att främst behandla det sjuka hos dessa människor. De bör vistas i en stabil miljö, utan omflyttningar. De behöver mer än andra kontinuitet i vården och en fast vårdpersonal. De lämpar sig inte för stora institutioner utan de behöver effektivare vård och stöd i smågrupper.

Gruppboende har visat sig vara en lämplig boendeform med möjligheter till individuellt anpassad minnesträning. Många gånger har tidigare sängbundna sjukhemspatienter stimulerats till ett aktivt liv i gruppboende och försämringen har bromsats, ofta för många år. Det är angeläget att kommuner och landsting får möjlighet att utveckla gruppboendeformer avpassade

efter lokala behov och förhållanden. Det regelverk som bl.a. bostadslåneförordningen ställer upp och som låser fast bostädernas utformning och gruppernas storlek bör avvecklas, så att huvudmännen kan finna adekvata lösningar avpassade för de äldres individuella behov, utan hinder av statliga normer.

Möjligheterna till gruppboende och dagverksamhet för de åldersdementa är i dag minimala. Efterfrågan är sjufalt större än tillgången. De åldersdementa är ingen grupp som själv kan föra fram krav på bättre levnadsvillkor. Ett sådant krav är att tillsammans med andra kunna bo i hemmiljö och få den omsorg och vård som behövs. För andra dementa kan det vara dagverksamhet med sysselsättning som är nödvändig för en mer aktiv verksamhet.

Gruppboende förefaller vara den bästa lösningen för många åldersdementa – dock inte den enda. Det innebär att man bor i lägenhet under hemförhållanden, tillsammans med några andra gamla – dock inte många. Det är oansvarigt att placera de åldersdementa i sämre fungerande hemförhållanden för att kunna avlasta de stora institutionerna. En utbyggnad av gruppboende skulle inte bara lösa upp propparna i hela vårdkedjan utan det skulle framför allt ge dessa människor ett bättre och värdigare liv. Att så sker behöver självfallet inte leda till att vare sig den institutionella vården eller hemvården avvecklas för denna grupp av patienter. Ett alternativ utesluter nödvändigtvis inte andra alternativ. Huvudsaken är att vården av de åldersdementa förbättras. Den situation som nu råder är klart oacceptabel.

Det är glädjande att många kommuner – trots de betydande svårigheterna – ändå har börjat satsa på denna vårdform. Följande goda exempel kunde jag notera för en tid sedan i Nya Lidköpings-Tidningen:

”Nog är här trivsamt, alltid.

Det tycker Stina Ljungström, pensionär som bor på Svartebäcksgatan i Lidköping. Stinas bostad är inte vilken som helst. Hon är en av de nio som bor i Lidköpings första gruppboende för Alzheimersjuka. Den nya boendeformen har gett henne livsglädjen tillbaka.

– Det här har betytt otroligt mycket för min mor. Det är som om hon kommit tillbaka igen, intygar sonen Gunnar Ljungström.

– Det är också vår erfarenhet här vid Svartebäcksgatan, förklarar Kerstin Sjöström, föreståndare för gruppboendet.

– De som bor här ska göra allt som de gjort förut. Vi i personalen är deras gäster som stödpersoner.

Gruppboendet på Svartebäcksgatan finns på nedre våningen i ett vanligt hyreshus. Innanför lägenhetsdörrarna har väggarna tagits bort så att det bildats en korridor. Längs korridoren har lägenheterna byggts om till bostäder för nio patienter. Fem tvårummare och fyra enrummare har det blivit. Till detta hör gemensamma utrymmen som kök, matrum och sällskapsrum.

Lägenheterna möbleras med egna saker, gamla välkända ting som är viktiga för att träna minnet och känna sig hemma.

Patienterna bor var och en i sin egen lägenhet, men är på dagarna tillsammans och sköter dagliga sysslor med hjälp av varandra och personalen. Allt i gruppboendet är utformat med tanke på trivsel och mänsklig värme.”

Men, herr talman, det här räcker ändå inte! Av ett behov på bortåt 30 000 platser finns i dag ca 1 000, om jag har uppfattat situationen på rätt sätt. När

socialutskottet nu har behandlat motioner, bl.a. från oss moderater, med krav på åtgärder för att förbättra situationen, är det glädjande att notera det uttalande som ett enigt utskott kommit fram till. Utskottet gör med anledning av moderatmotionen ett tillkännagivande till regeringen med följande lydelse:

”Utskottet har vid flera tillfällen tidigare understrukit att gruppboende är en lämplig boendeform för dementa och att det är angeläget att gruppboendet byggs ut. Behovet av platser i gruppboende för åldersdementa fram till år 2000 har uppskattats, enligt vissa kalkyler, vara mellan 12 000 och 15 000 platser och enligt andra vara så högt som 30 000 platser. Det är i alla händelser uppenbart att behovet av platser i gruppboende kommer att vara avsevärt större än den utbyggnad som nu planeras i kommuner och landsting. Det är därför enligt utskottet nu nödvändigt att prioritera utbyggnaden av denna form för vård och boende.”

Däremot har, som Daniel Tarschys nyss påpekade, dess värre inte enighet kunnat uppnås kring en rad andra väsentliga frågor i sammanhanget. Det gäller framför allt frågan om finansieringen. Socialdemokraterna säger i betänkandet att något särskilt stimulansbidrag till gruppboende inte skall utgå. Oppositionspartierna ser alla positivt på en ekonomisk stimulans till huvudmännen men har olika förslag till tekniska lösningar. Det är emellertid min förhoppning att det förslag som återfinns i reservation nr 6 i betänkandet nr 12 skall kunna bli riksdagens beslut efter votering under detta moment.

Ansvaret för inrättandet av gruppboende åvilar i dag kommuner och landsting. Huvudmännens ambitioner att bygga ut denna boende- och vårdform är naturligtvis beroende av de ekonomiska resurser som de förfogar över. Staten bidrar till olika boendeformer för service och omvårdnad genom t.ex. statsbidrag till social hemhjälp, kommunalt bostadstillägg och räntestöd vid ny- och ombyggnad. En särskild satsning på gruppboende för dementa är så angelägen att staten under ett utvecklingsskede bör ekonomiskt stödja den nödvändiga utbyggnaden av verksamheten. Regeringen bör därför överväga hur en sådan ekonomisk stimulans till huvudmännen kan utformas och snarast återkomma till riksdagen med förslag.

I sammanhanget vill jag understryka vikten av att undanröja de hinder som finns i bostadslåneförordningen liksom de stelbenta standardkraven. Kommunerna måste ges frihet att kunna utforma sina egna lösningar, med flexibilitet och anpassning till olika lokala förhållanden och förutsättningar. Sådana stimulansåtgärder kommer, herr talman, att kosta staten en hel del, men vi moderater är beredda att anslå dessa medel. Detta säger jag som ett svar på Daniel Tarschys fråga. Det kommer också att framgå av det budgetförslag moderaterna redovisar i januari att detta är en riktig bedömning.

Jag vill också med anledning av de anklagelser Daniel Tarschys i sitt anförande riktade mot oss moderater fråga honom om han inte själv skall fundera över om folkpartiet inte har medverkat till nya svårigheter för kommunerna genom den skatteöverenskommelse mellan socialdemokraterna och folkpartiet som Daniel Tarschys uppenbarligen ställer sig bakom. Denna skatteuppgörelse kommer att innebära kostnadsökningar för kommunsektorn. Under 1990 och 1991 kommer kommunsektorn att drabbas av en kostnadsökning på ungefär 12 miljarder, dvs. sex miljarder kronor per år. Detta är samma

belopp som moderaterna föreslog i sin riksdagsmotion rörande besparingar. De indragningar som tidigare enligt socialdemokraterna och folkpartiet sågs som ett hot mot välfärden är alltså viktiga beståndsdelar i århundradets skattereform.

Men även om beloppet är likartat är skillnaderna mellan våra förslag och det som nu presenteras mycket stora. Medan våra förslag i form av en kraftig avreglering och avskaffande av bestämmelser som detaljstyr den kommunala verksamheten innebär lättnader som motsvarar indragningarna, finns ingenting sådant i den presenterade skatteöverenskommelsen. Egentligen borde Daniel Tarschys förklara för kammaren hur han med sin politik skall kunna underlätta för kommunerna att göra de satsningar han är ute efter.

I reservationen nr 5 i samma betänkande tar de borgerliga partierna upp frågan om dagverksamhetens betydelse.

Det är angeläget att hälso- och sjukvården anpassas bättre till behoven hos dem som drabbas av en demenssjukdom. Vården måste bli mer differentierad. De demenssjuka måste så länge som möjligt kunna bo kvar och vårdas i sitt eget hem. Detta förutsätter en god samplanering av den vård som ges av den egna familjen och av andra vårdgivare. För många demenssjuka är dagsjukvård kombinerad med eget boende ett gott alternativ. Det är därför angeläget med en satsning på dagvård för åldersdementa. Ett rimligt mål bör vara att alla dementa skall kunna erbjudas plats i dagvård inom en tioårsperiod.

Utskottsmajoriteten uttalar att det är mycket angeläget med en ökad forskning kring demenssjukdomarnas orsaker och möjligheterna till behandling. Mot bakgrund av det ökande antalet människor i hög ålder och de särskilda problem som drabbar de demenssjuka och deras familjer är denna forskning viktig. Även vid den öppna utskottsutfrågningen har betydelsen av forskningen om Alzheimers sjukdom m.fl. demenssjukdomar framhållits. Enligt utskottets mening kräver forskningen om demens ökade resurser. Utskottet förutsätter att detta kommer att beaktas vid utformningen av nästa års forskningsproposition. Jag gör alltså på denna punkt samma bedömning som Daniel Tarschys. Utskottets socialdemokrater reserverar sig däremot mot beslutet och anser att riksdagen i avvaktan på 1990 års forskningsproposition bör avstå från att nu göra uttalanden om forskningsbehov.

I en moderat motion till förra årets riksdag redovisades en del av det forsknings- och utvecklingsarbete rörande ifrågavarande sjukdomar som bedrivs i vårt land, bl.a. i Lund, Göteborg och Umeå. Sedan dess har forskningen ytterligare intensifierats inom ramen för de resurser som stått till förfogande. Dessa är dock klart otillräckliga och mycket återstår innan forskningen har de möjligheter som sjukdomarnas omfattning och svårighetsgrad kräver. I förhållande till annan medicinsk forskning är detta område klart åsidosatt. Enligt vår mening bör vid varje regionsjukhus finnas regionala centra för diagnostik, behandling, vårdutveckling, forskning och undervisning med inriktning på demenssjukdomar. Dessa centra skall tillförsäkras resurser inom psykiatri, neurologi, geriatrik och neuropsykologi samt diagnostiska resurser inom röntgen och neurofysiologi.

Samtliga universitetssjukhus måste dessutom ges resurser för undervisning och forskning rörande demenssjukdomar och psykiska sjukdomar hos

äldre. Befolkningsutvecklingen motiverar särskilda professorer i geriatrisk psykiatri vid dessa sjukhus.

Det finns många skäl att satsa ökade utredningsresurser på demenssjukdomarna. Vid en noggrann medicinsk utredning kan ofta kroppsliga och psykiska sjukdomar påvisas som förklaring till patientens demensliknande sjukdomsbild. Dessutom kan vissa av dessa sjukdomar behandlas med gott resultat. Genom utredningen kan dessutom den sjuke och anhöriga få en tillförlitlig information om sjukdomen och om de möjligheter som finns att få behandling och ekonomisk och praktisk hjälp.

Utskottet delar de uppfattningar som vi framfört i våra motioner om angelägenheten av ökade informationssatsningar. Utskottet påpekar därvid att ett särskilt ansvar åvilar socialstyrelsen. Utskottet förutsätter att nödvändiga informationssatsningar kommer till stånd. Det är utmärkt att detta sägs. Det är en tydlig markering till berörda myndigheter och huvudmän.

I det andra betänkande som kammaren nu behandlar tar vi upp frågan om gruppboende för de handikappade. Där gör vi moderater, dock ensamma, en markering i reservationen nr 13 till förman för en ekonomisk stimulans av sådant boende med samma innebörd som vi i betänkandet nr 12 har gjort beträffande demensvården. I övrigt har vi reservationer till förman för värdandet av den enskildes valfrihet i vård och omsorg i de frågor som rör äldre och handikappade.

Slutligen, herr talman, vill jag betona vikten av det uttalande som alla partier – utom socialdemokraterna – gör till förman för att 1989 års handikapputredning och andra utredningar på området inte begränsas av regeringens nolldirektiv.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till alla de reservationer som stöds av utskottets moderata ledamöter och i övrigt till de delar av utskottets hemställan som inte berörs av de nyssnämnda reservationerna.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är inte perspektivet för det närmaste året som bekymrar mig i det moderata framtidsprogrammet, utan det är perspektivet för de kommande 10–15 åren, för 90-talet, som bekymrar mig.

Moderaterna säger nämligen att den kommunala verksamheten skall hållas på oförändrad nivå. De talar om nolltillväxt i kommunerna samtidigt som de talar om en mycket kraftig neddragning av de samlade offentliga utgifterna. Vad jag har litet svårt att få att gå ihop är att vi, samtidigt som vi skall utveckla skolan, som moderaterna vill, utveckla barnomsorgen, som moderaterna vill, utveckla äldreomsorgen, som moderaterna vill, bygga gruppboendestäder för de handikappade, som moderaterna vill, och bygga många fler gruppboendestäder för de senildementa, som moderaterna också vill, skulle kunna bibehålla en nolltillväxt inom den kommunala sektorn.

STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har inte fått något svar på den fråga som jag har ställt till Daniel Tarschys om skattereformen. Själv svarade jag att vi moderater är beredda att anslå de medel som erfordras för att åstadkomma de statliga stimulanser som vi har efterfrågat och ställt oss bakom, vilket framgår av vår

reservation i betänkandet. Jag har också pekat på hur angeläget det är att man tar bort de lödande reglerna i bostadslåneförordningen och de standardkrav, som bl.a. Maj Fant tog upp vid en föreläsning som jag tog del av hemma i mitt län. Jag har också pekat på nödvändigheten av att kommunerna skall kunna välja olika flexibla lösningar för att kunna anpassa gruppboendet till de lokala förutsättningarna och förhållandena. Allt detta, har jag sagt, kommer att kosta staten en hel del pengar, och dem är vi moderater beredda att anslå, vilket kommer att framgå av det budgetalternativ som vi kommer att redovisa i januari.

Mot denna bakgrund har jag svarat tillfredsställande på frågan och ställt en motfråga: Hur skall Daniel Tarschys själv reda ut det förhållandet att kommunerna nu mister en rad inkomster och får ökade kostnader? Jag har pekat på att kostnaderna kommer att öka med 12 miljarder under en tvåårsperiod samtidigt som de styrande reglerna skall finnas kvar. Vi vill som bekant ta bort dessa regler och i stället införa ett klumpbidrag.

Jag har i min hand en liberal tidning som i sin ledare är mycket bekymrad över att kommunerna måste höja kommunalskatten med 3-4 kr. med hänsyn till den utveckling som jag har redogjort för. Jag vill vidarebefordra till Daniel Tarschys den fråga som ställs i tidningen: Enligt skattereformen skall den som tjänar under 180 000 kr. per år bara betala kommunalskatt, medan de som kommer över den inkomstgränsen också får betala 20 % statsskatt. På så sätt skall det finnas en viss balans mellan låg- och höginkomsttagare. Men hur blir det om kommunalskatten måste höjas år efter år?

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Skattereformen kommer att vidga arbetsutbudet och kommer att påverka ekonomin på en mängd förmånliga sätt för kommuner, för landsting och för vanliga människor i Sverige. Debatten om skattereformen hoppas jag att vi kan hålla i slutet av denna vecka i kammaren.

Nu var det emellertid ett annat problem som jag tog upp, nämligen frågan om hur den långsiktiga skattestrategi som moderaterna driver går att förena med den långsiktiga socialpolitiska strategi som samma parti driver. Då säger Sten Svensson att moderaterna kommer att ge besked om detta i sin motion i januari. Jag avvaktar med spänning att få ta del av den. Jag tycker att det är på tiden att det blir någon ordning även på moderata samlingspartiet. Det går inte att driva idén om att skatterna kan sänkas kraftigt samtidigt som den sociala omsorgen och den sociala vården på alla möjliga områden kan fortsätta att byggas ut. Det måste, Sten Svensson, bli någon konsistens på det budskap som moderata samlingspartiet framför.

När det gäller en rad andra frågor om byggregler, m.m. är vi helt överens.

STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är bra att vi får anslutning när det gäller byggreglerna, men vi har inte sett det i betänkandet, eftersom folkpartiet inte har framfört samma synpunkter i sina motioner. Vi moderater har inte heller några reservationer gemensamt med folkpartiet med den innebörden. Men det är bra att vi får detta bekräftat i kammaren i stället.

Jag har redan gett ett svar när det gäller den långsiktiga strategin. Vi mo-

derater vill ta bort de styrande regler som är förenade med de specialdestinerade statsbidragen till kommunerna. I stället vill vi satsa på ett klumpbidrag. Vi noterar nu att Kommunförbundet internt i en egen utredning har kommit till samma slutsats, nämligen att detta kommer att ge större frihet för kommunalmännen att använda tillgängliga resurser på ett sådant sätt att de kan göra lokala anpassningar. De stelbenta regler som gäller i dag innebär att hinder läggs i vägen för detta. Det vore värdefullt om Daniel Tarschys också kunde tänka sig att ansluta sig till denna ståndpunkt. Då skulle vi underlätta för kommunerna.

Sedan konstaterar jag ännu en gång att de ökade kostnader som skattereformen kommer att leda till för kommunerna under de närmaste två åren är av minst samma storleksklass som de besparingar på statsbidragen som vi har föreslagit i våra motioner. Detta har folkpartiet, tillsammans med socialdemokraterna, ansett vara ett hot mot välfärden. Nu upphöjs detta till högsta visdom när den skattereform skrivs under som leder till att samma pengar försvinner från kommunerna och att de styrande reglerna för statsbidrag blir kvar. Det är snarare en sämre situation än den Daniel Tarschys går till anfall mot genom att ta upp diskussionen här med mig i dag.

ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Den här debatten gäller i huvudsak äldreomsorgen, men i vissa avseenden, i fråga om betänkande 13, också insatser för yngre personer med fysiska eller psykiska handikapp. Det är naturligt att gruppernas intressen ibland sammanfaller, men det finns en liten risk för att debatten, såsom den nu och i andra sammanhang förs, kan uppfattas som att handikappfrågorna behandlas styvmoderligt och kommer så att säga med på köpet när äldres behov diskuteras. Jag vill gärna inledningsvis understryka att vi naturligtvis alltid måste hålla isär begreppen och att vi har klart för oss att yngre människors behov, intressen och önskemål ofta är helt annorlunda än de äldres.

Äldre människor utgör inte heller någon homogen grupp. Ibland skulle man kunna tro det då det ofta förs en förenklad debatt som speglar vissa modetrender. För 20 år sedan var det ny- eller ombygdda ålderdomshem som visades upp som kommunernas flaggskepp. 10 år senare var boende i servicehus det lyckligaste för alla. Senare har det under en tid varit så att allt utom den egna bostaden bedömts som dåliga alternativ för äldre.

Jag tror jag törs påstå att den tid vi nu är inne i präglas av en ökad insikt om att det behövs fler boendialternativ och att det inte är ensidighet som skall prägla debatten och utbudet, utan mångfald. Det är nödvändigt om vi skall ha en chans att klara av det ökade och ökande behov som vi i dag ser. Vi vet ju att antalet personer i den äldsta åldersgruppen kommer att öka mycket kraftigt under den närmaste tioårsperioden.

Vi vet också att antalet yngre människor, de som är i s.k. produktiv ålder, kommer att minska under samma tid. Redan det ger en indikation på att vi kan få framtida problem, men det är också annat som tillkommer. Tidigare fanns det inte så många yrkesalternativ för flickor att välja mellan, för väldigt många var vårdområdet ett naturligt val. I dag finns det fler yrken som lockar också flickor, yrken som kanske har högre status men som framför allt ger

bättre arbetstider och högre lön. Det här är positivt för kvinnorna och flickorna, och det skulle vara bra för vården om det också vore så att pojkarna och männen i samma utsträckning hade sökt sig till vårdområdet. Tyvärr är så inte fallet.

En annan faktor som egentligen är av större betydelse än vad man normalt tänker på är att vi inte längre har tillgång till den arbetskraftsreserv som hemmafruarna under en längre tid utgjorde. Det var kvinnor med en ofta stor livserfarenhet och med ett praktiskt kunnande som gjorde dem i många fall synnerligen lämpliga att ta itu med vårduppgifter.

Egentligen borde vi lägga ned mycket mer tid och fantasi än vad vi gör på att förebygga behov av hjälpinsatser. De medicinska förutsättningarna finns. Forskare på området hävdar att en 70-åring i dag är som en 60-åring för 30 år sedan, en 80-åring som en 70-åring var tidigare. Man hävdar också att den medicinska statusen snabbt kan försämrats, om uppgifterna för den enskilde försvinner och livsnehållat försämrats. Det kräver av oss ett nytt synsätt. De allra flesta människor är inte förbrukade vid 65. För alla dem som orkar och som också fortsättningsvis vill ha en uppgift i samhället måste det skapas förutsättningar. Det ligger ju i allas, inte minst samhällets, intresse att så kan ske. Här kommer frågor som den rörliga pensionsåldern in i bilden, men också kanske mera närliggande. Det jag närmast tänker på är att man genom samhällets försorg borde kunna auktorisera insatser såväl inom barn- och ungdomsverksamheten som inom äldre- och handikappomsorgen.

Från centern har vi tagit upp den här frågan i reservation 10 i betänkande 13, där vi bl.a. framhåller att det måste göras helt klart att det skall vara möjligt att betala ut mindre ersättningar, typ omkostnadsersättning, skattefritt. Om man fick till stånd en mer organiserad verksamhet av det slag som vi i brist på bättre benämning kallat "väntjänster", skulle det kunna bidra till att lätta på det vårdbehov som man på många håll har så svårt att klara redan i dag.

Apropå synen på äldre kan man bli mäkta indignerad när man tar del av förhållningsregler som gällde på många ålderdomshem så sent som fram på 40-talet. Jag har i min hemkommun, som inte alls är något undantag, läst regler som:

Pensionärer skola iakttaga ett hövligt beteende gentemot personalen.

Det är strängeligen förbjudet att nyttja tobak.

Det är strängeligen förbjudet att lämna hemmet utan föreståndarinnans tillåtelse.

Och som sista anmaning:

För den som bryter mot någon av dessa regler drages kaffe och snus in under en vecka.

Detta vittnar om en förmyndarmentalitet som vi alla ivrigt tar avstånd från i dag. Ändå förekommer det flera former av förnedrande behandlingar av äldre även i dag men som grundar sig på kravet på ökad effektivitet. Effektivitet och rationalisering är dagens modeord som inte riktigt platsar i de här sammanhangen. Bara ett sådant exempel är när man för tids vinnande låter nattpersonalen på ålderdomshem och sjukhem väcka de äldre före klockan fem på morgonen för tvättning och påklädning för att de skall ligga färdigklädda på sängen när dagpersonalen kommer klockan sju.

Det finns kommuner där man i dag känner sig alltmer pressad av den ekonomiska situationen och driver kommunen som ett företag där varje produktionsenhet skärskådas var för sig ur effektivitets- och "lönsamhetssynpunkt" och där äldre- och handikappomsorgen inte är undantagen. Tyvärr har effektivitetskravet blivit mer påtagligt hos den regering som vi nu har än hos någon tidigare regering i modern tid, säkerligen beroende på att finansdepartementet har blivit så dominerande.

Ur skattebetalarnas synvinkel kan rationaliseringskrav och liknande försvaras på de allra flesta områden, men jag tror att det är ytterst få som ställer upp på att ökad effektivitet är det näst intill primära begreppet när det gäller vård och omsorg. Om vi skall kunna hävda att vi har en välfärdsstat måste det vara människors behov av hjälp som ställs i förgrunden. De fördelningar av resurser som behövs måste göras i huvudsak från andra samhällssektorer till vårdområdet. Det får inte vara så, vilket en tid varit påtagligt särskilt inom handikappområdet, att man ställer grupper mot varandra.

Det är ett synnerligen angeläget tillkännagivande till regeringen som utskottet föreslår. Där understryks att nödvändiga resurser måste komma till stånd på handikappområdet och att handikapputredningen och andra liknande utredningar inte får begränsas av nolldirektiv. Tyvärr har socialdemokraterna i utskottet reserverat sig. Det lär väl knappast minska risken för att regeringen nonchalerar riksdagen också i det här fallet, som den flera gånger har behagat att göra på senare tid. Men här handlar det sannerligen om den socialdemokratiska regeringens trovärdighet när det gäller omsorgen om de svaga i samhället.

Genom motionskrav från bl.a. centern berörs huvudmannaskapsfrågan för äldreomsorgen. Från centern har vi pekat på att de avgörande problemen är brist på personal och brist på boendalternativ som kunde avlasta sjukhusen. När man som regeringen gör lyfter upp huvudmannaskapet till den avgörande frågan måste det vara ett sätt att dölja oförmågan att lösa de verkliga problemen. Dessutom tycks man utgå från situationen sådan den ter sig i storstaden, eller rättare sagt Stockholm, och bortser helt från att man på flera håll i landet lyckats lösa de organisatoriska frågorna på ett alldeles utmärkt sätt och där man tar till vara de kunskaper som är bäst utvecklade hos kommunerna resp. landstingen. Utskottet vill inte ta ställning i sakfrågan med hänvisning till att frågan bereds inom regeringen. Från centern beklagar vi detta. Vi menar att om riksdagen hade gjort ett uttalande i den riktning som centern förordar, hade man kunnat stoppa ett förslag som riskerar att bli ett illusionsnummer.

De blir anledning att återkomma till frågan, men redan i dag går det att påpeka sådant som är oroande. Vi har ju sett tidigare hur det har gått när kommunerna fått ta över uppgifter utan att motsvarande resurser följt med, exempelvis inom omsorgsområdet. Där har verksamheten varit inriktad på att, som riksdagen bestämt, avveckla institutionerna – rekordsnabbt och utan att man förvissat sig om att det har funnits fullgoda alternativ. I många fall har kommunerna inte haft en rimlig chans att tillgodose de nyuppkomna behoven på ett bra sätt. Och naturligtvis är det omsorgstagarna som kommit i kläm. När vi stiftar lagar och genomför reformer som radikalt ändrar på förutsättningarna för en verksamhet, måste det givetvis ske med förnuft och

med sådana övergångsbestämmelser att vi inte kastar ut barnet med badvattenet. Den här frågan tas upp i reservation 5.

Jag har tidigare varit inne på att vi redan i dag har stora svårigheter med att på ett bra sätt klara av äldre- och handikappomsorgen framför allt i storstäderna. Vi kan se framför oss ökande problem som också kommer att spridas till andra delar av landet. Det kommer att bli ett faktum om förslaget till skattereformen kommer att genomföras. Det har kommit fram senast i dag i rapporten i radion hur det kommer att slå för glesbygden och deras hemtjänstverksamhet. För att vi skall ha en chans att få kontroll över situationen krävs det av oss att vi alla beslutsfattare överger ett slentrianmässigt tänkande som utgår från att en verksamhet måste se ut på ett bestämt sätt. Alldeles oavsett hur utvecklingen i övrigt kommer att se ut, kommer behoven inom vård och omsorg alltid att variera.

Det finns, och kommer alltid att finnas, olika önskemål om hur behoven skall tillgodoses. Dess bättre kan vi räkna med att det också i framtiden kommer att finnas människor som vill ta initiativ och som är beredda att ta ansvar för verksamheter vid sidan av den kommunala, konventionella verksamheten. En sådan utveckling måste stimuleras. Den får alltså inte hållas tillbaka. Det framhålls i reservation nr 3.

Om vi i ökad utsträckning skall kunna locka människor att söka sig till vårdyrken och, inte minst, få dem att bli kvar där, måste vi få till stånd ett brett personalpolitiskt utvecklingsarbete. Det gäller frågor om arbetsvillkor, arbetsmiljö, utbildning och personalutveckling. Inte minst viktigt är det i det sammanhanget att de anställdas egna erfarenheter och uppslag tas till vara. De här kraven tas upp i reservation nr 4.

Jag skall när det gäller socialutskottets betänkande nr 13, som jag hittills i huvudsak har uppehållit mig vid, avslutningsvis något beröra kostfrågorna. Det är ju numera ett välkänt faktum att kosten betyder mycket för alla människors hälsa. En riktig kost är allra viktigast för barnen, för dem som är sjuka och för de äldre. Hittills har vi inte alls tagit till vara den vetskap som vi har på detta område. Det är i stället ett sorgligt försummat kapitel, där inte minst bristerna i utbildningen – alltifrån grundskolan och upp till yrkesutbildningen – är påfallande. Det är särskilt viktigt att kost- och näringskunskap ges utrymme i vårdyrkesutbildningen och i fortbildningen för vårdpersonal. Vidare kan det finnas anledning att här påminna om kravet på att dietisterna skall bli legitimerade för att på det sättet få en högre status inom vården.

Jag yrkar bifall till alla reservationer i socialutskottets betänkande nr 13 där centerns representanter finns med samt till folkpartiets reservation nr 15, där en angelägen fråga tas upp. Det handlar då om att personkretsen bör utvidgas när det gäller omsorgsverksamheten.

Det som jag hittills har sagt om synen på de äldre, om mångfalden, om valfriheten och om hur vården måste utvecklas i fråga om personalfrågor etc. gäller naturligtvis också i allra högsta grad de demenssjuka. Demens är ingen ny företeelse. Men eftersom de här sjukdomarnas frekvens ökar i takt med stigande ålder hos befolkningen, måste vi räkna med att fler människor än tidigare i vårt samhälle kommer att drabbas.

Länge har de här sjukdomarna och de människor som drabbas av dem fått

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

*Vissa frågor
rörande
dementia m.fl.*

tämligen liten uppmärksamhet. Man har ofta inte haft klart för sig att det rör sig om sjukdomar i egentlig mening, utan det här har uppfattats som ett önskat och mycket besvärligt inslag i en del människors åldringsprocess. De här människorna kan inte bo ensamma i sina hem. Inte heller är det alltid lämpligt att de integreras i ett ålderdomshemsboende.

Den boendeform som man hittills har funnit vara mest lämpad för de demenssjuka är gruppboendestäder, där de sjukas kvarvarande funktioner kan stimuleras och uppehållas under ibland rätt lång tid. Vi i centern har framhållit att det är en angelägen uppgift att gruppboendestäderna byggs ut, som ju är helt otillräckliga i fråga om antalet. Men det är också en synnerligen kostsam uppgift, som kommunerna knappast kommer att klara av om de inte får hjälp. Därför har vi, som framgår av socialutskottets betänkande nr 12, reserverat oss. Det gäller reservation nr 6, där vi säger att det krävs att ekonomiska medel avsätts för denna verksamhet.

Vi i centern har i annat sammanhang föreslagit att 500 miljoner årligen skall avsättas som stimulans när det gäller gruppboendestäderna och att detta skall finansieras via skatteutjämningsanslaget. Vi anser således inte att det räcker med ett uttalande där utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om att gruppboendet skall prioriteras. Dessutom måste alltså medel anslås.

Eftersom demenssjukdomarna är så svåra både för de drabbade själva och för deras anhöriga finns det stor anledning att satsa på forskning om orsaker och möjligheter till förebyggande insatser och behandling. Vid den hearing som utskottet hade i det här ämnet framkom det tydligt att det behövs mer resurser för att sådan forskning skall kunna komma till stånd i önskad omfattning. Ett tillkännagivande till regeringen om detta måste vara en viktig vägledning nu när forskningspropositionen förbereds.

Det som i övrigt kan sägas om de demenssjuka, om deras möjligheter till stöd, om dagverksamhet, om avlastning för de anhöriga osv. har redan framförts av både Daniel Tarschys och Sten Svensson. Jag kan instämma i det som dessa talare har sagt på den här punkten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5, 6 och 8 i socialutskottets betänkande nr 12 och i övrigt till utskottets hemställan.

MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Som suppleant i socialutskottet har jag inte direkt medverkat till utskottstexten. Jag tycker därför att jag kan ha rätt att få berömma texten i socialutskottets betänkande nr 12. Det är faktiskt ett betänkande som är litet utöver det vanliga. Här är en enorm kunskap samlad. Här finns det medicinska fakta. Här finns tankar om forskning. Patientföreningen har dessutom kommit till tals. Jag tycker faktiskt att det här betänkandet kunde användas som lärobok såväl för politiker som för anhöriga och vårdpersonal.

I det här betänkandet föreslår utskottets socialdemokrater att ett tillkännagivande skall göras om att det är nödvändigt att prioritera utbyggnaden av gruppboendet för dementa. I och för sig är det givetvis inte fel med ett sådant tillkännagivande. Det är bara det att det är helt otillräckligt i den situation som vi nu befinner oss i. Utskottet har, som väl är bekant för alla, vid flera tillfällen tidigare framhållit hur viktigt det är att gruppboendet byggs ut. Det

känner man givetvis till ute i kommunerna. Man känner till vilka behov som finns, och man vet att den här gruppen vårdbehövande många gånger far illa. Man vet också att de anhöriga många gånger har ett alldeles för tungt vårdarbete. Ute i kommunerna vet man dessutom att frågan om gruppboende för dementa är något av en nyckelfråga för hur det skall gå inom vården i övrigt. Om utbyggnaden blir av, skulle det få stor betydelse för sjukvården. Dessutom skulle det innebära att hemtjänsten avlastades.

Det är inte så, att kommunerna rent allmänt visar känslökyla gentemot den här gruppen vårdtagare och därför avstår från en utbyggnad av gruppboendestäderna. Orsaken till att det inte byggs gruppboendestäder är i stället den ekonomiska situation som många kommuner befinner sig i. Det behövs alltså pengar från staten för att gruppboendet skall bli verklighet. Staten har ju helt andra möjligheter än kommunerna att kompensera sig för ökade utgifter.

Det ser ut som om det skulle bli en majoritet här i kammaren i dag för reservation 6 i socialutskottets betänkande 12 som innehåller en begäran till regeringen om statsbidrag till gruppboendet. Därför vill jag säga någonting om villkoren för att kommunerna skall få del av det här statsbidraget. Om man jämför med de villkor som gäller i dag för byggandet när det gäller kollektiva boendeformer – jag tänker då på de statliga räntebidragen –, kan man se att de villkoren faktiskt är mindre lämpade beträffande den här formen av gruppboende.

De här reglerna fastställer bl.a. köksutrustningen, dvs. att det skall finnas en kokvrå eller ett kök. Med en kokvrå skall det finnas ett och ett halvt rum, men med ett kök räcker det med ett rum. Visst kan det vara bra med kökmöjligheter i dessa bostäder, men det är främst för de anhörigas skull. Det borde kunna ordnas så att köksdelen vid behov kunde stängas av. Det är inte lämpligt att det finns en köksavdelning när en person med svår demens vistas ensam i bostaden – det kan ställa till mera problem än glädjeämnen.

Den regel som säger att denna typ av bostäder inte heller skall vara samlokaliserad med andra bostäder kan också försvåra byggandet i just denna form. Det kan ibland vara bra med en samordning.

Det finns flera regler som inte lämpar sig för gruppboende för senildementa, t.ex. att personalrummen skall vara placerade utanför bostadsgruppen och att entrédörrarna till de privata bostäderna inte får vara placerade mot gemensamma rum. I gruppboende för dementa kan det tvärtom vara en fördel att de privata bostädernas entrédörrar gränsar till gemensamma rum, för att de dementa inte skall tappa bort sig när de kommer ut ur sina egna rum och virrar omkring i korridorer utan snabbt skall se var personal och andra i bostadsgruppen finns någonstans.

Sådana här regler bör alltså ses över när reglerna för statsbidragen utformas.

Jag yrkar därmed, herr talman, bifall till reservation nr 7.

Betänkande nr 13 förtjänar också en viss uppmärksamhet. I det betänkandet finns ett avsnitt som är något av ett trendbrott inom den handikappolitik som har rått under 1980-talet. Utskottsmajoriteten föreslår ett tillkännagivande om att utredningar inom handikappområdet skall befrias från nolldirektiv. Det är oerhört bra att detta tillkännagivande görs, då nolldirektiven har varit en hämsko på utredningarna, som i praktiken har omöjliggjort för-

slag om förbättringar. Det är inte så att reformer inom handikappområdet går utöver det som vi andra har, utan dessa "reformer" handlar oftast bara om att ge människor med handikapp någorlunda förutsättningar för att kunna leva ett liv som vi andra tar för givet.

Jag är medveten om att det var den borgerliga regeringen som införde nolldirektiven, och jag tycker därför att det är extra glädjande att syndarna från den borgerliga tiden har tänkt om och nu inser att nolldirektiven måste bort.

I detta betänkande tar man också upp personalrekryteringen till sjukvården. Sjukvården inför 1990-talet står och faller med frågan om personalrekryteringen. Jag vill då ställa en fråga till socialdemokraterna, eftersom jag inte någonstans i betänkandet kan hitta några planer för hur socialdemokraterna tänker sig att personalkrisen inför 1990-talet skall lösas. Vi vet alltså att det behövs ungefär 100 000 nya vårdbiträden till hemtjänsten inför år 2000 och ungefär 25 000–30 000 till sjukvården. Det skulle vara mycket intressant att höra hur socialdemokraterna tänker sig att det här egentligen skall gå till.

I reservation nr 14, som jag yrkar bifall till, tar vi upp en del insatser som behöver göras för att förbättra personalsituationen. Det är anpassning av arbetstiden, att man t.ex. kan tänka sig olika, individuella scheman. Man måste göra någonting åt helgtjänstgöringen och förbättra personalutbildningen. Men det är inte hela förklaringen till att personalsituationen har blivit sådan som den är i dag. Det finns också andra orsaker till personalbristen.

För att spara tid vill jag bara hänvisa till debattartikeln av Jerzy Einhorn i Dagens Nyheter i lördags. Där säger han att personalbristens orsaker är de återkommande besparingarna under 1980-talet, som har gjort situationen helt ohållbar för sjukvårdspersonalen och som har gjort att den har flytt från sjukvården.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservation nr 7 till betänkande nr 12 och reservation nr 14 till betänkande nr 13.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag gläder mig över de goda recensioner som Margó Ingvardsson gav de båda betänkningarna.

Får jag peka på en liten passus i betänkande nr 13, där det står: "Sedan 1984 gäller för samtliga kommittéer och särskilda utredare vissa generella direktiv ---. Dessa direktiv, som ofta kallats nolldirektiven, innebär i princip att förslag från kommittéer inte får öka de offentliga utgifterna eller minska statsinkomsterna."

Året var alltså 1984. Minns jag rätt, herr talman, avgick den borgerliga regeringen 1982.

MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Då vill jag fråga Daniel Tarschys om det inte fanns några nolldirektiv på den borgerliga regeringens tid. Jag ber Daniel Tarschys att tänka efter riktigt ordentligt innan han svarar.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Vi väntar alla på vad äldredelegationens arbete kommer att innebära för framtiden, men i avvaktan på detta får vi arbeta vidare. I dag tar vi alltså ställning till socialutskottets betänkanden 12 och 13.

Först vill jag yrka bifall till reservation 1, som handlar om information om demenssjukdomar. Här finns brister som måste åtgärdas. Våra anhöriga och övriga hjälpkrafter måste få möjlighet att dels vara välinformerade själva, dels informera allmänheten, så att vi alla får förståelse för demenssjukdomarna. Speciellt vill jag trycka på Alzheimers sjukdom och den påverkan som den sjukdomen har inte bara på den sjuke själv utan också på anhörigas och andra närståendes liv.

Det glädjer mig att fem av sex partier – i alla fall majoriteten – har tagit ställning för en snar ökning av resurserna till forskning om demenssjukdomarnas orsak och behandling. Där det är möjligt skall rehabilitering eller fördröjning av sjukdomens utveckling genomföras. En av möjligheterna är gruppboende för dementa. Därför yrkar miljöpartiet de gröna bifall till reservation 6, som innebär stimulansbidrag till denna boendeform.

Av samma orsak yrkar vi bifall till reservation 8, som gäller primärkommunernas ansvar för den tidigare nämnda boendeformen.

På övriga punkter i hemställan yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Beträffande betänkandet SoU13 vill jag tala om några reservationer, och jag börjar med reservation 4. Miljöpartiet de gröna anser att äldre och handikappade, om de vill, skall få bestämma över vem som skall vara deras personliga assistent. Det stärker vederbörandes självkänsla och oberoende.

Äldre och handikappade skall själva få bestämma över sitt eget liv och inte i onödan bli passiviserade, så långt det över huvud taget är möjligt. Av samma anledning vill miljöpartiet att anhöriga i större utsträckning skall kunna anställas som vårdare och hjälp och få betalt för detta.

Vad beträffar reservation 15 vill jag säga att jag har uppfattningen att omsorgslagens personkrets bör utvidgas, och jag ämnar som ledamot av handikapputredningen arbeta för detta inom utredningen.

I reservation 5 yrkas att institutionsplatserna minskar till förmån för gruppboende, men de får absolut inte avvecklas snabbare än gruppboendet hinner ordnas. Det får inte bli brist på boende eller hemvård totalt sett.

Beträffande handikapputredningens nolldirektiv vill jag säga att jag vid varje sammanträde i handikapputredningen har anmärkt på dessa direktiv. Till min glädje får jag nu uppleva att centern, folkpartiet och vpk, som har motionerat i frågan, och även moderaterna och vi i miljöpartiet driver igenom i riksdagen att nolldirektiven för handikapputredningen hävs. Jag förutsätter att detta resulterar i ändrade direktiv för utredningen.

Jag har just i dag fått höra av Synskadades Riksförbund att t.ex. kortandet av gråstarrskoerna inneburit att kontroll av ögonbottnar hos diabetiker har fått stå tillbaka. Jag tycker att det är otillständigt att ta från en grupp handikappade för att ge till en annan grupp handikappade. Så kan det inte få lov att gå till.

Härmed yrkar jag bifall till reservationerna 4, 5, 7, 9, 12 och 21. Många andra förslag hade jag velat yrka bifall till, men miljöpartiets budgetplanering räcker inte till fler utgifter på den sociala sidan just nu.

Slutligen yrkar jag bifall till resterande moment i utskottets hemställan.

AINA WESTIN (s):

Herr talman! Som socialdemokrat och ledamot i socialutskottet tar jag faktiskt åt mig äran och berömmet från vpk:s representant Margó Ingvarsson. Det är trevligt att någon gång också få beröm.

Vårdnaden av de dementa är ett område inom äldreomsorgen som har blivit eftersatt. En av orsakerna är kanske att det har saknats kunskap om gruppen åldersdementa, och som en följd därav har det varit svårt att finna lösningar på de många problem som har uppstått.

Under de senaste åren förefaller ändå den här gruppen äldre ha uppmärksamats mer och mer. Försök med dagverksamhet och särskilda boendeformer, anpassade till dementas behov, har visat sig vara framgångsrika. Dessa positiva resultat har också inneburit ett ökat intresse för demensvården och en tro på att mycket faktiskt går att förbättra. Detta framgick också klart vid den offentliga utfrågning som socialutskottet hade om demensfrågor och som relaterats i tidigare inlägg. Det finns också ett utförligt referat i utskottets betänkande.

Utskottsutfrågningen gav oss en inblick i och kunskap om de olika formerna av demenssjukdomar och sjukdomsbildernas olika stadier. De inbjudna deltagarna gav inte bara sin syn på de brister som finns i dag utan beskrev också det omfattande utvecklingsarbete som pågår och på vilket sätt man kan lösa problemen.

Det visar sig att demenssjukdomar kan börja tidigt. Det är inte alls ovanligt med sådana sjukdomar i 50–60-årsåldern, t.o.m. i 40-årsåldern. Då är det, som framkom vid utfrågningen, viktigt att det finns utredningsresurser och också möjlighet till tidig diagnostik, därför att det finns demensorsaker som redan i dag kan behandlas framgångsrikt.

Det finns också depressionstillstånd och förvirringstillstånd hos äldre som kan behandlas, och om dessa tillstånd inte utreds på rätt sätt kan de förväxlas med demens. Det framhölls också att det är viktigt med diagnostik och utredning för att de som arbetar inom sjukvården skall kunna ge vård, information och stöd till patienter och anhöriga.

Herr talman! Information om demenssjukdomar tas upp i en folktopp som behandlas i socialutskottets betänkande 12, och vi fick nyss höra att den stöds av miljöpartiet. Kravet i motionen är att socialstyrelsen skall ges i uppdrag att i samarbete med anhängigorganisationerna utforma en informationskampanj om demenssjukdomar, riktad till allmänheten. Utskottsmajoriteten anser liksom motionärerna att det är angeläget att öka kunskapen om och förståelsen för demenssjukdomar. Men det är också viktigt att framhålla nödvändigheten av information på flera olika områden och på olika nivåer. I fråga om information till anhöriga gäller det kanske mera att ge känslomässigt stöd och hjälp för att slippa de svåra skuld känslorna.

Personalen inom äldreomsorgen och sjukvården som vårdar demenssjuka måste också få fortlöpande information. Här bedrivs ett väldigt fint arbete av Riksförbundet för dementas rättigheter och Alzheimerföreningen. Det framkom vid utskottsutfrågningen. Också massmedia, även om de tar upp dem på sitt speciella sätt, har mer och mer uppmärksammat demensfrågorna.

Därför avstyrker utskottsmajoriteten kravet på en särskild informations-

kampanj. Socialstyrelsen har dessutom redan ett ansvar för att information ges.

Så till behovet av forskning om demens. I detta betänkande behandlas en folkpartimotion med krav på ökad forskning om demenssjukdomarnas orsaker och möjligheterna till rehabilitering. Detta har föranlett en majoritet i utskottet att ge regeringen till känna att forskningen om demens kräver ökade resurser och att detta skall beaktas vid utformningen av nästa års forskningsproposition. Här har då socialdemokraterna reserverat sig.

Herr talman! Det råder knappast några delade meningar om angelägenheten av ökad forskning kring demenssjukdomarna. Det har utskottet vid flera tillfällen tidigare understrukt. Vad är det då som skiljer oss åt?

Jag tycker att det finns anledning att erinra om att riksdagen fattat beslut om treåriga planeringsperioder för forskningen och forskarutbildningen. Därmed kan man säga att riksdagen i princip bör avstå från att under tiden mellan behandlingarna av dessa forskningspropositioner göra bedömningar över prioriteringar av olika forskningsbehov. En majoritet går således emot denna princip när det gäller just forskningen om demenssjukdomarna.

Socialdemokraterna i utskottet anser att riksdagen inte, även om forskningen på detta område är viktig, skall göra sådana prioriteringar. Ett annat skäl för riksdagen att avstå är att en ny forskningsproposition är nära förestående och kommer att föreläggas riksdagen redan våren 1990.

Det är inte så att det inte bedrivs forskning. Forskningen kring ålderssjukdomarna har fått en ökad uppmärksamhet, utan initiativ från riksdagen. Det framgick inte minst vid utskottsutfrågningen, där olika genomförda och pågående projekt redovisades.

Herr talman! I avsnittet Vård och behandling av dementa vill jag först något beröra den moderata reservationen, i vilken man framför att det är nödvändigt att varje län har tillgång till en särskild ansvarig utredningsavdelning med resurser inom röntgen och neurofysiologiområdet. Jag vill då först betona att det är viktigt och angeläget att de demenssjuka får genomgå en kvalificerad utredning. Det framgick av utskottsutfrågningen, och det har jag också tagit upp inledningsvis. Men vi menar från utskottets sida att det måste vara en uppgift för hälso- och sjukvårdshuvudmännen att själva organisera en sådan utredningsverksamhet. Det bör inte riksdagen lägga sig i.

De tidigare talarna har talat mycket om gruppboendet, och det finns också motionsyrkanden som tar upp just den formen av boende för åldersdementa, och även för handikappade, vilket behandlas i betänkande nr 13. Utskottet har vid flera tillfällen understrukt att gruppboende är en lämplig boendeform för dementa. Det underströks också vid utskottsutfrågningen.

Man kan när det gäller vården av den här gruppen tala om vård i tre steg. Huvudmålsättningen bör vara vård i hemmet för majoriteten av de demenssjuka. Första steget är att vården knyts till dagverksamhet. Steget därefter skulle innebära en förflyttning till gruppboende och steg 3 en eventuell förflyttning till sjukhem. Men det viktiga i det här sammanhanget är att man minimerar antalet förflyttningar. De får bli en, högst två.

När det gäller behovet av platser i gruppboende för åldersdementa fram till år 2000 finns det olika uppskattningar. Men oavsett det kan man konstatera att behovet av platser kommer att vara betydligt större än den planerade

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

*Vissa frågor
rörande
dementa m.fl.*

utbyggnaden. Det är mot den bakgrunden som man skall se det faktum att utskottet särskilt betonar nödvändigheten av att prioritera utbyggnaden av denna form av vård och boende. Det vill vi ge regeringen till känna. Ett enigt utskott står bakom detta krav, och det tycker jag är positivt, därför att det är så ytterst angeläget att få till stånd lösningar.

När det sedan gäller statliga bidrag till gruppboende för att stimulera utbyggnaden skiljer sig uppfattningarna kanske något åt. Efter de inlägg som hållits förstår jag att man tänker förena sig om att rösta för den reservation som moderaterna, centerpartiet och miljöpartiet har skrivit. I den lämnar man inga uppgifter om hur mycket pengar som behövs – man bara säger att staten under ett utvecklingsskede bör ekonomiskt stödja den nödvändiga utbyggnaden. Preciserar sig gör man däremot i folkpartimotionen, som har fått stöd av vpk.

Visserligen har utskottet uttalat att det är nödvändigt att prioritera utbyggnaden av gruppboendet. Men i ett skede då vi står inför ett kommande beslut om ändrat huvudmannaskap för äldreomsorgen – och i det sammanhanget kommer det också att bli ändrade statsbidragsregler – anser utskottet inte att man bör gå in och ge stimulansbidrag. Jag menar också att den signal som utskottet i stor enighet ger om en prioritering av gruppboendet måste vara en signal också till regeringen i det avseendet.

Så några ord om den gemensamma borgerliga reservationen om dagverksamhet. Den utmynnar i att alla dementa skall kunna erbjudas plats i dagvård inom en tioårsperiod. Jag delar helt den uppfattning som framförts här i dag att man måste ha stor flexibilitet när det gäller vården av de dementa. Det måste finnas olika former av verksamheter.

Det råder i utskottet inga delade meningar om att just dagvården behöver byggas ut. Den är ett viktigt komplement till vård hemma av de dementa. Det har utskottet vid flera tillfällen tidigare uttalat.

Nu vill man att det här skall ske inom en tioårsperiod. Det viktiga är ju inte att man preciserar vilket antal år det skall ta. Det viktiga är att det verkligen sker något, och det vill jag påstå att det gör i dag. Olika försök med bl.a. dagvård pågår över hela landet, och då är det viktigt att man stimulerar sådana försök. Det är en viktig uppgift för kommuner och landsting, och jag är övertygad om att de också tar sitt ansvar i det avseendet.

Så till socialutskottets betänkande nr 13, som gäller vissa frågor rörande äldre och handikappade. Utskottet har här haft att behandla ett fyrtiotal yrkanden i motioner från den allmänna motionstiden. Det är 21 reservationer fogade till betänkandet.

Flertalet av dessa motioner har utskottet behandlat vid tidigare tillfällen. Det gäller t.ex. frågor om valfrihet och självbestämmande inom äldreomsorgen och handikappomsorgen, nedläggning av institutioner, äldres och sjukas möjligheter att flytta till annan kommun eller annat landsting, anhängigvårdarnas situation och behovet av insatser på det personalpolitiska området. På dessa områden har utskottet inte funnit skäl till ändrad inställning.

Jag skall avstå från att kommentera motioner och reservationer som kan hänföras till de här områdena. Jag skall i stället kommentera dem som det finns någonting nytt i eller där det föreligger några förändringar. Men jag

kan inte låta bli att redan här nämna de personalpolitiska frågorna, eftersom Margó Ingvardsson tog upp just dem.

Det är ju ändå så, Margó Ingvardsson, att utskottet har ägnat stor uppmärksamhet åt de personalpolitiska frågorna, och det finns mycket starka skrivningar i olika utskottsbetänkanden om dem. I den reservation som vpk och centern har skrivit på kommer det inte fram någonting nytt i och för sig. Det är bara ett understrykande av vad utskottet tidigare har sagt och av vad som framgår av motionerna. Det nya är att ni vill ge regeringen detta till känna. Jag har svårt att tro att regeringen inte redan skulle vara klart medveten om de personalpolitiska svårigheterna, de behov som finns och den inriktning som är önskvärd på det området.

För ett år sedan behandlade och diskuterade vi en mycket omfattande proposition om äldreomsorgen inför 1990-talet. I den propositionen tog just de personalpolitiska frågorna mycket stort utrymme.

I det här betänkandet tas också huvudmannaskapsfrågan upp – det nämnde Rosa Östh i sitt inledningsanförande. Äldredelegationens förslag om ett ändrat huvudmannaskap bereds för närvarande i regeringskansliet. Man har haft en remissomgång, och vi väntar oss en proposition så småningom under 1990. Därför tycker vi inte att det finns någon anledning att nu ta upp huvudmannaskapsfrågan och binda sig för någonting.

När det gäller samordningen mellan landsting och kommuner vet jag att det på många håll förekommer en bra samverkan på detta område. Inte heller i det avseendet har vi någon avvikande uppfattning. Vi har sagt att det oavsett hur huvudmannaskapsfrågan löses är av mycket stor betydelse att en samordning kommer till stånd.

I frågan om anhörigvården vill jag ta upp en miljöpartireservation som Anita Stenberg har yrkat bifall till. I reservationen kräver miljöpartiet att behovet av anhörigvården skall prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst. Jag har litet svårt att förstå behovet av det tillkännagivande som miljöpartiet vill ha. Detta är ju precis vad som sker i dag. För att en anhörig skall få anställas måste det finnas ett behov av bistånd hos vårdnadstagaren, och det är sedan upp till den ansvarige huvudmannen att avgöra hur biståndet skall ges, i form av hemtjänst eller hemsjukvård eller genom anställning av en anhörigvårdare.

Herr talman! En rad motioner berör de handikappades situation. Jag vill först säga något om kravet från folkpartiet om en utvidgning av personkretsen i omsorgslagen. Detta är en fråga som starkt har engagerat utskottet, och i utskottets betänkande 1987/88:20 anförde vi att det var riktigt att frågan om omsorgslagens personkrets behandlades i handikapputredningen. Men vi underströk också att frågan måste lösas snarast och att utredningsarbetet skulle bedrivas så att ett delförslag beträffande personkretsen snabbt kunde lämnas. Frågan behandlas således av handikapputredningen, och där anser man att den är av sådan betydelse att den bör samordnas med övriga huvudfrågor i utredningens slutbetänkande. Vi vill inte på något vis ifrågasätta den bedömningen från utredningens sida, utan menar att vi får avvakta handikapputredningens betänkande, som beräknas komma före utgången av nästa år.

Det finns också en rad andra områden där utskottet anser att handikapputredningens resultat måste avvaktas.

Till sist, herr talman, vill jag kommentera den socialdemokratiska reservationen om handikapputredningens nolldirektiv. Den är föranledd av motioner från centern, folkpartiet och vpk med krav på att 1988 års handikapputredning och andra utredningar inom handikappområdet skall undantas från de s.k. nolldirektiven. Moderaterna och miljöpartiet har anslutit sig till det kravet.

Av utskottsbetänkandet framgår att sedan 1984 gäller för samtliga kommittéer och särskilda utredare vissa generella direktiv som innebär att förslag från kommittén inte får öka de offentliga utgifterna eller minska statsinkomsterna. Men det är faktiskt så, Daniel Tarschys, att sådana generella direktiv har gällt ända sedan 1978, alltså med början redan under de borgerliga regeringsåren. Jag har framför mig ett brev som bekräftar detta.

Brevet är ställt till samtliga statssekreterare, daterat den 27 mars 1980 och undertecknat av dåvarande statssekreteraren i budgetdepartementet Bengt Westerberg. Han hänvisar där till direktiv utfärdade den 28 april 1978 där man ålade samtliga kommittéer och särskilda utredare bl.a. att noga överväga hur eventuella kostnadskrävande förslag skulle kunna finansieras genom omprövning av pågående verksamhet och omfördelning av befintliga resurser inom de områden kommitténs förslag avsåg.

Samma år, 1980, kom också nya direktiv till kommittéerna med krav av den innebörd som jag nu har refererat.

Sedan kom 1984 års direktiv, där det också framhölls att konkreta förslag till rationaliseringar eller omprövningar som innebär besparingar inom utredningens område eller näraliggande områden måste finansieras. Förslagen skulle således kunna genomföras med oförändrade eller minskade resurser.

Det är möjligt att det i de olika direktiven finns skrivningar som skiljer sig något i det här avseendet, men det är ändå de facto så att nolldirektiv har funnits ända sedan de borgerliga regeringsåren. Det är kanske så att man har en uppfattning i regeringsställning och en annan i opposition.

De utredningar som arbetade vid denna tid fick alltså tilläggsdirektiv. Det gällde t.ex. omsorgskommittén, som tillsattes 1977. Även om nu dessa s.k. nolldirektiv gäller även för utredningar på handikappområdet, innebär detta i sig inte ett reformstopp på handikappområdet. Det är ju ändå regering och riksdag som lägger fram förslag och fattar beslut. Flera statliga utredningar på handikappområdet har trots de s.k. nolldirektiven resulterat i avsevärda förbättringar för de handikappade.

Vi är från socialdemokraternas sida inte beredda att ställa oss bakom utskottsmajoritetens krav i detta avseende.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 2 vid socialutskottets betänkande 12 och till reservation 16 vid betänkande 13, avslag på övriga reservationer och i övrigt bifall till socialutskottets hemställan i betänkandena nr 12 och 13.

MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först några ord om nolldirektiven. Aina Westin säger till borgarna att det är möjligt att man har en uppfattning om nolldirektiven i

regeringsställning och en annan när man är i opposition. Ja, Aina Westin, det verkar vara så. Om jag inte minns fel kritiserade socialdemokraterna tillsammans med oss i vpk nolldirektiven under borgarnas regeringstid. Då var socialdemokraterna i opposition. Nu är det tvärtom: nu försvarar socialdemokraterna nolldirektiven medan borgarna har gjort avbön och inser att de hade fel den gång när de införde nolldirektiv.

Aina Westin gör sig också skyldig till andra logiska kullerbyttor i sitt anförande. Hon tar upp vår reservation 14, som gäller ett förslag om tillkännagivande på det personalpolitiska området. Tillkännagivandet gagnar inte till något, tycker Aina Westin. Hon menar att det inte för frågan framåt. Men när det gäller gruppboende för dementa anser Aina Westin att ett tillkännagivande om det stora behovet skulle lösa problemen.

Från vpk:s sida tror vi på tillkännagivanden som en första åtgärd. Men om de inte hjälper, får man ta till andra metoder, och det är det som vi har gjort när det gäller förslaget om statsbidrag till det särskilda gruppboendet.

Aina Westin vet precis som alla andra att det finns ett behov av någonstans mellan 15 000 och 30 000 platser inom gruppboendet. Vi vet också att det med nuvarande utbyggnadstakt kommer att ta uppåt 30 år innan man har tillgodosett detta behov. Under sådana förhållanden måste vi göra något för att få fart på byggandet.

Det har tidigare sagts att det skulle komma en särskild proposition med förslag om att man i lag skulle fastställa kommunernas ansvar för det särskilda boendet. Den propositionen kom aldrig. Nu säger Aina Westin att vi inte skall göra någonting förrän vi har klarat frågan om det ändrade huvudmannskapet. Jag tycker inte att det är skäl att vänta. Det finns delade meningar om huvudmannskapet i stort, men när det gäller det särskilda ansvaret för kommunerna att ordna det särskilda boendet tror jag att vi har samma uppfattning rakt igenom partierna. Därför behövs det ett statsbidrag till denna verksamhet för att det skall bli något av gruppboendena.

ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Också jag kan börja med att kommentera nolldirektiven. Det som är mest intressant i sammanhanget är ju inte hur länge de har gällt utan hur de står sig i nuvarande läge och mot bakgrund av situationen för olika handikappgrupper. Det råder väl tämligen stor enighet inom handikappområdet om att politiken på det här området har stagnerat och att det nu finns all anledning att ge de berörda utredningarna andra direktiv än de som grundar sig på de s.k. nolldirektiven.

Vad sedan gäller personalpolitiken är det riktigt, Aina Westin, att vi om och om igen har sagt från utskottets sida att detta är ett viktigt fält, att man måste försöka hitta nya infallsvinklar när det gäller att uppmuntra personalen inom vårdområdet osv. Men något som vi från centerpartiet inte fått gehör för är att det behövs ett övergripande program. Det är mycket angeläget att riksdagen får ett klart grepp om hur situationen ser ut, hur utbildningskapaciteten skall planeras, om det finns lagstiftningsfrågor som behöver åtgärdas osv. Det är därför i högsta grad angeläget med ett tillkännagivande om angelägenheten av att det utarbetas ett program på området.

Aina Westin var också inne på huvudmannskapsfrågan. Vi är från center-

partiet klart medvetna om att denna fråga förbereds inom regeringen. Vi är också ganska klara över i vilken riktning arbetet går. Eftersom vi är oroade för att förslaget när det framläggs kommer att ha en sådan utformning att problemen med utbyggnaden av äldreomsorgen ytterligare försvåras, vill vi redan nu höja ett varnande finger. Om vi hade med oss fler partier bakom denna synpunkt, skulle vi ha kunnat bespara regeringen onödigt besvär.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Aina Westin tycks ha den uppfattningen att kommunerna, landstingen och regeringen är så lyhörda för riksdagens synpunkter att de även utan tillkännagivanden reagerar känsligt på det som vi säger. Min erfarenhet är snarast den motsatta: inte ens med ett tillkännagivande till regeringen får vi de reaktioner som vi önskar. Det finns därför all anledning för riksdagen att säga ifrån när den konstaterar att det finns stora brister.

Det finns ingen chans i världen att kommunernas utbyggnadsplaner, som de nu ser ut, skall kunna leda till att behovet av gruppboheter täcks. Vi vet att det i dag finns högst 2 000 platser, men att det skulle behövas en mångfaldig satsning. Följaktligen är det en mycket klok politik, Aina Westin, att föreslå ett riktat stimulansbidrag i syfte att få fart på denna oerhört viktiga utbyggnad.

Sedan är det beträffande nolldirektiven alldeles riktigt att det förekom sådana även under de borgerliga regeringarnas tid. Men det förekom också ett selektivt bruk av nolldirektiven. När de borgerliga regeringarna hade att hantera frågor av särskilt stor vikt åberopade man inte sina nolldirektiv.

Jag har här framför mig direktiven till den parlamentariska äldreberedningen, som tillkallades 1981. Den beredningen hade att behandla ungefär de frågor som vi här diskuterar, nämligen de äldres och de handikappades äldres villkor. Den utredningen försågs inte med nolldirektiv. Det är följaktligen med en viss konsekvens, Margó Ingvardsson, som vi nu säger att det är oklokt med nolldirektiv i en utredning som gäller de handikappades villkor.

ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Angående motion So306 från miljöpartiet beträffande prövning av behovet av anhörigvård vill jag påpeka hur det fungerar i verkligheten. Låt det bli så också i praktiken, att behovet av anhörigvård prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst och följ upp, så att det blir så som det är beslutat! Det är där felet ligger, att det har varit svårigheter att få beslutet genomfört. Det är anledningen till vår motion.

STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! När det gäller nolldirektiven vill jag göra samma påpekande som Daniel Tarschys, att man kan göra undantag från en övergripande princip i särskilda fall. Här har Aina Westin och andra försökt göra gällande att vi skulle ha ändrat vår principiella hållning. Det har vi icke gjort. Däremot har vi haft synpunkter på hur direktiven till 1989 års handikapputredning borde ha varit utformade. De borde ha försetts med samma undantag som när det gällde direktiven till äldrelegationen.

När det gäller utbyggnaden av gruppboendet är det värdefullt att notera

att socialdemokraterna i utskottet har anslutit sig till en uppfattning att det är uppenbart att behovet av platser i gruppboende kommer att vara avsevärt större än den utbyggnad som nu planeras i kommuner och landsting. Det är därför enligt utskottet nu nödvändigt att prioritera utbyggnaden av denna form för vård och boende, sägs det i betänkandet. Utskottet gör härmed ett enigt uttalande med anledning av yrkandet i vår moderata motion. Samtidigt skriver socialdemokraterna i betänkandet att det inte skall vara tal om några ekonomiska stimulanser. Denna ekvation går inte ihop. Jag måste fråga socialdemokraterna vad de är beredda att göra för att detta skall bli möjligt. Vad jag förstår var det inte från början tänkt att man skulle göra något positivt uttalande över huvud taget. Det fanns inga signaler någonstans från regeringen av denna innebörd i de propositioner som vi har fått under innevarande riksmöte. Detta är någonting socialdemokraterna har kommit fram till i utskottet med anledning av våra motioner.

Jag vill fråga Aina Westin om socialdemokraterna är beredda att förändra reglerna i bostadslåneförordningen, kraven på standard etc. – jag belyste allt detta i mitt inledningsanförande – med avsikt att möjliggöra för kommunerna att anpassa sina lösningar efter de lokala förhållandena och förutsättningarna, kort sagt undanröja de stelbenta regler som styr detta i dag. Jag vill dessutom fråga om socialdemokraterna är beredda att satsa på att kommunerna så småningom får ett klumpbidrag av statsbidragen, så att de styrande reglerna försvinner, på det sätt som vi har anfört i våra motioner under ett flertal år och som nu också Kommunförbundet i sin interna utredning har kommit fram till borde vara den bästa lösningen för kommunerna. Jag ställer dessa frågor mot bakgrund av de effekter som skattereformen kommer att leda till, som har varit refererade i massmedia under de senaste dagarna, effekter som kommer att leda till att man tvingas höja skatten med bortåt tre fyra kronor.

AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Margó Ingvardsson, Daniel Tarschys och Rosa Östh har alla tagit upp nolldirektiven. Margó Ingvardsson tycker att jag gör logiska kullerbyttor. Det får väl stå för Margó Ingvardsson. Jag konstaterade bara att man hade en uppfattning i regeringsställning och en uppfattning i opposition. När det gäller nolldirektiven påpekade jag också i min inledning att det inte är nödvändigt att nolldirektiv för utredningar leder till reformstopp. Det har det inte gjort hitintills. Vi har t.ex. utredningen om det förbättrade bilstödet, som resulterade i en insats på 300 miljoner. Vi har också utredningar om arbetsmarknadsfrågor för de handikappade och flera andra utredningar som har lett fram till reformer på detta område, väsentliga för de handikappade. Man kan fråga sig vilket område ni tänker undanta nästa gång. Det gäller inte bara handikapputredningen utan också andra utredningar på handikappområdet. Jag tycker att det är väsentligt att få ett svar från er, hur ni skall handla fortsättningsvis. Jag tycker, precis som ni, att det är mycket viktigt med insatser på handikappområdet. Men vi är inte i dag beredda att lämna ifrån oss nolldirektiven.

Gruppboendet har också tagits upp. Jag framhöll i min inledning att vi också tycker att gruppboendet är väsentligt. Det är inte första gången vi sä-

ger det. Det har skett vid åtskilliga tillfällen tidigare. Men vi tycker att det är oklokt att i dagens läge föreslå åtaganden, när vi står inför nya statsbidragsregler. Vi vet inte hur de kommer att bli. Detta är ändå en signal till regeringen om hur vi ser på gruppboendefrågan. Jag vill också framhålla att det finns andra former för vård av de dementa, former som skall föras fram i detta sammanhang, inte minst dagsjukvården.

Sten Svensson ställde en fråga till mig om stelbenta regler. Jag tycker att man skall se över stelbenta regler, om det finns några sådana. Vi är inte beredda i dag att ge något klumpbidrag till kommunerna när det gäller statsbidragen, så länge vi inte har några nya statsbidragsregler på bordet.

MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Aina Westin upprepar att utskottet och socialdemokraterna vid åtskilliga tillfällen har uttalat vikten av att vi får i gång byggandet av gruppboendestäder, och det är alldeles riktigt. Men det räcker inte längre med att uttala orden. Det har funnits alldeles för många vackra honnörsord i denna debatt, och det har stannat vid honnörsord. Skall vi åstadkomma någonting, måste vi faktiskt också vara villiga att betala. Det är det som det til syvende og sidst handlar om i hela vårddebatten: vill vi ha en bra vård för alla människor, måste vi också vara villiga att betala vad det kostar.

Herr talman! Aina Westin tar upp nolldirektiven. Hon säger att hon bara konstaterade, med adress till de borgerliga, att man kan ha en uppfattning i regeringsställning och en annan i opposition.

Herr talman! Jag gjorde precis samma konstaterande som Aina Westin, men med adress till socialdemokraterna och till de borgerliga.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är klart att det är lättare för vpk, som alltid är i opposition.

Folkpartiet har samma uppfattning i opposition som i regeringsställning, nämligen att vi måste satsa på att utveckla stödet till de handikappade. När vi satt i regeringsställning ökade stödet till handikappolitiken från fyra miljarder till femton miljarder. Det skedde en rad viktiga genombrott.

Handikappolitiken har utvecklats också efter 1982. Men det har gått långsammare, och det har helt enkelt varit trögare för förnyelsen inom handikappolitiken.

Aina Westin nämnde bilstödet. Det var viktigt att den förbättringen kom ett resultat av en kommitté som för övrigt folkpartieregeringen tillkallade.

Vi har inte haft en syn på nolldirektiv i regeringsställning och en annan i opposition. Vi tycker såväl i regeringsställning som i opposition att det är viktigt att flertalet kommittéer försöka finna utrymme för omprövningar inom befintligt utrymme. Det är angeläget för en sund utveckling av statsfinanserna. Men man måste kunna göra undantag, när man har att göra med oerhört viktiga samhällsfrågor. Sådana undantag gjorde vi i regeringsställ-

ning. 1981 års äldreberedning fick inte något nolldirektiv. Sådana undantag bör man kunna göra nu också.

Vi tycker att handikapputredningen inte bör få något nolldirektiv. Det är detta den samlade oppositionen nu föreslår riksdagen. Jag hoppas, herr talman, att detta också blir riksdagens beslut.

ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Nolldirektiven ännu en gång: Det väsentliga är ju om man anser att utvecklingen på handikappområdet är tillfredsställande eller inte, Aina Westin. Vi från centerpartiet ser tydliga negativa trender i detta sammanhang. Det är därför vi vill ha ett uttalande om att nolldirektivet i detta sammanhang skall slopas. Jag tycker att det skulle ha varit en bra och rejäl markering om socialdemokraterna i socialutskottet hade kunnat ställa sig bakom detta krav.

Vi är helt överens i utskottet om att gruppboende är en verksamhet som måste byggas ut och det kraftigt. Vi borde kunna vara överens om att kommunerna inte kommer att klara av detta utan statligt stöd. Om man nu ger en signal, som Aina Westin säger, till regeringen om hur vi från socialutskottet och riksdagen ser på denna fråga, skulle den signalen ha varit desto tydligare om vi också hade skickat med en beställning att staten skall bidra med pengar till denna verksamhets utbyggnad.

ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Förbättringar kostar pengar, om de skall vara något värda. Det inser miljöpartiet. Tycker Aina Westin och socialdemokraterna att det är riktigt att förbättra för en grupp handikappade på bekostnad av att en annan grupp handikappade får det sämre? Kan jag få ett ja- eller nej-svar på denna fråga?

STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är bra att Aina Westin säger att hon är beredd att avreglera bostadslåneförordningen. Jag noterar detta. Det har hittills inte varit möjligt att få socialdemokraterna att acceptera sådant. De regler måste renas bort, som gör att de olika alternativ som ställs mot varandra inte har samma konkurrenssituation. Det är också viktigt att standardkraven förändras, som jag belyste i mitt anförande.

Till svar på min andra fråga säger Aina Westin att hon inte kan tänka sig att medverka till att vi så småningom får ett klumpbidrag till kommunerna. Då vill jag fråga: Varför underkänner Aina Westin den utredning som nyss har presenterats inom Kommunförbundet, där man pläderar just för detta? Där pekar man på nödvändigheten för kommunerna att bedriva en flexibel verksamhet, att använda tillgängliga ekonomiska resurser på bästa sätt, så att det blir en anpassning till lokala förhållanden och förutsättningar. Det är det man måste åstadkomma.

Herr talman! Aina Westin har inte kunnat svara på hur hon skall kunna lösa denna ekvation. Å ena sidan har socialdemokraterna gått med på att i betänkandet skriva att man måste prioritera utbyggnaden av gruppboendet. Behovet kommer att vara avsevärt större än den utbyggnad som nu planeras

med tillgängliga ekonomiska resurser. Sedan säger man i nästa andetag att man inte vill vara med om några som helst ekonomiska stimulanser.

Herr talman! Jag anser att socialdemokraterna är skyldiga att precisera sig och tala om vad de ämnar göra.

Det står ju utom allt tvivel, inte minst i glesbygden vilket nyligen har refererats i massmedia, att århundradets skattereform kommer att innebära betydande kostnadshöjningar för kommunerna, vilket jag belyst i tidigare inlägg här i kammaren, med skattehöjningar som följd.

Hur man då skall klara ut situationen med den politik som regeringen för är obegripligt. Här behövs en förklaring, herr talman.

AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Först vill jag understryka att vi socialdemokrater också fortsättningsvis kommer att arbeta för och kämpa för de sämst ställda grupperna i samhället. Vi kommer fortsättningsvis också att utveckla stödet till de handikappade, Daniel Tarschys. Därom råder ingen tvekan.

Vi har ju också tillsatt handikapputredningen, just för att man skall se över en rad olika saker. De omfattande direktiv som handikapputredningen har fått visar ju ändå på att det finns en vilja från vårt håll att göra någonting när det gäller de handikappades situation.

Nolldirektiven än en gång. Alla tycks vara av samma uppfattning i den frågan. Vi är inte beredda, eftersom jag sagt flera gånger nu att nolldirektiven inte behöver leda till reformstopp. Til syvende og sidst är det regeringen och riksdagen som lägger förslag och som beslutar.

Därmed har jag i detta inlägg också besvarat Anita Stenbergs fråga. Vi är beredda att satsa på de handikappade.

Sedan till det sista anförandet från Sten Svensson: Jag sade inte att vi är beredda från socialdemokraternas sida att avreglera. Då lyssnade Sten Svensson väldigt dåligt. Jag sade att vi inte skall ha några stelbenta regler. Har man sådana skall man se över dem.

Hur skulle det vara om jag i dag ställde mig och sade: Jo, naturligtvis skall vi ha klumpbidrag, som Sten Svensson kallar det, till kommunerna. Vi har ju inte något förslag om förändrade statsbidragsregler ännu på riksdagens bord. Det vore oklokt att då i dag ställa sig bakom något sådant förslag.

Herr talman! Jag tycker att det finns all anledning att avvakta de statsbidragsregler som kommer att föreslås i samband med att regeringen lägger en proposition grundad på äldreberedningens förslag. Det finns all anledning att avvakta och se frågan i ett större sammanhang. Jag är övertygad om att gruppboende för åldersdementa och handikappade kommer att ha sin plats i den analys som regeringen gör och det förslag som kommer därifrån.

INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Ingen skulle komma på tanken att hävda att dementa inte skall ha rätt till gruppboende liksom att familjer som har barn med handikapp inte behöver ytterligare hjälp eller att ett eget rum på långvården skulle vara en onödig lyx. När det är dags att ta ställning och rösta om konkreta förbättringar för det glömda Sverige har voteringsciffrorna talat sitt tydliga språk.

Folkpartiet har i sin budget reserverat 1 145 milj. kr. för "det glömda Sverige", bl.a. ett rejält stimulansbidrag för gruppboende, men för detta har vi inte fått något gehör hittills.

I dag blir kraven på prioritering inom vården över huvud taget mer högljudda. I en vårdkedja, där mycket går ut på att stoppa in något som är trasigt i ena änden och ta ut något som är produktivt och helt i den andra änden, ligger de gamla och de dementa illa till. Vi har konferenser och seminarier om s.k. prioriteringsetik. Det låter rumsrent att haka på ändelsen "-etik". Men egentligen handlar det hela om att en del människor skall få bra vård och andra skall bli utan.

För inte så länge sedan föreslogs på fullt allvar på en internationell etikkonferens här i Stockholm att människor som var äldre än 80 år inte skulle få någon mer omfattande behandling på grund av de bristande vårdresurserna. Det här är farliga tongångar! I det debattläget gäller det för riksdagen att med kraft gå in och markera färdriktningen. Ett samhälle som väljer bort svagheten blir snart ett outhärdligt samhälle för varenda en av oss. Ett sådant handlande ger på lång sikt en förödande effekt på människovärdet.

Det får aldrig bli produktiviteten som styr vården, utan vården måste vara det som styr. De åldersdementa plågas ofta av stor ångest och stor oro, och att lindra plågor är en av vårdens viktigaste uppgifter.

De dementa tillhör i högsta grad det glömda och det eftersatta Sverige. Deras viktigaste ambassadörer är de anhöriga. Därför är det så viktigt att det blir en gedigen kunskap om demens och om vad man kan göra för att lindra och hjälpa. Upplysta anhöriga ställer också krav! Därför behövs det en informationskampanj. Tyvärr fick vi stöd i utskottet för detta krav bara av miljöpartiet.

Vårt krav att dagvården skall byggas ut till full behovstäckning innebär minst en tiodubbling av det antal platser som finns i dag. Det kravet fick stöd av några fler partier, nämligen av moderaterna och centern. Särskilt glädjande för oss folkpartister är det att vårt krav om en prioritering av forskningen när det gäller åldersdemens har fått majoritetens stöd.

Särskilt viktig är en snabb utbyggnad av gruppboendet för senildementa. Detta skulle bl.a. avlasta akutsjukhusen där det i dag finns ungefär 4 000 s.k. klinikfärdiga patienter. Av dessa är ungefär en tredjedel åldersdementa som saknar tillgång till trygg vård utanför sjukhuset. Det är också grymt att åldersdementa som lever i ensamhet skall utsättas för diverse faror i eget boende. Vi skulle aldrig drömma om att lämna lika hjälplösa småbarn vind för våg i ett eget boende. I en tid då vi talar om att det går bra för Sverige är det förödmjukande att gamla och dementa vanvårdas medan vi andra njuter av ökad materiell välfärd.

Det är ju självklart för staten att gå in med omstrukturering. Så skedde t.ex. inom varvsindustrin där man försökte styra utvecklingen i rätt riktning. Det borde vara lika självklart att satsa pengar när det gäller vårdkris som när det gäller varvskris. Socialdemokraterna har ärligt deklarerat i utskottet att de inte tycker att det är särskilt viktigt att prioritera gruppboende för åldersdementa, och då vill de naturligtvis inte heller satsa pengar. De vill inte gå med på ett stimulansbidrag. Andra i utskottet – moderaterna, centern och

miljöpartiet – säger i ord att de vill ha ett stimulansbidrag till gruppboendet. Det är ju ett framsteg.

När vi tidigare haft denna fråga uppe till diskussion i kammaren har folkpartiet varit ensamma om det kravet. Däremot sviker ambitionerna när det blir tal om att precisera sig och också lägga in pengar i kravet. Nivån vill man med varm hand överlåta åt regeringen att bestämma om, en regering som inte vill ha något stimulansbidrag! Det är ett effektivt sätt att pressa nivån så långt ner som möjligt! Detta väcker naturligtvis farhågor om att talet om stimulansbidrag i reservation 6 i första hand är en eftergift för taktiska bedömningar mer än en allvarligt menad ambition att ge ett rejält och effektivt bidrag till utbyggnad av gruppboendet.

Riksdagen har i dag en enastående chans att stödja reservation 7 och därmed visa att talet om stimulansbidrag är allvarligt menat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de av folkpartiet undertecknade reservationer som fogats till de båda aktuella betänkandena.

Debatten i dag är som bekant inte en skattedebatt. Men ekonomin hänger mycket intimt ihop med vår möjlighet att värna den sociala välfärden. Jag kan därför inte motstå frestelsen att något beröra det som Sten Svensson gång på gång har tagit upp. Han använder siffror som är alldeles uppåt väggarna, men det får vi ta upp i den debatt som kommer senare under veckan.

Det budskap som moderaterna har gått ut med över hela landet är att skattereformen bara är eländes elände. Detta har man inte fått stöd för ens i den moderata pressen. Flera av de ledande moderaterna har gått ut och reagerat mot den nidbilden. I t.ex. DN den 23 november skrev Ulf Adelson följande: "Folkpartiet har sett till att vi fått ett bättre skattesystem än dagens och vridit hela uppgörelsen i saklig riktning. Nu är det tid att sluta angripa varandra och i stället se framåt."

Jag vill avslutningsvis ställa en liten enkel fråga till Sten Svensson. Menar ni moderater verkligen det ni säger när ni antyder att dagens skattesystem, med allt av fiffel och godtycklighet och skyhöga marginalsatser, skulle vara bättre än skattereformen?

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Visst säger vi ja till marginalsattesänkningar. Men vi hade gärna sett att det blivit den skala man var överens om i utredningen. Vad vi däremot säger nej till är sättet att finansiera reformen.

Det är många som bekräftar våra farhågor när det gäller konsekvenserna. Det som framför allt är illavarslande är att reformen inte leder till den tillväxt som är nödvändig för att vi bl.a. skall klara alla de sociala åtaganden som vi är överens om.

INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Ni moderater säger ja till marginalsattesänkningar, men ni driver också förslag om skattesänkningar som inte kan bli annat än ett hot mot den sociala välfärden.

Det som gör att man känner sådana stora farhågor är att ni för död och pina inte vill precisera i ett konkret tal vad ni menar med ett stimulansbidrag.

Ni har i skatteutredningen krävt indragningar på 6 miljarder kronor från kommunerna år 1991. Det motsvarar faktiskt en hel skattekrona.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag har tidigare under debatten citerat från det utredningsunderlag som tagits fram inom Kommunförbundet. Jag anser att de uppgifterna är korrekta. Ingrid Ronne-Björkqvist borde också notera detta.

Jag har dessutom påvisat vad vi kommit fram till vid alla beräkningar som också tar hänsyn till konsekvenserna av löneutvecklingen. Kommunerna ställs inför ökade kostnader i minst samma storleksordning som motsvarar de besparingar vi gjort när det gäller statsbidraget till kommunerna utan att man tar bort de bindande reglerna. Folkpartiet försätter sig i en sämre situation i samma andetag som man kritiserar vår upplägning.

INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Det kommer att bli oerhört spännande att höra på den skattedebatt som kommer att föras senare under veckan och se hur moderaterna skall försvara de siffror man gått ut med under den senaste tiden, vilket Sten Svensson också gjort i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Socialutskottets betänkande SoU12

Mom. 1 (information om demenssjukdomar)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 55 för reservation 1 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl.

Mom. 2 (forskning om demenssjukdomar m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 137 för reservation 2 av Bo Holmberg m.fl.

Mom. 3 (regionala centra för forskning och behandlingsutveckling inom neurogeriatrik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (särskilda utredningsavdelningar i varje län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (dagverksamhet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 134 för reservation 5 av Sten Svensson m.fl.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

*Vissa frågor
rörande
dementa m.fl.*

Mom. 7 (stimulansbidrag till gruppboende för dementa)

Först biträdde reservation 6 av Sten Svensson m.fl. med 125 röster mot 58 för reservation 7 av Daniel Tarschys m.fl. 130 ledamöter avstod från att rösta.

Hiärefter bifölls reservation 6 av Sten Svensson m.fl. med 172 röster mot 142 för utskottets hemställan.

Britta Bjelle (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 8 (primärkommunernas ansvar för gruppboende)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ulla Tillander m.fl. – bifölls med acklamation.

Socialutskottets betänkande SoU13

Mom. 1 (huvudmannaskapet för äldreomsorgen)

Först biträdde reservation 1 av Sten Svensson m.fl. med 62 röster mot 38 för reservation 2 av Ulla Tillander och Göran Engström. 209 ledamöter avstod från att rösta.

Hiärefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Sten Svensson m.fl. – genom uppresning.

Mom. 3 (valfrihet och självbestämmande)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 133 för reservation 3 av Sten Svensson m.fl.

Mom. 4 (personliga assistenter åt äldre och handikappade m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (avveckling av institutionsplatser m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (utvidgade flyttningsmöjligheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (prövning av behovet av anhörigvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (visst förtydligande av socialtjänstlagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ulla Tillander och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (anställning av anhörigvårdare m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (ersättning för väntjänst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ulla Tillander och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (tekniska hjälpmedel till äldre på ålderdomshem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ulla Tillander och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (mobila pensionärsbostäder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Anita Stenberg – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (statsbidrag till gruppboende för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (personalpolitiska åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ulla Tillander m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (omsorgslagens personkrets m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (handikapputredningens nolldirektiv)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 141 för reservation 16 av Bo Holmberg m.fl.

Mom. 18 (samordnad barn- och vuxenhabilitering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (tillsynen på handikappområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ulla Tillander och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (taxor för social hemhjälp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (kostnader inom institutionsbunden äldreomsorg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (kostfrågornas betydelse i vården)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 56 för reservation 21 av Ulla Tillander m.fl.

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 8 december

Företogs till avgörande trafikutskottets betänkanden 1989/90:TU7, TU8 och TU11, kulturutskottets betänkande 1989/90:KrU9 samt justitieutskottets betänkande 1989/90:JuU5 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 42).

Trafikutskottets betänkande TU7

Mom. 1 (avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen)

Först biträdades reservation 1 av Viola Claesson med 26 röster mot 18 för reservation 2 av Roy Ottosson. 268 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 271 röster mot 35 för reservation 1 av Viola Claesson. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU8

Mom. 1 (avslag på förslaget till lag om tillstånd till överlåtelse av skepp)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 137 för reservation 1 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 2 (ett svenskt internationellt fartygsregister)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (tidpunkt för ansökan om tillstånd till överlåtelse)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 40 för reservation 3 av Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 och 6 (tillämpningsområdet för en ny flagglag, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion T14 av Viola Claesson och Jan Strömdahl i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU11

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 36 för reservationen av Roy Ottosson.

Kultur utskottets betänkande KrU9

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 154 för reservationen av Jan Hyttring m.fl.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Justitieutskottets betänkande JuU5

Mom. 1 (misshandelsbrottet m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingrid Burman – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (knivförbud)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 56 för reservation 2 av Ingbritt Irhammar m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (förskottering av brottsskadestånd)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 153 för reservation 3 av Britta Bjelle m.fl.

Mom. 6 (utredning om brottsskadestånd m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 56 för reservation 4 av Ingbritt Irhammar m.fl.

Mom. 8 (kontraktsvård vid överträdelse av besöksförbud)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Burman – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (information till brottsoffer om utredningsförfarandet vid brott m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (information till målsägande om eget ärende)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (trygghetslarm m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 76 för reservation 8 av Britta Bjelle m.fl.

Mom. 13 (målsägandebiträde)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars-Erik Lövdén m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (domstolsväsendets kompetens vid våldsbrott m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ingrid Burman – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (förhör med barn)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 36 för reservation 11 av Britta Bjelle och Lars Sundin.

Mom. 16 (stöd till jourer)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 151 för reservation 12 av Britta Bjelle m.fl.

Eva Goës (mp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 17 (brottsofferutredning m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1989/90:KU25 Justering av kammarens protokoll,

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU13 Telefonavlyssning (skr. 1989/90:18),

finansutskottets betänkanden

1989/90:FiU8 Ändringar i allemanssparandet (prop. 1989/90:31),

1989/90:FiU11 Tilläggsbudget I inom finansdepartementets område (prop. 1989/90:25 delvis) och

trafikutskottets betänkande

1989/90:TU12 Tilläggsbudget I inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1989/90:25 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

6 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, arbetsmarknadsutskottets betänkanden AU8 och AU14, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU8 Arbetsmiljö (prop. 1989/90:6 och 1989/90:19).

MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utskottet bl.a. miljöarbetets mål och inriktning. Redan i våras behandlade utskottet i sitt betänkande nr 12 våra moderata kommittéyrkanden i detta avseende, så när som på ett, vilket nu resulterat i reservation nr 7.

Redan i vårens utskottsbetänkande nr 20 avlämnade vi vidare reservation i anslutning till vår motion om regionala skyddsombud. Vi ville ha till stånd en utvärdering av verksamheten innan regelsystemet förändrades. Vår uppfattning står fast, men vi har inte funnit anledning att ånyo upprepa kravet i form av en identisk reservation.

I dagens betänkande ingår också en moderat motivreservation. Vi anser att de sekretessfrågor, som berörs i proposition nr 6 och som bl.a. tar upp obehörighetsrekvisitet, är ett så pass komplicerat regelverk att utskottet borde ha förbundit sig att uppmärksamt följa upp den fortsatta tillämpningen.

Den omnämnda reservationen nr 7 poängterar att arbetsmiljölagen är en ramlagstiftning, som kompletteras med en stor mängd tillämpningsföreskrifter. Det är inte bara riksdag och regering som utfärdar regelsystem. Berörda myndigheter svarar för cirka tre gånger så många regler. Därför är det så mycket viktigare att en fortlöpande uppföljning verkligen kommer till stånd, både resultatmässigt och ekonomiskt. Stämmer effekterna med målen? Vad kostar reglerna och står de i rimlig proportion till insatserna? Vilka bieffekter kan uppstå? Undanröjs de i så fall?

Vi önskar helt enkelt en regelrätt uppföljning med konsekvensbeskrivningar i anslutning till föreskrifterna, dvs. en självklar konfrontation mellan avsikter och måluppfyllelse, vilket innebär en kontinuerlig utvärdering.

Herr talman! Med denna koncisa redovisning av våra ställningstaganden i utskottets betänkande nr 8 ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! När vi nu skall diskutera arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU8 som behandlar arbetsmiljön står det klart att utskottet egentligen inte berör de problem på arbetsmiljöområdet som i dag är väl kända. Med tanke på de stora brister som finns inom hela arbetsmiljöområdet förvånar det mig mycket att regeringen inte tar fler initiativ än vad man hitintills har gjort. Man vet ganska mycket om den fysiska arbetsmiljön, men inte alls lika mycket om den psykosociala, där det finns många av de brister som i dag råder inom arbetsmiljöområdet.

För att övergå till betänkandet vill jag ta upp och diskutera de två reservationer som folkpartiet har ställt sig bakom, vilka handlar om rätten till omplacering och havandeskapspenning för gravida kvinnor. Det är förvånans-

värt att gravida kvinnor som vill komma bort från arbetsmiljöer som de upplever som skadliga inte har något stöd för detta i lagstiftningen.

Det borde vara självklart att en kvinna som är gravid och som är orolig för att gå till sitt arbete och vistas i den miljö som hon själv upplever som skadlig inte skall tvingas till detta för att inte gå miste om alla former av ekonomisk ersättning. Det borde vara självklart att när en gravid kvinna känner oro skall hon ha rätt till omedelbar omplacering på sin arbetsplats. Är inte detta möjligt, måste det göras en utökning av havandeskapsersättningen så att hon inte behöver vistas i en miljö som oroar henne.

Detta har vi från folkpartiets sida efterlyst under ett antal år, utan att ha fått något stöd från regeringen. Jag tycker att det är beklämmande att regeringen inte kan ta ett initiativ när det gäller detta mycket enkla problem.

En annan fråga gäller forskning om barns och ungdomars arbetsmiljö. Arbetsmiljölagen gäller i dag i viss mån även för skolelever från sjunde årskursen. Arbetarskyddsstyrelsen forskar egentligen inte alls, eller åtminstone mycket litet, kring ungdomars arbetsmiljö. Vi är väl medvetna om att skolan inte alltid är fri från problem vad beträffar miljön och att man därför borde satsa en del forskningsresurser så att man skulle kunna få besked om hur man kan förebygga problem på det här området.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till de två reservationer som är underskrivna av folkpartiets företrädare.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Antalet förtidspensionerade och långtidssjukskrivna har ökat mycket kraftigt under senare år. En av orsakerna är skador på grund av dålig arbetsmiljö, där t.ex. kemikalier och ensidiga arbetsuppgifter ger upphov till förlitningsskador och en mängd onödiga olyckor. Detta innebär naturligtvis att produktion förloras och att det går ut miljardbelopp i försäkringspengar. Framför allt leder det till onödigt lidande och därmed sämre livskvalitet för dem som drabbas.

Från centerns sida ser vi två huvudsteg när det gäller arbetsmiljöutvecklingen. Det gäller att satsa på var och en av de enskilda individerna. Med individuell anpassning och utveckling av arbetsplatsen kan man minska långtidssjukskrivningarna och få tillbaka de arbetsskadade och förtidspensionerade till yrkeslivet. Det gäller naturligtvis också att börja utveckla framtidens arbetsplatser. Redan från början skall man göra ett arbete så att det mesta klaras av vid själva investeringen.

I samband med vårens åtstramning av den svenska ekonomin kom ett förslag om en arbetsmiljöfond, som inledningsvis kommer att få tio miljarder kronor samt räntor. Dessa medel skall användas för att ta itu med en hel del av problemen. Det hälsar vi från centerns sida med tillfredsställelse.

Jag vill yrka bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 4 framför centern vikten av att det sker ordentliga satsningar för att bl.a. utveckla arbetsmiljön i vård- och omsorgssektorn. Såväl unga människor som de som har varit med litet längre drabbas av besvärliga skador som leder till långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar. Vi nämner också som en speciellt utsatt grupp dem som arbetar inom jord- och

skogsbruket. I förhållande till det antal människor som arbetar i den verksamheten sker det alldeles för många arbetsskador, olyckor och dödsolyckor.

Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Reservation nr 8 berördes av folkpartiets talesman. Jag har ingen avvikande mening.

I reservation nr 10 begär centerpartiet en skyndsam översyn av gränsvärdena för kvicksilver. I reservationen pekar vi på att myndigheterna här har visat stor senfärdighet och dålig samordning. Vi begär att man skall arbeta fram olika gränsvärden för dem som utsätts för fara tillfälligt och för dem som ständigt arbetar i en miljö där dessa problem finns.

Reservation 13 tar upp risker med ensamarbete. Jag vill avsluta med att yrka bifall även till reservation nr 13.

KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Allt färre når pensionsåldern. Yngre tvingas till omskolning, och många är utslagna vid 25 års ålder. Det är den vanligaste rapporten om arbetsmiljön 1989. Allt fler blir således utslagna i sitt arbete. Det gäller såväl i privat industri som i den offentliga sektorn. Ingen bransch eller verksamhet kan undantas. Det är den verkligheten som skyddsombuden rapporterar om – en verklighet som de har kunskap om och där de också vet vilka åtgärder som behöver vidtas.

Hur kan det vara så här i det svenska arbetslivet elva år efter det att arbetsmiljölagen trädde i kraft? Hur kan det vara sådana problem med arbetsmiljön? 2 kap. 1 § arbetsmiljölagen lyder på följande sätt:

”Arbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället.

Arbetsförhållandena skall anpassas till människans förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Det skall eftersträvas att arbetet anordnas så, att arbetstagare själv kan påverka sin arbetssituation.”

Om man följde dessa intentioner skulle situationen på arbetsmarknaden se annorlunda ut än i dag. Då skulle inte tusentals människor slås ut på den svenska arbetsmarknaden. Tillsättande av arbetsmiljökommissioner är ett utdelande av ett underbetyg till lagstiftningen och de samhälleliga styrorgan som finns när det gäller arbetsmiljön. Följdfrågan blir hur lagstiftningen och tillsynen skall skärpas för att bli ett stöd i kampen för en bättre arbetsmiljö. Det handlar i grunden om makten på arbetsplatserna.

Både kvinnor och män tvingas i vårt land – som säger sig vara ett föredöme bland välfärdsstaterna – arbeta i skadliga arbetsmiljöer och under förhållanden som är dåliga. Det behövs krafttag när det gäller arbetsmiljön. Det behövs egentligen inte fler utredningar och arbetsgrupper. Det är inte bristen på kunskap som gör att vi har så många dåliga arbetsmiljöer. Man behöver ingen forskning för att förstå att ackordsarbete är skadligt. Det är en självklarhet. Däremot behövs makt att genomdriva förändringar.

Arbetsorganisationen kommer att bli 90-talets stora fråga. När man skall komma till rätta med problemen som finns på arbetsmarknaden i dag med den stora utslagningen är det min förhoppning att man lyssnar på arbetstagarerna och skyddsombuden och inte på SAF.

En företagsledning som skulle missköta maskiner när det t.ex. gäller un-

derhåll och smörjning, köra för fort och överbelasta maskiner, skulle inte bli gammal. När det gäller människor spelar det tydliga ingen roll.

I reservation 6, som vi har tillfört betänkandet, vill vi att regionala skyddsombud skall få större möjligheter att fullgöra sitt arbete. I propositionen sägs att arbetarskyddsstyrelsen delar samma uppfattning som vi har, nämligen att regionala skyddsombud skall få utökade möjligheter till insyn i enmansföretag. Det avvisar man från utskottets sida. Jag måste då fråga Kjell Nilsson: Vad är motiveringen till att utskottsmajoriteten yrkar avslag på motion A2, när arbetarskyddsstyrelsen liksom reservanterna är av den uppfattningen att antalet små företag och verksamheter på detta område i framtiden med all säkerhet kommer att bli större?

I reservation 8, som flera talare redan har berört, talas det om att skapa förutsättningar för de gravida kvinnorna på arbetsmarknaden. I betänkandet på s. 20 skriver utskottet att forskning pågår på detta område i syfte att komma till rätta med eventuella genetiska skador. Fråga är då om det inte vore bättre att låta de gravida kvinnorna få möjligheter till omplaceringar om det eventuellt föreligger risk för skada på fostret. Detta borde enligt min uppfattning vara en självklarhet, men i stället avstyrker utskottsmajoriteten reservation 8 som är fogad till betänkandet. Jag menar att utskottsmajoritetens motivering för att avstyrka reservationen är ganska svag. Man säger att forskning redan finns. Jag menar att det skulle vara en självklarhet att låta människor som känner en viss oro kunna få byta arbetsplats så länge som utskottsmajoriteten inte har något mer konkret förslag på det här området.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga vpk-reservationer fogade till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 8.

ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Arbetsmiljön har länge stått i fokus som en av våra viktigaste frågor, eftersom ingen kan förneka att det i vårt välfärdssamhälle frodas vantrivsel på många arbetsplatser. I vårt sökande efter lösningar på de arbetsmiljöproblem som dyker upp är det viktigt att betänka att arbetsmiljön inte känner de konstlade gränser som vi drar för att underlätta bearbetningen. Arbetsmiljö finns också i det informella, obetalda arbetet som normalt inte räknas. Den finns i skolan och runt om barnen där. När arbetsledaren agerar översittare och mobbar de anställda – eller tvärtom – påverkar det arbetsmiljön, inte bara för de två huvudagenterna utan också för alla andra på den arbetsplatsen. Och det påverkade humöret tas med hem och avlastas på någon annan.

I dag träffade jag en grupp representanter från Synskadades riksförbund. De talade om sina arbetsbekymmer. De är ofta ensamma på sina arbetsplatser, ensamma i dubbel bemärkelse eftersom de såsom avvikare görs osynliga – den sociala integrationen fungerar inte alltid. Småsaker som mjuka mattor ger både hörselskadade och allergiker stora problem.

Den fysiskt och psykiskt dåliga arbetsmiljön tar sig uttryck i aggression, skolk och ibland flykt, glömska och sinnesförvirring via stimulantia. Och sjukfrånvaro och förtidspensioneringar ökar.

Efter denna svarta bild vill jag ändå betona att många tunga jobb har

gjorts lättare och arbetslokalerna mer vänliga och trivsamma förutom att en massa andra förbättringar har skett.

Men i och med att arbetsmomenten bl.a. genom ny teknik förändras, så växer nya problem fram. Vi känner alla till dem. Ensamhet och jäkt som vi flyr ifrån in i psykosociala sjukdomar, enformiga ställningar som kan ge led- och muskelsjukdomar, enformigt arbete som kan kännas meningslöst osv.

Vi i miljöpartiet brukar tala om "mental försurning". Detta uppträder när vi av tristess och meningslöshet tröstar oss med skräpmat eller med onödiga köp och skräpläsning. Vi tröstar oss med skräpmat och skräpdryck som gör att vi mår så dåligt att vi måste trösta oss med ännu mera skräpmat för både kropp och själ.

Lagar och förordningar inom arbetsmiljöområdet är i det stora hela bra, för visst låter de meningar som Karl-Erik Persson nyss läste upp betryggande. Jag tänker upprepa dem, eftersom de tål att upprepas:

"Arbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället.

Arbetsförhållandena skall anpassas till människans förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Det skall eftersträvas att arbetet anpassas så, att arbetstagaren själv kan påverka sin arbetssituation."

Senare i arbetsmiljölagen talas det om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Varför är då inte allt gott och väl? Är lagarna kanske omöjliga att efterleva i det ständigt växande kravet på ökad produktion och ökad vinst, det allt snabbare rullande hjulet som krossar så mycket av humanistiska, miljö- och framtidsvärden?

I miljöpartiets Framtidssverige skiljer vi på betalt arbete och informellt arbete. Att skattemässigt godkänna informellt arbete ger varje människa större möjligheter att forma sitt liv och sin arbetsmiljö och också förbättra för andra när man åter får råd och tid och lust att arbeta ideellt – göra humanitära insatser för människor och miljö. Vi väljer då också vår egen arbetsmiljö; det kan vara den värsta slum i ett fattigt land, där vi har kommit så långt bort från svenska arbetsmiljölagar som det bara är möjligt. Men miljön är självvald och har mening. Det har ju visat sig att trivseln växer och arbetsresultaten förbättras i den mån den arbetande människan får ansvar och möjlighet att välja, att forma och påverka sin egen arbetsmiljö.

Arbetsinnehållet och utformningen av arbetsmiljön hör alltså ihop med frågan om vilket samhälle vi lever i. Vi här i det rika Sverige lever i ett materiellt tillväxtsamhälle där främst lönsamhet styr den ekonomiska utvecklingen. Vi skall tillverka så mycket som möjligt på så kort tid som möjligt till lägsta möjliga pris. Det säger sig självt att denna inställning renodlad resulterar i de psykosociala problem som jag inledningsvis nämnde. Människors välbefinnande och livskvalitet, detta goda men så grymt missbrukade ord, måste prioriteras och få större utrymme även i lagtexterna.

I dag växer avståndet mellan producenter och konsument. Storskaligheten – den lönsamma – minskar antalet industrienheter, och centraliseringen sätter in, med motsvarande utarmning i andra delar av landet. Med storskaligheten ökar känslan av tristess och ensamhet i arbetet.

För arbetsmiljön är gränsvärdena för lösningsmedel och andra utsläpp na-

turligtvis mycket viktiga. De måste bestämmas utifrån människa och miljö, inte utifrån ekonomiska ställningstaganden i första hand. De måste utgöra ett säkert skydd mot skadeverkningar. Arbetsgivaren måste obetingat ge full insyn i vad en produkt innehåller.

Detta var nära av miljöpartiets krav på insatser för en god arbetsmiljö. Vi hoppas mycket på den pågående arbetsmiljöutredningen, men vi misstänker att det ändå kommer att bli svårt att förebygga alla de missförhållanden som förgiftar dagens arbetsmiljö. För att göra det behövs en ny syn på lönsamhet och livsvärde.

Med detta yrkar jag bifall till alla de reservationer fogade till betänkande AU8 där miljöpartiets namn finns med bland reservanterna.

KJELL NILSSON (s):

Herr talman! Jag instämmer i en hel del av vad som här har sagts tidigare. Arbetsmiljöfrågan är kanske en av de allra viktigaste frågor vi har att ta itu med. Dåliga arbetsmiljöer som finns ute på våra arbetsplatser handikappas och är till besvär för många människor.

Vad vi skall komma ihåg när vi diskuterar arbetsmiljön är att väldigt mycket av den dåliga arbetsmiljö som fanns förr i tiden, inte så långt tillbaka i tiden, nu är åtgärdad. Dessa arbetsmiljöer har nu omvandlats till goda arbetsmiljöer. Men samtidigt uppstår genom den omdaning som sker nya problem ute på arbetsplatserna. Vi kommer alltid att få leva med detta. Vi behöver därför en mycket stark arbetsmiljöorganisation, och en sådan finns i Sverige. Förutom alla de kunniga, skickliga och arbetsvilliga skyddsombud och huvudskyddsombud som finns i arbetsmiljöorganisationen skulle vi i Sverige inte ha den internationellt sett goda arbetsmiljö som vi ändå har här i landet.

Man skall här komma ihåg att de som från början har fått dra lasset för att omdana och förbättra arbetsmiljön är den svenska fackföreningsrörelsen och socialdemokratin. Det är de som alltid har gått i bräsch för en bättre arbetsmiljö. Intresset har, om vi ser litet grand tillbaka i tiden, inte varit särskilt stort från övriga grupper i vårt samhälle. Därför är det så mycket mer glädjande när vi nu kan se att aktiviteten är större än någonsin. De som aldrig har deltagit i arbetsmiljödebatterna gör det nu. Det skall vi vara tack samma för. Det visar vilken central roll arbetsmiljöarbetet har fått.

Jag läste häromdagen i tidningen att även en av landets allra största industriföreträdare sade att man nu med kraft måste lösa de ännu olösta arbetsmiljöproblemen, eftersom man i annat fall inte får folk till industrierna, och industrierna kan då inte heller utvecklas på ett bra sätt. Detta är tecken i skyn som är mycket positiva.

Jag kan i dag fatta mig kort, herr talman, på grund av att vi just nu är inne i ett mycket hektiskt skede. Många utredningar håller på att avsluta sina arbeten och kommer inom kort att lägga fram sina förslag. Utvärderingar av tidigare vidtagna åtgärder, som snart skall överlämnas, pågår.

Arbetsmiljökommissionen, som är en mycket kvalificerad församling, skall vara färdig med sitt arbete vid nästa budgetårsskifte.

Arbetsmiljöfonden håller på att utreda hur den skall använda sina nästan 11 miljarder för att få bästa möjliga effekt när det gäller att skapa en bättre arbetsmiljö.

Eftersom dessa arbeten pågår menar utskottsmajoriteten att det nu inte finns någon anledning för riksdagen att fatta några beslut om initiativ om vidare arbete på arbetsmiljöområdet. Det arbete som skall sättas i gång och kan sättas i gång och som det finns personella resurser till pågår för närvarande. Och vi kan alltså inom ett halvår få förslag från de olika grupper som arbetar för en bättre arbetsmiljö.

Jag kan vidare hänvisa till arbetsmarknadsutskottets betänkande. Det är ett mycket utförligt och välskrivet betänkande, och jag rekommenderar alla som inte har läst det att göra det.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 8 och avslag på samtliga reservationer.

KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Herr talman! Det är bra att Kjell Nilsson gör historiska återblickar. Och det kan säkert ligga en del sanning i det som han framförde. Men oavsett hur det har varit så lever vi ju i nuet.

Det pågår nu en arbetsmiljödebatt som jag inte vill hävda att socialdemokraterna har startat, utan den fick riktig fart i valrörelsen när Lars Werner tog upp den i en partiledardebatt. Sedan framfördes det ena förslaget efter det andra i mycket snabb takt. Men det spelar inte någon roll, eftersom Kjell Nilsson vet lika väl som jag och alla andra att arbetsmiljön i dag inte är bra utan skapar väldigt många offer och leder till utslagning och mycket långa sjukskrivningstider. Det kan inte vara rimligt att man hävdar att ingenting kan göras på grund av att utredningar pågår och att man måste vänta tills dessa utredningar är färdiga.

Kjell Nilsson hänvisar till arbetsmiljökommissionen. Men det är ju ingen, åtminstone inte utanför socialdemokratin, som vet vad den skall komma fram till. Vi som sitter med i arbetsmiljöråd, i arbetsmarknadsutskottet och liknande får mycket litet information om vilka slutsatser som arbetsmiljökommissionen kommer att dra. Det finns därför all anledning att man med stor kraft tar tag i dessa frågor, trots att en del utredningsarbete pågår.

Vi vet mycket litet om hur arbetsmiljöfondens 11 miljarder – det kan t.o.m. bli mer pengar – skall användas och vem som egentligen skall förfoga över dem. Skyddskommittéerna och skyddsombuden ute på våra arbetsplatser, vilka Kjell Nilsson hävdar är en stor resurs, vilket de säkert är i många fall, saknar väsentliga förutsättningar att kunna arbeta. Det innebär att om en del av dessa pengar tillförs skyddsombuden kan de sätta viss kraft bakom sina krav. På det sättet skulle skyddsombuden och skyddskommittéerna kunna göras litet vassare.

Avslutningsvis vill jag säga att det förvånar mig storligen att socialdemokraterna inte är beredda att ta initiativ när det gäller de gravida kvinnornas arbetsmiljö. Det är beklagligt att socialdemokraterna bara skjuter frågan framför sig.

BÖRJE HÖRNI.UND (c) replik:

Herr talman! Jag vill mycket kortfattat till Kjell Nilsson säga att centerpartiet under lång tid har arbetat med arbetsmiljöfrågorna liksom med de miljö-

frågor som berör vår natur. Jag säger det utan att förringa de insatser som andra partier eller parter har gjort för en bättre tingens ordning.

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan dela Kjell Nilssons uppfattning att vi har kunniga skyddsombud. Jag har aldrig anklagat skyddsombuden för att vara okunniga. Men det som är skrämmande är att lagstiftningen inte är tydlig och klar så att man vet vad som gäller.

På ledarsidan i en av gårdagens kvällstidningar – jag skall inte tala om vilken tidning det var, men jag tror att Kjell Nilsson läser den – står det: Inom verkstadsindustrin hotas 70 000 av landets 200 000 verkstadsarbetare av belastningsskador. Av dem är ca 60 % under 25 år.

Jag tycker att detta är något som Kjell Nilsson skall ta i beaktande när han talar om att det socialdemokratiska partiet har varit föregångare när det gäller arbetarskyddet och förbättringar av detta. Det klingar litet falskt i mina öron. Om jag skall vara riktigt elak kan jag säga att socialdemokraterna skall vara glada över att arbetsmiljökommissionen finns, annars skulle situationen ha sett annorlunda ut. Då skulle det ha yrkats avslag på samtliga motioner när det gäller arbetsmiljön. I betänkandet stöder sig socialdemokraterna hela tiden på vad arbetsmiljökommissionen skall komma fram till. Men vi vet mycket litet om dess arbete. När kommer arbetsmiljökommissionen att lägga fram konkreta förslag, och hur skall skyddsarbetets och skyddsombudens ställning stärkas? Det är ju trots allt detta det handlar om i detta sammanhang.

ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Jag vill bara kortfattat kommentera Kjell Nilssons inlägg. Han säger att det är facket och socialdemokraterna som har varit drivande. I viss mån är det väl sant, men det är fler som har varit drivande. Däremot har naturligtvis inte vi i miljöpartiet kunnat vara med och driva dessa frågor. Men bättre sent än aldrig, och vi driver ju dessa frågor nu. Dessutom gömmer sig Kjell Nilsson bakom det vanliga talet om att man skall vänta på utredningar. Detta skulle nästan kunna tas upp i en komisk scen där det sägs: Det kommer en utredning, det kommer en utredning.

Fortfarande finns det inte så stor vilja att se problemen i stort, att lägga hela pusslet. Som jag nämnde nyss misstänker jag att det behövs en ny syn på lönsamhet och livsvärde. Men det nämns ju aldrig. Jag är t.o.m. rädd för att facket ibland kan bli ett hinder, när människor i vissa fall vill ta eget ansvar för sin arbetsmiljö.

KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Vad som sades i den debatt som pågick i denna kammare när arbetsmiljökommissionen tillsattes var att det inte får bli så att föreskriftsarbetet och det normala arbetarskyddsarbetet får stanna av i avvaktan på att arbetsmiljökommissionen skall arbeta. Det underströks av många talare i denna kammare vid det tillfället. Det uttalades också från regeringen, Karl-Erik Persson, och så har det inte heller blivit. Arbetarskyddsstyrelsen arbetar precis som tidigare med att ändra gränsvärdeslistor och ge ut nya före-

skrifter. Den arbetar på det normala reguljära sättet med arbetsmiljöfrågor. Det sker inte någon avtrappning av arbetet utan snarare en effektivisering. Arbetsmiljökommissionen skall ju se vad vi långsiktigt kan göra för att få bort sådana belastningsskador som breder ut sig inte minst i industrin. För dessa arbetsuppgifter har man ett längre perspektiv.

Karl-Erik Persson säger att skyddsombuden skall ha en annan ställning. Ja, skyddsombud här i Sverige har nog den starkaste ställning som finns någonstans internationellt sett. Ingen annanstans kan skyddsombud få en arbetsplats stängd. Arbetet får inte sättas i gång förrän en myndighet har varit och inspekterat och vidtagit de eventuella åtgärder som behövs, eller undanröjt skyddsombudets beslut.

Sedan till Kjell-Arne Welin: Ni säger att vi inte kan göra något nu. Det var i valrörelsen som förslaget om arbetsmiljökommissionen lades fram. Man får nog inte med osanning när man säger att den värderas av breda grupper som arbetar med arbetsmiljöfrågor. De tycker att kommissionen är bra. Vi har litet svårt att följa dess arbete, men när vi är färdiga med denna debatt kan vi få höra om kommissionens verksamhet. Vi är ett antal riksdagsledamöter som är kallade till ett sammanträde för att ta del av arbetsmiljökommissionens arbete. Kl. 14.00 bör vi, herr talman, vara färdiga för då börjar sammanträdet. Det kan vara lika viktigt som den här debatten.

För gravida kvinnor finns det redan ett hyfsat skydd. Jag säger inte att det inte kan bli bättre. Det finns lagregler för hur man skall agera i fråga om gravida kvinnor som känner oro inför sin arbetssituation. Om det inte går att omplacera träder föräldraförsäkringen in.

Ni har inte, Anna Horn af Rantzien, varit så lång tid här i riksdagen. Vi kan inte vänta på utredningar, säger ni. I er egen motion skriver ni i den ena punkten att ni vill ha en utredning om arbetsmiljösituationen. I nästa punkt skriver ni att här skall inte utredas, här skall åtgärdas. Vilket vill ni ha?

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det Kjell Nilsson sade var ganska intressant. Jag skall citera ur artikeln:

"Inte ens den mest hårdhudade kan ha lämnats oberörd av larmen under senare år. De berättar hur belastningsskadorna smyger sig på unga flickor vid löpande bandet. Deras smärtor är olidliga. Några vittnar om hur de klättrar längs väggarna nattetid för att fly undan värken. Andra orkar inte krama sina barn, eller ta dem i knät."

Nu säger Kjell Nilsson att vi har arbetat med detta under lång tid, det här kommer vi till rätta med. Arbetarskyddsstyrelsen arbetar som vanligt. Men hur är ställningen för dem som utför arbetet? De lagar som vi har är inte tillräckliga. Hade skyddsombuden den möjlighet som förutsågs när arbetsmiljölagen stiftades, skulle situationen inte ha sett ut som den nu gör. Det kunde vi vara överens om.

KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Herr talman! Kjell Nilsson påstår här att arbetsmiljökommissionen och dess arbete ses med stor tillfredsställelse av breda grupper i samhället. Vi har väl alla haft och kanske har förhoppningar om att arbetsmiljökommissio-

nen skall komma fram till någonting som är bra. Jag måste nu säga, Kjell Nilsson, att man allteftersom tiden går blir mer och mer tveksam till vad den här kommissionen egentligen skall komma fram till. Vi vet inte ens hur dess arbete skall presenteras. Jag skulle vilja säga att skall vi ha fortsatt förtroende för arbetsmiljökommissionens arbete, borde den faktiskt ganska omgående presentera vad den har kommit fram till, presentera hur man tänker informera om det som är gjort när man avslutat arbetet och i vilken form detta skall göras.

Eftersom jag också var inne på skyddskommittéernas och skyddsombudens arbete, vill jag vara med om den diskussion som pågår mellan Karl-Erik Persson och Kjell Nilsson. Om vi har den starkaste organisationen i världen, vilket ju Kjell Nilsson hävdar, när det gäller skyddskommittéerna och skyddsombuden är totalt ointressant. Här handlar det om att skyddskommittéerna och skyddsombuden i Sverige egentligen inte alls har den möjligheten att påverka arbetsmiljön på arbetsplatsen som man förväntade sig när de infördes. Man måste ge dem ekonomiska förutsättningar för att kunna vidta åtgärder på ett helt annat sätt än vad de kan göra i dag. Jag skulle vilja hävda här och nu att Kjell Nilsson är helt medveten om att de måste få ekonomiska resurser för att de skall kunna bli en riktig tillgång på arbetsmiljöområdet.

ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Kjell Nilsson frågar mig om vi vill ha utredning eller åtgärd. I den nya situationen när vi berikar miljön med tusentals nya kemikalier varje år vars sammanlagda verkan vi ibland inte vet någonting om, ibland vet litet grand om, vore det förfärligt om vi måste vänta på en utredning. Visst skall vi ha utredningar, men när det framkommer nya rön, låt oss vidta åtgärder bums!

KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har den principen i arbetarskyddsstyrelsen att vi när vi har ett ordentligt underlag från forskare och andra vidtar åtgärder. Det ges ut föreskrifter så skyndsamt som möjligt. Men vi är noggranna med föreskrifterna. De utarbetas i ett partssammansatt organ för att få en bred förankring i vårt arbetsliv. Det tar litet tid. Demokratien tar tid, Anna Horn af Rantzien, och det får vi finna oss i. Men det är på detta sätt som vi arbetar. Vi väntar inte efter det att vi har fått klara besked om problemen.

Sedan tycker jag att Kjell-Arne Welin är litet orättvis mot arbetsmiljökommissionen. Den var företräd i vårt utskott och presenterade sitt arbete, visserligen i stora drag hur den arbetar i en mängd olika grupper som verkar var och en inom sitt område. Detta måste man naturligtvis göra för att hinna utreda den fråga som man har fått sig ålagd att utreda på så pass kort tid. Därefter kommer det naturligtvis att knytas samman, och då får vi en helhetsbild av arbetsmiljökommissionens arbete.

Det är intressant att höra, och det skall vi notera, att Kjell-Arne Welin är varm tillskyndare till att ökade ekonomiska förutsättningar ges till skyddskommittéerna och skyddsarbetet. Det hälsar vi med tillfredsställelse. Då har vi i alla fall någon sponsor som ställer upp vid vår sida när sådana anspråk kommer.

Till slut kort till Karl-Erik Persson. Vi är överens när det gäller belastningsskador. Problemet är nog dess värre att det inte, även om skyddsombuden hade haft större rätt på detta område, hade varit lätt för dem att förutse skadorna. Belastningsskadorna är långsiktiga förslitningar. Skall vi lägga det ansvaret på ett skyddsombud att avgöra om en arbetsuppgift verkligen medför svåra skador efter 10, 15 eller kanske 20 år? Vad säger man till en kamrat som har fått belastningsskador och frågar: Varför stängde du inte mitt jobb? För 15 år sedan skulle du ha stängt det, då hade jag sluppit att vara invalidiserad nu.

Sådant ansvar tror jag inte jag kan lägga på skyddsombuden, även om vi vill ge dem aldrig så ökad makt. Jag tror också att det finns möjligheter att öka deras inflytande. Vi gör det bäst genom den organisation som vi har såsom plattform. Sedan kan vi säkert införa förändringar. Det skulle förvåna mig om utredningarna och arbetsmiljökommissionen inte kommer med sådana förslag. Belastningsskadorna får vi nog angripa litet ödmjukt. De är svåra att hantera och säkert svåra att undvika på ett bra sätt. Men vi måste prioritera dem i allra högsta grad, och det görs också.

Andre vice talmannen anmälde att Kjell-Arne Welin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Efter nära 20 år i riksdagen fortsätter arbetsmiljödebatten ungefär som vanligt. Riksdagen är inget större forum för arbetsmiljödebatt, och det är ganska konsekvent, efter den lagstiftning som har införts. Ansvaret har överlämnats till parterna, som i godan ro i arbetarskyddsstyrelsen och på arbetsplatserna skall fixa arbetsmiljön. Det kanske är följdriktigt med sådana genomslag i arbetsmiljödebatten som en kommission om asbest och en kommission om arbetsmiljön. Varför? Jo, det beror på att det reguljära arbetsmiljöarbetet inte fungerar.

När den senaste lagen stiftades sade vi från vpk att det som inryms inom de psykosociala frågorna är det viktiga fältet. Det mesta av lagstiftningen på arbetsplatserna faller under MBL, och där kommer det att bli problem. Vi i vpk förutsåg på det området en rad problem, som hade att göra med arbetstakt, arbetsorganisation och utslagning, men Kjell Nilsson och hans kompisar förutsåg inte problemen.

När vi nu i utskottet och i arbetsmiljörådet får dessa redovisningar från experterna, är det ganska typiskt att detta inte sker regelbundet utan just vid sådana tillfällen när det har hänt någonting – min farhåga är att det nu har hänt en del.

Socialdemokraterna gick ut med ett vallöfte om att de 400 000 värsta jobben skulle kartläggas. Den information som vi hittills har fått är att expertgruppens representanter har sagt att det inte blir någon sådan kartläggning men att yrkena möjligen kan pekas ut. Jag vet inte hur allvarligt man skall ta på det, men en av delegaterna i samordningsgruppen, som skall tvätta betänkandena och experternas slutliga resultat, Inger Olsson, säger i TCO-Tidningen att det inte blir några radikala förändringar och att alltför stora förväntningar har ställts på arbetsmiljökommissionen. Man blir än mer orolig

när en representant för tjänstemännen, som har verkliga arbetsmiljöproblem, bekräftar att det inte skall göras någon lista över de 400 000 värsta jobben.

Då börjar man fundera: Vad skall nu hända? Blir det ingen förändring? Jag kommer då tillbaka till det som jag har sagt under årens lopp: Det måste vara fel någonstans när denna ramlagstiftning får vara en partsfråga. Man skulle önska att socialdemokratin var så frejdig och fri att den begrep att det finns en oerhörd kunskap i arbetslivet, på arbetsplatserna och hos de arbetande och att den gav arbetarna, inte bara skyddsombuden utan också fackföreningen, en stärkt ställning. En bra åtgärd vore att införa en miljöstrejk rätt på jobben – ungefär som den rätt som man tar sig utanför arbetsplatserna att blockera eller att förhindra när det sker miljöbrott.

Det finns alltså i dag en rätt att slå ut arbetare från jobben. All tillgänglig statistik visar att överdödligheten bland industriarbetare och därmed jämförbara grupper är oerhört mycket högre än hos andra grupper med administrativt jobb och att antalet sjukskrivningar är oerhört mycket större där. Med det vill jag säga att arbetsmiljöfrågan är en stor klassfråga, framför allt när det gäller hälsotillståndet.

Skall vi då förändra den rätt som arbetsköparna i detta land har, och som Arbetsbladet i går pekade på, att förbruka människor hur som helst? Det är en rätt, när kanske en halv miljon står utanför arbetsplatserna. Då behövs det krafttag.

En annan sida av den här debatten som är inte minst intressant är frågan om sjukskrivningar, som är direkt relaterade till arbetsmiljön. Det har gjorts en oerhörd offensiv från arbetsköparsidan och från borgerligt håll. Framst på arbetsköparsidan står Rune Andersson och Gyllenhammar, som skall flytta utomlands därför att det är för många sjukskrivningar, trots att de vet – måste veta – att sjukskrivningarna i huvudsak beror på den oerhört bristfälliga arbetsmiljön, arbetsförhållandena och organisationen i arbetslivet. De för en "sjuk sjukdebatt", som tidningen Metallarbetaren säger – det är ett faktum att de gör det. De försöker på något sätt negligera de enorma arbetsmiljöproblem som finns.

Jag tänker då på ett annat inslag i debatten, som ibland förekommer vid utskottets utfrågningar, ibland i den offentliga debatten, och jag skall sluta med att redovisa den iakttagelsen.

Miljöpartiet pekar i den första meningen i sin reservation på att arbetsmiljön hänger intimt samman med de yttre förhållandena. Arbetsmiljön drabbar nämligen familjelivet, sociala relationer, föreningsarbete och annat. När då orsakerna till sjukskrivningarna skall tas fram, säger man från borgerligt och annat håll: Hur mycket betyder rökningen, hur mycket idrottar man utanför arbetet och hur mycket påverkar fritiden? Man försöker alltså hela tiden negligera förhållandena i arbetslivet. Den typen av frågeställningar kommer nu från dem som aldrig har velat göra något bestämt åt arbetsmiljön – man kan avläsa precis varifrån de frågorna kommer.

Jag ser en hård arbetsmiljödebatt framför mig. Kommissionen kanske inte lägger fram något bra resultat, men även ett begränsat resultat kan attackeras från borgerligt håll med att det inte alls finns något samband mellan sjukskrivningarna och förhållandena i arbetslivet. Om man ser det här klass-

mässigt visar det sig att arbetsplatsen och fritiden inte står fria från varandra, utan de som har de sämsta arbetsmiljöerna har tyvärr också de sämsta förhållandena utanför arbetet. Detta är oerhört klassbundet. För att det skall gå framåt behövs de direktiv som vpk föreslår i sina reservationer.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till våra reservationer.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Jag begärde ordet för att bara helt kort tillrättalägga en del missförstånd som har rått i debatten och som Lars-Ove Hagberg vidarebefordrade just nu. Arbetsmiljökommisionens förste ordförande John-Olle Persson omkom, som alla vet, i den flygolycka som också ryckte bort några av våra kolleger här i riksdagen. Vilken organisation som än drabbas av en sådan olycka känner naturligtvis av det – det påverkar arbetet. Det har det också gjort när det gäller arbetsmiljökommisionen.

Sedan oktober månad är jag ordförande i kommissionen, och jag liksom kommissionens övriga ledamöter är helt inställda på att, trots det som har hänt, fortsätta kommissionens arbete och avsluta det inom föreskriven tid. Det innebär att vi senast i juni månad skall lämna vår rapport. Jag hoppas och tror – det finns ingen som helst anledning att tro något annat – att de förslag som vi lägger fram kommer att vara både radikala och bra. Vi har direktiv som ger oss möjlighet att gå in på både de förebyggande arbetsmiljöfrågorna, rehabiliteringsfrågorna, att se arbetsmiljöfrågorna i ett helhetsperspektiv, se på lagstiftningen och andra områden.

Jag tror alltså att vi kommer att ha förutsättningar att lämna bra förslag. Kanske kommer de att bli omdebatterade. Kanske kommer vi inte att bli eniga – det vet vi inte än.

I morgon har arbetsmiljökommisionen sammanträde, och då skall vi ta ställning till när och hur kartläggningen av de 400 000 farligaste jobben skall presenteras. Det kommer att ske i slutet på januari eller i början på februari.

Det har förekommit en del uppgifter om att det inte skulle redovisas en sådan kartläggning. Självklart skall det göras. En särskild grupp har jobbat med de frågorna. En rad forskare är engagerade i olika projekt. Jag utgår ifrån att det här materialet kommer att vara en väldigt bra grund för oss att sedan jobba vidare och att man, när det materialet presenteras, ute på de enskilda arbetsplatser som är berörda kommer att omedelbart sätta i gång ett arbete för att dra nytta av de kunskaper som redovisas.

Resultat kommer alltså i slutet av januari eller i början av februari. Närmare om formerna kring det kommer kommissionen att diskutera i morgon.

Låt mig säga en sak till – jag är litet hes och har svårt att prata. En sak som jag tycker är viktig i det Lars-Ove Hagberg tog upp är frågan om arbetsorganisationen. Det är alldeles riktigt att väldigt många av de problem som vi i dag har på den svenska arbetsmarknaden hänger samman med brister i arbetsorganisationen. Vi har varit väldigt bra i Sverige på att lösa enskilda arbetsmiljöproblem. Vi är bättre än man är i många andra länder på gränsvärdet av olika slag. Men det som brister väldigt mycket är helheten, sambandet mellan den fysiska arbetsmiljön och människors möjligheter att påverka sin egen arbetssituation. De bristerna beror i sin tur väldigt mycket på arbetsorganisationen.

Det är därför med särskild glädje som jag kan konstatera att vi i arbetsmiljökommissionen nu har dragit i gång ett särskilt arbete om just de frågorna och att arbetsgivarna också är villiga att vara med och diskutera dem. Jag tror att det är första gången som arbetsgivarna sätter sig tillsammans med representanter för myndigheter och fackliga organisationer för att just diskutera de här frågorna.

Klarar vi inte att komma åt de frågeställningarna och får möjlighet för såväl de enskilda arbetstagarna som de fackliga organisationerna att ha en större påverkan, då kommer vi dåligt att lösa arbetsmiljöproblemen i framtiden. Men jag hyser alltså gott hopp om att vi skall kunna lägga fram förslag också på den här punkten.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall inte strida nämnvärt med Anna-Greta Leijon. Jag har uttalat en farhåga för dels den information, dels den debatt som följer i kommissionens spår.

Till det Anna-Greta Leijon sade om arbetsgivarnas – eller arbetsköparnas – välvilja att vara med skulle jag vilja säga så här: Eftersom de egentligen inte har velat vara med i det system vi har, kanske vi får ha en permanent arbetsmiljökommission som ersättning för arbetsmiljölagen. Det är kanske det som är viktigt framöver.

Jag säger inte att det absolut behöver bli som jag befarar, men arbetsmarknadsministern har klart sagt i direktiven att det här inte handlar om någon nämnvärd maktförskjutning. Eftersom arbetsorganisationen tränger in i flera frågor på arbetsplatserna, där maktfrågorna verkligen är centrala – hur mycket man skall arbeta, vilka investeringar som skall göras, hur skyddet för den anställda skall ordnas – betvivlar jag att det blir så väldigt ljusa resultat, om det huvuddirektivet skall gälla. Nu hoppas jag att arbetsmiljökommissionen och expertgruppen, där alla parterna ingår, lämnar det åt sidan.

Jag hade inte tänkt ta upp expertgruppens sammansättning och de informationer som vi har fått i utskottet om att man hade svårt att peka ut de 400 000 farligaste jobben utan att man närmast skulle komma fram till vissa yrkesgrupper eller någonting sådant. Jag tänkte inte säga någonting om det, för resultatet finns inte än. Men jag läser fackförbundspressen, och då har jag sett vad Inger Ohlsson säger i TCO-tidningen, nr 32, den 8 december. "Om man tror att det blir radikala förändringar blir man besviken", säger hon. "Så någon lista på de 400 000 farligaste jobben blir det inte när kartläggningsgruppen presenterar sitt arbete i januari. Inte heller lär det bli någon tio i topp-lista över de farligaste jobben. Kartläggningsgruppen har kommit fram till att det inte går att jämföra olika yrken och säga vilka som är farligare än andra."

Det var detta som föranledde min farhåga, plus de andra upplysningar jag har fått. Men nu kanske man ändrar sig helt i morgon, och Inger Ohlsson får stryka på foten. Ingen blir gladare än jag, om det går att peka ut de farligaste jobben.

Det var den lilla farhågan jag hade i fråga om kommissionens arbete, Anna-Greta Leijon.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Nu säger Anna-Greta Leijon att självklart skall kommissionen, när den är klar med sitt arbete, presentera de slutsatser den har kommit fram till. Det är gott och väl, och det är bra att man nu äntligen har förklarat att materialet skall presenteras. Fortfarande säger dock Anna-Greta Leijon inte i vilken form det slutgiltigt skall ske. Jag tycker att det är väsentligt att vi får reda på hur vi skall få ta del av kommissionens slutsatser.

Vad som glädde mig speciellt mycket, när Anna-Greta Leijon tog till orda, var att hon sade att man skall ägna mycket stor kraft åt att titta på problematiken i fråga om arbetsorganisationen och de fysiska och psykiska konsekvenser som man tror sig kunna kartlägga. Jag har hävdat tidigare och kan hävda igen, att den stora arbetsmiljöproblematiken i dag finns just på det psykosociala området. Därför känner jag en mycket stor tillfredsställelse över att man skall ägna mycket tid och kraft åt den sidan av saken.

Men jag tror ändå att en del av den kritik som jag har framfört här i dag och som jag tidigare har riktat mot arbetsmiljökommissionens sätt att informera oss som sysslar med arbetsmiljöfrågor fortfarande är riktig, även om jag känner till precis det som Anna-Greta Leijon började sitt anförande med. Jag tycker ändå att arbetsmiljökommissionens löpande arbete på ett mycket bättre sätt kan presenteras för bl.a. arbetsmarknadsutskottets ledamöter.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00 nu har satts upp.

8 § Arbetsförmedlingslagen

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU14 Arbetsförmedlingslagen.

ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Man kan ställa frågan: Är den nuvarande arbetsförmedlingslagen ändamålsenlig? Från moderat sida och från reservanternas sida vågar vi påstå att svaret på den frågan är nej. Vår uppfattning är att denna lagstiftning icke är ändamålsenlig.

Vi menar att ingenting talar för att just arbetsförmedlingsverksamheten är mest effektiv, bedrivs mest kundvänligt för dem som söker jobb, och för dem som har arbeten att erbjuda, i hägnat av ett offentligt monopol. Det finns inga belägg för detta. Snarare finns det mycket runt omkring i omvärlden som talar för att precis motsatsen gäller, till gagn både för dem som söker arbete och för dem som har arbeten att erbjuda.

Utskottsmajoriteten hänvisar till det översynsarbete som pågår i departe-

mentet. I en departementspromemoria, Ds 89:30, finns en del tankegångar redovisade. Även inom regeringskansliet finns det uppenbarligen, herr talman, en gryende insikt om att den kritik som bl.a. moderata samlingspartiet under många år har utsatt den nuvarande arbetsförmedlingslagen för har varit riktigt och att den växer i styrka.

Man skulle då kanske kunna tänka sig, herr talman, att den översyn som nu aviseras skulle leda till att vi ger oss till tåls, men vi tycker att det är angeläget att man gör någonting snabbt. Framför allt får vi så klara signaler om att det översynsarbete som pågår och som skall mynna ut i någon form av ny lagstiftning bygger på att man fortfarande skall ha en mängd detaljregleringar. Det bygger på synsättet att arbetsförmedlingen fortfarande skall bedrivas inom ramen för ett offentligt monopol med en mängd regleringar som försvårar mötet mellan den arbetsökande och dem som har arbeten att erbjuda, trots att detta är arbetsförmedlingstankens innersta väsen.

Man har arbetat med olika former av begränsningar, bl.a. med tidsbegränsade tillstånd, och man har i departementspromemorian antytt att det vore lämpligt att AMS skulle fungera som en kontrollmyndighet med fullgörande av olika former av mer eller mindre polisiär verksamhet för att kontrollera att monoopolet upprätthålls i enlighet med den grundsyn som tillämpas.

Det är intressant, herr talman, att AMS värjer sig inför denna tanke. Det organ som är arbetsförmedlingsmonoopolets främsta verkställare värjer sig alltså för att inför 90-talet ha denna tillstånds- och kontrollfunktion. Min fråga, som jag inte kan låta bli att ställa till utskottsmajoritetens företrädare Lahja Exner, är: Vilken slutsats drar Lahja Exner av att arbetsförmedlingsmonoopolets främsta och egentligen – eftersom man har monopol – enda verkställare uppenbarligen bävar inför tanken att själv vara kontroll- och tillståndmyndighet i en framtida skisserad lagstiftning?

En tänkbar förklaring, som åtminstone jag kan se, och det ligger väl nära till hands att samtliga reservanter har den tanken, är att AMS mer och mer upplever hur verkligheten gör lagstiftningen om det offentliga monoopolet alltmer föråldrad. Det har pågått ett mycket intensivt och omfattande arbete inom AMS, i länsarbetsnämnder och ute på arbetsförmedlingarna för att få till stånd en mer och mer serviceinriktad organisation, anpassad till de verkliga behov som kan föreligga i olika delar av landet. De kanske, herr talman och Lahja Exner, upplever att de innerst inne skulle vilja bli befriade från det offentliga arbetsförmedlingsmonoopolet. Det kan möjligen vara litet svårt för dem att klart uttala de tankarna, men bakom det förhållandet att de värjer sig mot att vara kontrollmyndighet ligger kanske just tanken att det vore bäst för svensk arbetsförmedling och arbetsmarknad, om vi kunde slopa det offentliga arbetsförmedlingsmonoopolet. Det är måhända en diskret antydning om att det är detta som de önskar.

AMS och arbetsförmedlingen skulle kunna bli en ännu bättre serviceorganisation och kunna bli ännu bättre på att förmedla arbeten, om man finge ha den uppgiften i konkurrens med andra aktörer på marknaden, dvs. om regeringskansliet och utskottsmajoriteten behagade se vilka behov som finns och vilka möjligheter som AMS i en annan situation skulle kunna ha. Jag vill inte säga att det är så, men den tanken ligger inte alltför långt borta.

Jag vill säga till kammarens ledamöter att det arbete som utförts av AMS

under de gångna åren har varit föredömligt när det gällt att utveckla AMS till en modern serviceorganisation.

Herr talman! Jag tänker inte förlänga debatten med att ta upp den andra strömning som förvisso finns inom AMS och som avspeglas i dess intensiva jakt på de seriösa skrivbyråerna, vilket har föranlett mål ända upp till högsta domstolen. Jag är fullt medveten om att det inom AMS finns personer som med all kraft hävdar att monopolet bör behållas. Men jag trodde faktiskt att ett framsynt utskott och en någorlunda framsynt utskottsmajoritet hade förstått att nya tider på 90-talet ger nya möjligheter och framställer nya utmaningar. Det är med beklagande som vi reserverar konstaterar att utskottsmajoriteten uppenbarligen inte har förstått vad 90-talet kan erbjuda i form av ett öppnare samhälle med större krav på flexibilitet och konkurrens och framför allt också, herr talman, en möjlighet och skyldighet i ett vidgat Europasamarbete att riva denna typ av monopol.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är undertecknad av moderata samlingspartiets, folkpartiets och centerpartiets företrädare.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, så att vi kan hålla den tidsram som angavs av talmannen vid föredragningen av det betänkande, arbetsmarknadsutskottets betänkade AU14, som vi nu diskuterar.

Jag kan i allt väsentligt instämma i Anders G Högmars inlägg, som var det första i denna debatt. Det är synnerligen genant att regeringen inte har tagit något som helst initiativ för att förändra den arbetsförmedlingslag som har gällt sedan 1935. Vi har nu helt andra behov av service såväl bland arbetstagarna som bland de offentliga och privata arbetsgivarna, som efterfrågar arbetskraften.

Jag arbetar själv inom arbetsförmedlingsorganisationen och känner till hur den fungerar. Man har inom arbetsförmedlingen periodvis haft stora problem med att klara de arbetsuppgifter som arbetsförmedlingen rimligtvis skall utföra. Det har hänt mycket positivt inom arbetsförmedlingsområdet under den tid som Allan Larsson har varit generaldirektör för AMS. Såvitt jag förstår skulle arbetsförmedlingens verksamhet vara mycket väl lämpad för att så långt som möjligt utsättas för konkurrens, inom de områden som man bestämmer sig för, branschvis eller efter andra kriterier – en konkurrens som skulle gälla fullt ut på lika villkor. Jag tror att såväl den offentliga arbetsförmedlingen som en något mer fristående skulle kunna ge en service som är mycket bättre anpassad till tidens krav än vad den nuvarande organisationen kan åstadkomma.

Arbetsmarknadsminister Ingela Thalén har vid flera tillfällen sagt att en reformering skall göras av arbetsförmedlingslagen och att ett regeringsinitiativ skall tas ganska snabbt, men fortfarande har vi inte sett något sådant initiativ. Jag tror att det finns en vilja inom AMS, inom arbetsförmedlingarna och från många andra att få arbeta parallellt med andra förmedlingsorganisationer än den nuvarande. De kreativa krafterna inom förmedlingsverksamheten vet mycket väl att en sådan konkurrens skulle kunna stimulera den nuvarande arbetsförmedlingen till att bli ännu bättre än vad den är i dag och framför allt ännu bättre än den var för fem till sju år sedan. Arbetsförmed-

lingsverksamheten har gjort framsteg, men de skulle ha kunnat gå mycket snabbare i en konkurrensutsatt situation än vad som skett hitills.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Som framgår av betänkandet är det en mycket gammal lagstiftning som styr agerandet på det här området. Sedan 1935 har arbetsmarknaden genomgått mycket stora förändringar, och den gällande lagstiftningen har kommit i otakt med tiden, speciellt inom den sektor som växer snabbast på svensk arbetsmarknad, nämligen tjänstesektorn. I stället för att bidra till en flexibilitet och effektivitet i den expansionen är dagens lagstiftning ett hinder. Några aktuella HD-domar har speciellt visat på detta förhållande.

Alla vill nu ha förändringar. Det finns krav i flertalet motioner på en allmän översyn av arbetsförmedlingslagen. Vad jag har läst mig till, har denna fråga legat tre fyra år i departementet utan att någonting egentligen har hänt när det gäller att komma med förslag.

Centerpartiet har både i en partimotion och i en motion med enskilda undertecknare krävt en hel översyn av inriktningen av arbetsförmedlingslagen. Bärande i motionerna är att vi talar för att man skall medge komplement till den offentliga arbetsförmedlingen, släppa fram alternativ.

Det har tidigare i debatten hänvisats till en departementspromemoria som berör detta område. Jag skall också referera till den och kommentera det förslag som har värkt fram om att AMS skulle ge tidsbegränsade tillstånd, där det t.o.m. finns ganska stora moment av personlig kontroll av eventuella företagare. Jag kan redan nu säga att jag som centerpartist tycker att detta verkar alltför krångligt och onödigt detaljreglerat.

I promemorian ger man exempel på företag vars verksamhet ligger i en gråzon mellan uthyrnings- och entreprenadverksamhet. Skrivbyråer, framför allt med kontorsarbete, är det mest kända exemplet. Andra exempel är städföretag, bevakningsföretag, serviceföretag inom verkstadsindustrin, redovisningsbyråer, reportagebyråer och vissa konsultföretag, särskilt inom databranschen. Dessa företag har den gemensamma nämnaren att de oftast är kunskapsföretag, dvs. de tjänster som erbjuds är av kvalificerad art. I promemorian konstateras att det är alldeles uppenbart att dessa företag är av väsentligt värde för samhällsekonomin, att de har en seriös verksamhetsinriktning och att de bidrar till att arbetsmarknaden får ett större inslag av flexibilitet och effektivitet.

Man hänvisar i departementspromemorian också till en AMS-rapport om kontorsarbetsmarknaden i Stockholms län, där det framgår att det dagliga behovet av korttidsanställd personal i Storstockholm inom kontorsserviceområdet är minst 3 000 personer. Det är i huvudsak kontorsserviceföretag som tillhandahåller denna personal. Några motsvarigheter vad gäller kartläggning av andra branscher känner jag inte till, men man kan tro att behovet är det mångdubbla. Det finns därför anledning att stanna för några utgångspunkter som man har i denna promemoria när det gäller slutsatser om uthyrningsverksamheten och hur den eventuellt bör regleras.

När det gäller skrivbyråverksamheten konstateras att varken 1966 års utredning – det är ganska länge sedan den gjordes – eller 1982 års utredning

har kunnat konstatera några skadeverkningar för berörda arbetstagare. Sett ur samhällets synpunkt kan vissa serviceföretag bidra till att effektivisera arbetsmarknadens funktionssätt genom en ökad rörlighet och flexibilitet, på det sätt jag tidigare har angett. Man konstaterar också att det med den brist på arbetskraft som vi troligen får i framtiden egentligen inte finns någon anledning att bygga in ytterligare regleringar.

Nåväl, jag tycker att socialdemokraterna måste ge ett svar på hur man ser på en kommande ny lagstiftning på detta område. Arbetsmarknadsministern har läst denna departementspromemoria och menar att det bör bli någonting av ett mellanting mellan offentlig arbetsförmedling, renodlad entreprenadverksamhet, som inte faller under lagen, och en form av uthyrning av arbetskraft på kort tid, som bör passa dagens moderna industrisamhälle. Det är en uppmjukning av nuvarande förbud som föreslås.

Vi delar inte ministerns synpunkter i den delen. Vi instämmer i de slutsatser som uppenbarligen dras i denna departementspromemoria att det föreslagna systemet med AMS-kontroll skulle bli krångligt, skapa osäkerhet och kanske ett visst mått av godtycke. Därför vill vi avvisa det som omodernt, ställt emot 90-talets krav.

Det är värdefullt om socialdemokraternas talesman kan ge svar på om man vill bidra till att luckra upp det offentliga monopolet. Precis som tidigare talare har sagt bör detta vara ett sällsynt lämpligt område, där man kan släppa fram alternativ till den offentliga verksamheten. Delar ni vår principiella utgångspunkt att detta är lämpligt, att det inte finns några principiella hinder och att ett förslag i samma riktning som reservationen bidrar till förnyelsen av den offentliga sektorn?

Herr talman! Jag avslutar med dessa frågor, och jag yrkar också bifall till den borgerliga reservationen.

LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet har i detta betänkande behandlat åtta motioner från den allmänna motionstiden gällande arbetsförmedlingslagen. Liknande motioner har behandlats under tidigare riksmöten. Den nu gällande lagen är, som sagt, från år 1935. Enligt denna lag, som har ILO-konventionen 1933 nr 34 som grund, får arbetsförmedling inte bedrivas i förvärvssyfte. Det enda undantaget härifrån avser förmedling till och från utlandet av musiker och sceniska artister. Vidare kan tillstånd meddelas för arbetsförmedling som inte bedrivs i förvärvssyfte men väl mot någon form av ersättning. Den som bedriver avgiftsfri arbetsförmedling behöver inget tillstånd men måste anmäla verksamheten till AMS inom viss tid.

Den nu gällande arbetsförmedlingslagens tillämplighet och räckvidd har länge debatterats här i riksdagen och även utanför detta forum. Det har då oftast gällt olika former av privat arbetsförmedling på kontors- och kulturområdena. Problemet har varit att fastställa en skiljelinje mellan självständigt arbetsuppdrag, s.k. entreprenad, och uthyrning av arbetskraft. Många omständigheter, näringslivets och samhällets organisation, vår arbetslivslagsstiftning och andra faktorer har förändrats under de 56 år som lagen har gällt. Alla i denna kammare är införstådda med att vi behöver en modern lag som är anpassad till dagens verklighet.

Utskottet har i betänkandet redovisat det aktuella saken: Departementet har genomfört en översyn av den gällande lagstiftningen, och detta har redovisats i departementspromemoria Ds 1989:30 Arbetsförmedlingslagen – en översyn, som nu har varit ute på remiss. Av denna promemoria framgår att det knappast räcker med en rent lagteknisk översyn, om man vill på ett mer avgörande sätt komma till rätta med de problem som i dag anses förknippade med lagen. I konsekvens med detta föreslås ett antal förändringar och preciseringar. Remissomgången avslutades under denna höst, och förslagen fick blandat mottagande. Arbetsmarknadsministern har nyligen i frågesvar angivit att en proposition om en modern, praktisk och till verksamhet i dagens industrisamhälle anpassad lag utarbetas skyndsamt.

Utskottet står fast vid sin tidigare framförda uppfattning att det samlade ansvaret för arbetsförmedling i landet även i fortsättningen bör ankomma på det allmänna. Detta kan och bör åtföljas av ytterligare utveckling och förbättring av förmedlingsservicen både till de arbets sökande och till arbetsgivare. Arbetsmarknadsverket och dess utmärkta personal har också under senare år visat att de vill och kan utveckla den offentliga arbetsförmedlingen, så att dess tjänster motsvarar dagens snabbt skiftande krav och behov. Det är glädjande att både Kjell-Arne Welin och Anders G Högmark också har erkänt att arbetsförmedlingen har utvecklats under de gångna åren.

Den nya tekniken bör resultera i bättre och snabbare service för alla yrkesgrupper och i hela landet. Den decentraliserade organisationen ger också likvärdighet och närhet för alla kunder – såväl arbets sökande som arbetsgivare.

Några ord till Anders G Högmark. Han sade ungefär så här: Det finns inget som talar för att arbetsförmedling bedrivs effektivast i offentlig regi. Jag vill påminna kammarens ledamöter om att 1,3 % arbetslöshet ändå tyder på att arbetsförmedlingen lyckas para ihop arbets sökande med befintliga arbetstillfällen på ett ganska bra sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

9 § Beslut

Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1989/90:AU8 och AU14.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8

Mom. 1 (mål och inriktning för arbetsmiljöarbetet)

Först biträdades reservation 2 av Karl-Erik Persson med 25 röster mot 17 för reservation 3 av Anna Horn af Rantzien. 259 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Kersti Johansson och Göran Eng-

ström med 61 röster mot 19 för reservation 2 av Karl-Erik Persson. 225 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 246 röster mot 54 för reservation 1 av Kersti Johansson och Göran Engström. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (inriktning av yrkesinspektionens verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Kersti Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (arbetsmiljö och sekretess, m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 5 av Sonja Rembo m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (regionala skyddsombud)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 35 för reservation 6 av Karl-Erik Persson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (konsekvensbeskrivningar av tillämpningsföreskrifter)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 59 för reservation 7 av Sonja Rembo m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 och 13 (rätt till omplacering och havandeskapspenning, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 109 för reservation 8 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 14 (gränsvärdessättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Karl-Erik Persson och Anna Horn af Rantzien – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (gränsvärden för kvicksilverexponering)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 56 för reservation 10 av Kersti Johansson m.fl.

Mom. 16 (amalgam som arbetsmiljöfara)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Karl-Erik Persson och Anna Horn af Rantzien – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (sänkt gränsvärde för buller och lösningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Karl-Erik Persson och Anna Horn af Rantzien – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ensamarbeten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (forskning om barns och ungdomars arbetsmiljö)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU14

Utskottets hemställan bifölls med 179 röster mot 128 för reservationen av Elver Jonsson m.fl.

Göthe Knutson och Gullan Lindblad (båda m) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

10 § Svar på fråga 1989/90:263 om skyddet mot smittsamma sjukdomar

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Siw Persson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder mot bakgrund av att svamporganismer inte regleras i smittskyddslagen medan *Legionella* och atypiska mykobakterier finns med.

Smittskyddslagen (1988:1472) omfattar i princip alla smittsamma sjukdomar hos människor. De flesta bestämmelserna i lagen gäller dock bara de sjukdomar som utgör det allvarligaste hotet mot människors hälsa. Enligt smittskyddslagen skall samhällsfarliga sjukdomar och vissa av de övriga smittsamma sjukdomarna anmälas enligt närmare föreskrifter i lagen. Sådana sjukdomar kallas anmälningspliktiga sjukdomar och anges genom uppräknning i en bilaga till lagen. Bland andra anmälningspliktiga sjukdomar än samhällsfarliga nämns legionärsjuka och infektioner, orsakade av atypiska mykobakterier.

Samhället har ett särskilt starkt intresse av en övergripande epidemiologisk kontroll när det gäller de sjukdomar för vilka anmälningsplikt föreskrivs. Det finns sedan andra smittsamma sjukdomar som inte är anmälningspliktiga men som ändå följs upp inom hälso- och sjukvården på olika sätt.

Riksdagen har så sent som i december 1988 tagit ställning till vilka sjukdomar som skall vara anmälningspliktiga. Jag anser inte att det sedan dess inträffat något som utgör tillräcklig anledning till en utökning av antalet anmälningspliktiga sjukdomar enligt smittskyddslagen.

Såsom också framhölls av min företrädare i propositionen om ny smittskyddslag m.m., bör även sjukdomar som inte hör till de anmälningspliktiga sjukdomarna anmälas till smittskyddsmyndigheterna om de får en anmärkningsvärt stor spridning lokalt eller regionalt eller uppträder i en elakartad form, för att utredning skall kunna ske och åtgärder mot smittspridningen kunna vidtas.

SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

Låt mig göra några jämförelser mellan Aspergillus och andra bakterier. Detta gäller då patogena termotoleranta arter av Aspergillus. Det finns ett hundratal andra s.k. apatogena Aspergillus som inte är aktuella här. På liknande sätt finns det en mångfald arter av Legionella och atypiska mykobakterier som inte heller är sjukdomsalstrande på människor. Aspergillus-mögel är faktiskt allmänt förekommande i naturen. Det gäller även Legionella och atypiska mykobakterier. De patogena Aspergillus arternas ekologi överensstämmer med Legionella. Smittvägen för Aspergillus är via inandning, och så är det även för Legionella och atypiska mykobakterier. Inte heller uppkommer smitta genom överföring från person till person.

Förutsättningarna för uppkomst av Aspergillus-infektion är desamma som för uppkomst av infektioner orsakade av Legionella och atypiska mykobakterier. Exponering för Legionella och atypiska mykobakterier är endast känd för att orsaka infektioner, medan exponering för Aspergillus även kan orsaka allergiska reaktioner och hos känsliga personer även förgiftningar.

Frekvensen för Aspergillus-infektioner är två personer per 100 000, medan frekvensen när det gäller Legionella bara är 0,25 per 100 000.

Till sist, sjukvårdsministern. Effektiva antibiotika och enkla och snabba behandlingsmetoder finns faktiskt både för legionellos och infektioner orsakade av just atypiska mykobakterier. Däremot saknas det i dag effektiva antibiotika, antimykotika, för behandling av Aspergillos. Tillgängliga medel som finns i dag, är mycket toxiska och ger svåra biverkningar. Behandlingen är komplicerad och kräver oftast kompletterande kirurgisk behandling. Om det inte går att ge en effektiv behandling är dödligheten hög. Man kan räkna med fem års överlevnad.

Ge mig ett enda bärande skäl efter dessa jämförelser. . .

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag tänker inte ge något sådant skäl. Ordningen är ju sådan, att anser man att ytterligare sjukdomar skall vara anmälningspliktiga, kan ett förslag lämnas in till statens bakteriologiska laboratorium, som då har att göra en bedömning om de skall tas med i förteckningen. Det handlar naturligtvis inte om att vi skall göra en bedömning här om vilka sjukdomar som bör finnas på denna lista eller ej. Slutgiltigt får vi naturligtvis avgöra det. Men finns förslag som är motiverade, är det bara att framföra dem till myndigheterna som har ansvaret.

SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Det är mycket konstigt att man inte beaktade detta när den nya smittskyddslagen infördes. Här finns i både Skandinavien och internationellt en mängd vetenskapliga fakta att tillgå som talar för att Aspergillos måste vara en anmälningspliktig sjukdom. Annars finns det inte några realistiska möjligheter att göra ordentliga epidemiologiska undersökningar.

I dag, sjukvårdsministern, är det ett större antal människor som befinner sig i riskzonen på grund av cancer, organtransplantationer och aids. Dessutom har vi alla allergibarn och äldre människor som får allergi, och vi har

resultatet av allergiutredningen. Hur skall det då gå att kunna bilda sig en uppfattning om dessa infektioner eftersom det inte går att på ett effektivt sätt samlas in information om hur utbredda de är i dag?

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Listan kan ju kompletteras om det är motiverat. Men förmodligen är det så att i de flesta exempel som Siw Persson anför finns det en kontakt med läkare. Då finns det en bevakning av frågan från läkares sida. Det innebär i och för sig inte någon garanti för att det inte kan hända något oförutsett. Smittskyddslagen är till för andra syften, inte för att täcka in alla slag av sjukdomar som det kan förekomma smittspridning av. Lagen är till för att täcka in de allvarligaste fallen.

Vill man komplettera listan är det bara att lägga fram förslag till det. Det kan t.ex. de läkare göra som anser att det finns en fara i Aspergillus-infektion.

SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Vi får hoppas att det finns ett stort antal läkare som känner för det. Annars skall det väl vara samma bestämmelse för läkare som för alla andra människor. Förekommer det sjukdomar som är anmälningspliktiga, har man ansvar för att anmäla dem. Annars gör man det inte.

Låt mig citera ur proposition 1988/89:5 om ny smittskyddslag om just sjukdomar som är anmälningspliktiga: "Också jag anser att det finns ett antal smittsamma sjukdomar som inte utgör ett lika stort hot mot befolkningens hälsa som de samhällsfarliga, men där det är angeläget att man epidemiologiskt kan följa deras utbredning, variationer m.m. i samhället."

Det hade varit befriande om man från myndigheternas sida verkligen hade gjort något konkret för att följa upp varför så många barn, äldre och andra känsliga människor får allergier, varför så många far illa och varför så många sensibiliseras på olika sätt.

Är det vettigare att satsa resurser på organtransplantationer, att rädda cancerpatienter och aidspatienter, när man inte samtidigt ser till att minimera den största risken, dvs. svampsjukdomar?

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Enligt min åsikt skall dessa sjukdomar följas upp. Det finns ingenting i smittskyddslagen som säger att man inte skall göra det bara för att sjukdomarna inte finns med bland de anmälningspliktiga.

SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Kan jag tolka sjukvårdsministerns svar så, att det som har inträffat sedan den nya smittskyddslagen infördes uppfattas som så allvarligt att man är beredd att följa upp dessa sjukdomar? I så fall kan det fogas en tilläggsbestämmelse så att det går att få en uppfattning om hur utbredd sjukdomen är.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Daniel Tarschys har frågat mig om jag är beredd att ta de initiativ som kan erfordras för att möjliggöra ett gränssamarbete mellan Finland och Sverige om viss tandvård för finska medborgare inom en tandläkarmottagning i Karesuando med tillämpning av finsk, inte svensk lagstiftning.

Enligt en överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om kommunalt samarbete över nordiska riksgränser (SÖ 1978:1) får en kommun samarbeta med en kommun i ett annat fördragsslutande land om vården av sina angelägenheter. Inom svenskt territorium gäller emellertid i princip svensk lag.

Jag förutsätter att – i den mån något beslut av regeringen eller riksdagen skulle behövas – en framställning görs om detta. En eventuell framställning om avsteg från gällande författningar får beredas i vanlig ordning.

Då Daniel Tarschys, som framställt frågan, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav talmannen att Bo Holmberg i stället fick delta i överläggningen.

BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka socialministern för svaret. Det kanske verkar något förvånande på kammarens ledamöter att jag som socialdemokrat tar emot ett svar som är avsett för Daniel Tarschys, folkpartiet. Förklaringen är inte att jag har konverterat till folkpartiet. Den är i stället att riksdagens socialutskott för ett halvår sedan gjorde en resa i Nordkalotten. Vi träffade då företrädare för kommuner både på den svenska och på den finska sidan. De hade den generella hemställan till oss, att vi, när de behövde samarbeta över gränsen på sjukvårdens och tandvårdens område, skulle hjälpa till att undanröja hindren för detta samarbete. Utskottet var enigt om att ett praktiskt och jordnära samarbete där uppe över riksgränsen inte skulle stoppas av byråkratiska hinder.

Det har nu aviserats en framställning om att man på den svenska sidan i Karesuando skall få bedriva tandvård för invånare i bl.a. kommunen Muonio. Det är min förhoppning att en sådan framställning till regeringen för att undanröja vissa hinder skall få en praktisk och jordnära prövning, så att ett sådant samarbete kan komma till stånd.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag vill först göra den kommentaren att det förhållandet att Bo Holmberg tar emot svaret på Daniel Tarschys fråga inte har påverkat innehålllet i svaret. Det kan jag försäkra.

När det gäller sakfrågan vill jag säga att man under den korta tid som stått till förfogande inte lyckats finna några byråkratiska hinder för detta samarbete. Det ser alltså rätt positivt ut.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1989/90:324 om lärarsituationen vid § 12-hemmen

Svar på frågor

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Ingrid Ronne-Björkqvist har frågat mig vad regeringen har för avsikt att vidta för åtgärder med anledning av den rådande lärarsituationen vid § 12-hemmen.

År 1982 övertog kommunerna och landstingen huvudmannaskapet för vissa statliga institutioner, däribland ungdomsvårdsskolorna. I huvudmannaskapsansvaret ligger bl.a. att svara för den utbildning som eleverna vid skolorna behöver. I samband med förändringarna fick också så gott som all lärarpersonal kommunalt huvudmannaskap.

Utbildning i olika former är enligt min mening en mycket viktig del i vården av de ungdomar som är intagna på de s.k. § 12-hemmen. Jag utgår ifrån att huvudmännen är medvetna om den bekymmersamma situation som uppstått och vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att behålla en hög kvalitet i vården.

I den överenskommelse om ett nytt statsbidragssystem avseende kommunernas missbrukarvård m.m. som nu behandlas i riksdagen har § 12-hemmen fått en förmånlig behandling. En större del av statsbidraget kommer att gå direkt till huvudmännen för § 12-hemmen. Vidare kommer även kommunbidragen att ökas. Totalt sker en höjning av statsbidragen till missbrukarvård och ungdomsvård med 90 milj. kr. För 1990 kommer bidraget att vara 950 milj. kr. Härigenom bidrar statsmakterna till att kommuner och landsting kan fullfölja sina uppdrag.

INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

Situationen är som bekant oroande. Ett fyrtiotal ungdomar har straffat ut sig. Under det senaste året har 100 å 150 ungdomar vägrats plats.

Vid en hearing i fredags i socialutskottet fick vi en upplysning som gjorde oss ännu mer oroade. I Stockholm, där man har 92 platser, var endast 52 platser belagda. Under det senaste året har det totala platsantalet i landet minskat med ytterligare 50. Att platserna var obelagda berodde till stor del på personalsvårigheter. Två tredjedelar av lärarna har lämnat sina tjänster sedan 1983, då det blev ett nytt huvudmannaskap. Nästan hälften av lärarna är i dag obehöriga.

Här behövs alltså rekryteringsåtgärder, morötter och utbildning som gör att dessa tjänster får högre status.

Socialstyrelsens representant vid hearingen i socialutskottet berättade också att personaltätheten hade minskat från 2,2 per elev år 1983 till 1,9 i dag.

I morse ringde en speciallärare till mig. Han berättade att han varit anställd i 13,5 år. Han hade nu sökt vikariat i grundskolan, varvid hans lön kommer att öka från 11 400 kr. till drygt 15 000 kr. Denne lärare hade valt att ha sommarlov. Hans kollega, som avstått från att ha sommarlov och som har 28 timmars undervisning och 40 timmars närvaroplikt och vanlig semester, har 12 000 kr. i lön. Dessa lärares lön ligger alltså avsevärt under lönen för lärare i grundskolan.

Måste inte regeringen litet mer aktivt ta itu med detta problem? Det är oroande att det förhåller sig på det här sättet. Det har bara blivit värre och värre under de senaste sex åren.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Svar på frågor

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Vi i regeringen delar den oro som Ingrid Ronne-Björkqvist känner för utvecklingen när det gäller § 12-hemmen. Det är denna oro som tagit sig uttryck i de förbättringar av statsbidragen som det förhandlades om i våras och som nu är under behandling i riksdagen. Denna förändring innebär bl.a. att statsbidragen till de slutna avdelningarna, där man ansåg att de största problemen fanns, ökas från 250 000 kr. till 400 000 kr. per plats.

Dessa bestämmelser har ännu inte hunnit avsätta några praktiska resultat. Men detta är det instrument som regering och riksdag kan använda för att få en bättre situation vid § 12-hemmen. Frågor om lönevillkoren för lärare och annan personal kan ju inte staten med nuvarande ansvarsfördelning blanda sig i. Här får det på sedvanligt sätt föras förhandlingar mellan å ena sidan kommuner och landsting som arbetsgivare och å andra sidan den berörda personalens fackliga organisationer. Jag anser emellertid att vi genom förändringarna av statsbidragsbestämmelserna, som innebär en mycket kraftig ökning, har skapat förutsättningar för att man skall kunna komma till rätta med de problem som frågan nu gäller.

INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Vid hearingen i fredags saknades faktiskt visioner på detta område hos Landstingsförbundets och Kommunförbundets representanter.

Jag vidhåller att detta är någonting som regeringen borde titta närmare på för att se om det kan behövas riktade insatser just för att förbättra personalsituationen. De här lärarna har uppgifter som är oerhört mycket mer kvalificerade än andra lärares. Man måste här ha lärare som har en helt annan kompetens. Då staten var huvudman för denna verksamhet låg dessa lärare ett par lönegrader över andra lärare. Lönen är naturligtvis avtalsbunden, men det är mycket annat som regeringen kan göra för att stimulera till förbättringar av personalsituationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1989/90:270 om undervisningen i kost- och hälsofrågor i gymnasieskolan

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! För närvarande remissbehandlas ett antal förslag om förändringar av gymnasieskolan. Förslagen innebär bl.a. en treårig gymnasieskola för alla och att vissa kortare kurser skall ingå i treåriga linjer eller utgå ur gymnasieskolans utbud. Silwa Cedell har frågat mig vilka kortare kurser med undervisning i kost- och hälsofrågor som kommer att erbjudas de elever som inte vill välja en treårig linje.

Den remissbehandling som jag nämnde är mycket omfattande och pågår

ytterligare någon månad. Jag kan därför inte nu föregripa det arbete vi sedan skall starta med att väga samman alla de synpunkter som är att vänta på förslagen.

SILWA CEDELL (c):

Herr talman! Tack för svaret.

Vi talar i dag mycket om den svenska folkhälsan. Längden på sjukdomsperioder härleds ofta till människors levnadsvanor. De riktigt stora problemen utgör många av folksjukdomarna, som ofta är relaterade till vår dagliga kost.

En förbättring av folkhälsan, till följd av en aktiv och samordnad hälsopolitik, är viktig för varje land. Kost- och hälsofrågorna ingår som en viktig del. Skolan får ta ett allt större ansvar. Kunskapen om sambandet mellan livsmedel, måltider, hälsa, motion och välbefinnande är komplicerad, men det rör sig om människors grundbehov.

Många ungdomar är i dag på det klara med att de när de har slutat grundskolan vill välja en treårig gymnasielinje. Många andra är emellertid inte alls medvetna och vet inte riktigt vad de skall välja. De tycker kanske att de tre gymnasieåren är mycket långa. Konsekvenserna av den utredning som nu är ute på remiss innebär att tvåårig social linje, tvåårig konsumtionslinje och nuvarande grundskoleanslutna specialkurser utgår. Sedan 1860 har det svenska skolväsendet erbjudit clever utbildning på det här området. Jag tycker att det är bra att obligatorisk undervisning i kost- och hälsofrågor införs på samtliga linjer i gymnasieskolan och att det föreslås bli ett fastställt antal lektioner.

Nu vill jag fråga utbildningsminister Göran Persson: Hur har man tänkt sig bedriva undervisningen, och vilka lärare skall undervisa i ämnena?

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Silwa Cedell tar egentligen upp två frågor. De linjer som nu föreslås utgå har delvis gällt elever som har varit studiebestämda och som här har sett en möjlighet att vänta på mognad. Eleverna har kanske väntat på en annan utbildning och därför fått en mycket meningsfull studiegång, som kommit till nytta i en lång rad yrken. Jag utgår ifrån att skolöverstyrelsen vid den totala sammanvägningen inte har bedömt de kvalifikationerna i kost- och hälsoutbildningen som någonting som man vill komma bort ifrån i den framtida gymnasieskolan. Det är utan tvivel så att de remisser som vi nu får in tar upp de studiebestämda elevernas attityd till en treårig utbildning. Det är inte lätt att hantera frågan, utan det är en av de svåra saker som vi har att ta ställning till när vi långsiktigt skall bestämma gymnasieskolans organisation och inriktning. Här har jag nog samma uppfattning som Silwa Cedell. Det är svårt och det är angeläget, men jag tror att det är en riktig utgångspunkt att ha en treårig gymnasieskola som mål.

Kost- och hälsofrågor bör naturligtvis, precis som Silwa Cedell säger, komma in i en lång rad olika ämnen. De skall vara integrerade i ett sammanhang. Som föreslås i utredningen bör ämnet kunna komma i fråga som t.ex. fritt tillval och också som specialarbete. Då kan det också bli fråga om att på så sätt stärka de här frågornas ställning i gymnasieskolan. De tillhör absolut det innehåll som vi skall vara rädda om.

SILWA CEDELL (c):

Herr talman! Jag förstår att man måste beakta remissvaren, men jag befarar att det blir procentuellt sett få som trycker på just när det gäller de här frågorna. Följden kan då bli den att kost- och hälsofrågorna inte prioriteras så högt.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Svar på frågor

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag törs inte ha någon uppfattning om hur remisserna totalt sett ser ut, men jag kan försäkra Silwa Cedell att frågorna är aktuella och viktiga. Även om inte många remissinstanser skulle ta upp dem i sina svar, tänker inte jag när jag totalt väger samman gå förbi den här typen av frågeställningar, som Silwa Cedell har aktualiserat. I vilken utsträckning det kommer att resultera i den ena eller den andra lösningen är i dag för mig omöjligt att svara på.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1989/90:277 om mängdläran i matematikundervisningen

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat utbildningsministern om vad experimentet med den s.k. mängdläran i matematikundervisningen på 1970-talet kostade. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Den s.k. mängdläran omnämndes i 1969 års läroplan för grundskolan som en hjälp i undervisningen i matematik för att skapa ökad förståelse av olika matematiska begrepp. Ordvalet är ytterst försiktigt – "Här (dvs. att studera sambanden mellan de fyra räknesätten samt användning av geometriska metoder inom aritmetik och algebra och omvänt) kan begrepp ur mängdläran vara till hjälp." Något påbud om mängdlära som allenarådande metod gavs således inte i läroplanen. I supplementet till läroplanen om matematikundervisning presenterades mängdläran som ett komplement till matematikundervisningen i övrigt.

I Sverige liksom i andra länder gjordes stora insatser kring matematikundervisningen i slutet av 60-talet. Bl.a. genomförde Hermods tillsammans med Sveriges Radio en omfattande fortbildningsverksamhet för att introducera mängdläran. Även en del läromedelsförlag tog med mängdlära i sina nya utgåvor av läromedel i matematik.

Det torde inte vara möjligt att skilja ut kostnaderna för introduktion av mängdläran från övriga kostnader för utveckling av läromedel.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Först ett tack för svaret.

Statsrådet säger i svaret att något "påbud om mängdlära som allenarådande metod gavs således inte". Men i praktiken var det nog ändå så, att det drabbade väldigt många. En enorm apparat sattes i gång, och det värsta var

Svar på frågor

att det hela var rätt obegripligt – inte minst för låg- och mellanstadielärare. Det berättas, att när man t.ex. skulle introducera mängdläran hos förstaklassarna, skulle man beträffande addition säga att addition redan från början skulle betraktas med utgångspunkt i antalet element i disjunkta mängder. Vad är detta? Man skulle vilja fråga kollegerna i kammaren, talmannen och inte minst statsrådet: Vad är disjunkta mängder?

Det sattes i alla fall i gång en väldig apparat. Läromedel producerades, kurser för lärare och föräldrar anordnades. Nu säger statsrådet att det är svårt att ta reda på hur stora kostnaderna blev, och det kan jag ha en viss förståelse för. Men det skulle vara mycket intressant att veta vad det hela egentligen kostade skattebetalarna. Dessutom, herr statsråd, kan man fråga sig vad det kostade med tanke på elevernas matematikkunskaper.

En annan fråga som jag skulle vilja ställa till utbildningsministern är denna: Vad gör man nu för att vi inte änyo skall drabbas av en sådan här idé som slår igenom, en idé som sedan visar sig vara ett riktigt stort fiasko? I Amerika hade den visat sig vara ett fiasko långt tidigare.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Det var nog inte bara lärarna som hade problem med att hantera mängdläran. Även åtskilliga föräldrar slet hårt med att försöka hjälpa sina barn med den där verksamheten. Jag hade själv i början av 1970-talet uppgiften att leda studiecirkel för Hem och Skolas räkning, varvid man skulle utbilda föräldrar i just mängdlära. Jag skall erkänna att det redan då var litet svårt att motivera varför den typen av förändring skulle komma till stånd. Vi kan nog vara överens om att detta vid en historisk bedömning inte kan sägas ha varit någon lyckosammare epok i matematikundervisningen.

Vi vet inte vad det kostade eleverna, men vi vet att det i det svenska skolväsendet har funnits bekymmer med avscende på elevernas matematikkunskaper. Vi hävdar oss mycket väl internationellt på en lång rad områden både i grundskolan och i gymnasieskolan. På ett område har vi haft bekymmer, och det har gällt matematikundervisningen. Vi har under senare år satsat mycket på fortbildning av lärarpersonalen men också på en höjning av matematikförkunskaperna när det gäller kraven vid antagning till lärarutbildningen. Vi tror att det nu pågår en positiv utveckling.

I framtiden kan man naturligtvis riskera att återigen göra misstag. Man kan väl konstatera att vi i alla fall har lärt oss något av den här erfarenheten. Vi är mer på vår vakt. Det finns alltid framställningar om att man skall gå ifrån de traditionella ämnena som bas för skolans undervisning. Det är klart att också detta ibland är uttryck för att det moderna, det övergripande, tränger sig på.

Den diskussionen skall man naturligtvis vara öppen för. Jag tror att den här typen av erfarenheter har gett oss en beredskap för att mera kritiskt pröva och analysera, och på det sättet har mängdläran kanske också haft en positiv effekt.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Det låter bra, tycker jag.

Jag skulle bara gärna vilja få statsrådet med på en princip. Vi är överens

om att man måste pröva nya idéer. En del idéer kan lyckas, andra kan misslyckas – det måste vi vara på det klara med. Men jag kan inte förstå varför man inte, som när det gällde många andra av de nya idéerna under gångna decennier, har haft en försöksverksamhet i bara några få försökskommuner eller skolkommuner. Det hade man faktiskt inte här. Skulle vi inte kunna vara överens om att detta vore en bra princip, när det kommer nya idéer i fortsättningen?

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Gärna för mig. Jag tycker det är klokt om man prövar successivt och låter dem som är professionella i skolväsendet vara de som leder den här utvecklingen.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1989/90:302 om gymnasieundervisningen för döva

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ragnhild Pohanka har frågat statsrådet Bengt Lindqvist om inte kunskaper i teckenspråk borde vara ett oavvisligt krav för lärare inom undervisningen för döva vid gymnasieskolan i Örebro kommun. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Gymnasieskolans målsättning är att alla ungdomar skall så långt möjligt ha tillgång till de studievägar som anordnas inom gymnasieskolan. Detta gäller också döva ungdomar. Genom avtal mellan staten och Örebro kommun har sådana förutsättningar skapats för döva och gravt hörselskadade gymnasieungdomar. En bra undervisning förutsätter en ömsesidig kommunikation mellan elever och lärare. Det naturliga och bästa kommunikationsmedlet för dessa elever är naturligtvis att undervisning sker på teckenspråk.

Inom gymnasieskolan finns emellertid många studievägar och ämnen med i vissa fall lågt antal timmar per vecka. Trots årliga särskilda satsningar på fortbildning i teckenspråk för lärare kan det inträffa att den undervisande läraren inte behärskar teckenspråk. Oftast finns dock tolk till hjälp i sådana fall. Jag anser det emellertid mycket angeläget att ett omfattande utbildningsutbud finns för döva ungdomar. Jag ser det som en viktig fråga att även döva skall ha valfrihet även om det finns risk att teckenspråket ibland inte kan användas av varje undervisande lärare utan får tolkas. Jag vet att skolstyrelsen i Örebro anstränger sig att i det längsta undvika att sådana situationer uppstår.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Vi är överens om att det skall vara samma möjligheter för alla att kunna få en bra utbildning.

Som jag har förstått, efter att ha talat med skolledare, döva och tolkar, saknas det framför allt *utbildare*, inte bara utbildade, när det gäller de dövas utbildning. Det beror naturligtvis på att det tidigare var förbjudet att använda teckenspråk, och där har man ännu inte hunnit i fatt.

Jag har nu läst SÖ:s skrift om fortbildning i teckenspråk och svenska som andra språk för behöriga lärare och ser att det är stora saker på gång – man försöker verkligen komma i fatt. Men jag undrar om det är tillräckligt med satsningar. Inte förrän 1983 infördes teckenspråket som obligatoriskt ämne i specialskolan. Som utbildningsministern naturligtvis vet, är det skillnad på att teckna svenska och att använda teckenspråket som eget språk. Det är det det gäller. Många lärare kan teckna svenska, men de har bristfälliga kunskaper i själva teckenspråket som eget språk.

Jag ser att man kanske behöver bygga upp detta ytterligare för att få en allsidig utveckling av elevernas språk. Som sfi-lärare vet jag att man kanske förstår "jag är hungrig, jag skall gå ut och äta", men när man kommer in på abstrakta resonemang behövs det djupare kunskaper i språket.

Jag undrar därför om det inte behövs ytterligare både ekonomiska och personella resurser för att komma i fatt. Många lärare närmar sig pensionsåldern och skulle behöva ersättas av nya, med större kunskaper.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag kan inte gå längre än vad som finns angivet i mitt svar – ett angivande av inriktningen på arbetet.

Ragnhild Pohanka och jag är helt överens om den här typen av behov, och jag är också alldeles på det klara med att skolstyrelsen i Örebro anstränger sig för att se till att man försörjer skolan med den personal den skall ha.

Det är säkert en fråga om att det här inte skapas så där oerhört snabbt, utan det byggs upp en kultur och en kompetens. Som Ragnhild Pohanka själv sade, var 1983 det år det vände.

Jag är medveten om att det finns brister, men processen går definitivt i rätt riktning.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag har inte tagit upp frågan för att påpeka brister eller så, utan för att påpeka att det är ganska bråttom med att öka denna kompetens. Jag har tagit upp frågan med anledning av att jag skulle vilja skynda på ytterligare.

Jag vet att det är stora saker på gång och att varje skola har fått yttra sig om sina behov av en decentraliserad undervisning med vissa veckor i Stockholm, osv. Allt detta tycker jag är mycket bra, och det är viktigt att man har undersökt behoven och inställningen hos lärarna.

Men det är ju så att man inte ens kan få tag i vikarier medan lärarna vidareutbildar sig. Det finns alltså inte utbildade vikarier – problemen är ganska stora.

Jag har bara velat trycka på detta och försökt få en ytterligare satsning på dessa utbildare, för att kunna öka tempot.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag tar till mig av de synpunkter som Ragnhild Pohanka har lämnat.

Vad gäller fortbildningen hoppas jag att vi snart får en annan ordning, där

vi slipper kollisioner mellan utbildnings- och terminstid och kan få utbildningen på annan tid. Då upphör åtminstone det bekymret att existera.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på frågor

16 § Svar på fråga 1989/90:266 om arbetsuppgifter för viss referensgrupp för datafrågor

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Margitta Edgren har frågat mig om jag avser att sammankalla referensgruppen för datafrågor eller om gruppen skall läggas ner.

Jag planerar att i vår i regeringskansliet ta upp ett antal frågor på dataområdet.

Jag vill särskilt nämna säkerhetsfrågorna på dataområdet, utvecklingsinsatser för att främja en god och ändamålsenlig användning av informationsteknologi samt hur handikappade kan utnyttja informationsteknologi för att förbättra sin situation.

Jag är inför dessa diskussioner intresserad av att få referensgruppens synpunkter. Statssekreterare Ulf Göransson är ny ordförande i gruppen. Jag har erfarenhet att han avser att kalla gruppen till sammanträden relativt snart.

MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Tack, civilministern, för svaren. Jag bör ju kunna sluta här, för jag är glad över att gruppen finns kvar och över att vi tydligen är överens om att det också finns arbetsuppgifter för gruppen, som ju startades till följd av ett riksdagsbeslut efter en proposition 1984/85.

Låt mig dock i all ödmjukhet be civilministern läsa två dokument, där man kan få se litet grand om omfattningen av behovet av diskussionspunkter för en sådan här grupp. Det ena kom från civildepartementet den 29 augusti och är sammanställt av Göran Axelsson och gäller de olika departementens behov av övergripande diskussioner när det gäller t.ex. informationsteknologi. Det finns också ett dokument från den 24 mars, som gällde att gruppens arbetsuppgifter skulle förändras och intensifieras. Det är också en bra sammanfattning av vad en sådan här arbetsgrupp skall kunna användas till. Utöver det kanske man också skulle kunna tänka sig att i en sådan grupp diskutera hur man praktiskt skall gå till väga när nu folkbokföringen skall överföras till en ny myndighet, vilka uppgifter den skall omfatta och hur det skall genomföras med tanke på integritet och sekretess, osv. Det borde också vara en uppgift för en grupp som skall fungera som rådgivare till departementen.

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Papper i civildepartementet känner jag till, och jag har noterat de övriga synpunkter som har framförts.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1989/90:283 om återinförande av affärstidslagen

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Lena Boström har frågat statsrådet Margot Wallström om hon är beredd att lyssna till de handelsanställdas argument och krav på ett återinförande av en affärstidsreglering när resultatet av den pågående enmansutredningen presenteras.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

En särskild utredare har för närvarande i uppdrag att kartlägga och analysera effekterna av fria affärstider i detaljhandeln (Dir. 1988:61). Utredaren skall arbeta förutsättningslöst och bl.a. belysa eventuella samband mellan ökat öppethållande och kostnads- och prisutvecklingen inom detaljhandeln samt konsumenternas, de anställdas och detaljhandelsföretagens beroende av och inställning till affärstiderna.

Ett utredningsarbete av detta slag innefattar att de anställdas uppfattning skall vägas in. Självfallet är jag beredd att för egen del lyssna till de argument som förs fram även efter det att utredningen avslutat sitt arbete.

LENA BOSTRÖM (s):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret.

Det finns förvisso en rad argument mot det nuvarande systemet, och jag skall be att få framföra några av dessa argument. Jag hävdar att de nuvarande affärstiderna ger konsumenterna både dyrare och sämre service. Dyrare service därför att butikerna tvingas hålla öppet extra länge för konsumenterna, som inte ökar sina inköp lika mycket som butikerna ökar öppethållandet. Försäljningen tunnare därför ut på flera timmar, med högre kostnader som följd, bl.a. för OB-crsättningen.

Onödig söndagshandel ger dålig hushållsekonomi. Söndagarna måste även för de handelsanställda få användas som rekreation tillsammans med familjen.

Det är lättast att locka dem som har svårt att finna meningsfulla fritidssysselsättningar. Polisen har fått onödigt extra arbete genom att de måste bevaka och göra utryckningar till affärer och köpcentra, som är öppna på sena kvällar, söndagar och helgdagar. Idrotts- och kulturaktiviteter drabbas av konsumentfällan. För samhället är det viktigt att sådana aktiviteter förmår locka många deltagare och inte utsätts för onödig konkurrens.

Ökat öppethållande skapar ökad brist på arbetskraft. Små butiker kommer i kläm. I regel är det de stora varuhusen som har råd och möjlighet att öka öppethållandet. Därmed konkurrerar man ut de mindre butikerna. Dyrare eller sämre barnomsorg blir resultatet, när kommunerna tvingas hålla daghemmen öppna kvällar och helgdagar.

För konsumenterna är det viktigt med en god service i butikerna. Yrkeskunnig personal ger god service till kunderna. Men butiksägarna satsar i första hand yrkesutbildning på de heltidsanställda, och i dag är bara var tredje anställd heltidsanställd.

Ytterst är det ändå fråga om vad det är för samhälle vi vill ha. Vill vi ha ett samhälle som prioriterar konsumtion eller ett samhälle som mår om

andra värden? Den kampanj som de handelsanställda genomför, som man kallar 67-timmars servicetid, är angelägen för oss alla.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Jag har svarat på den fråga som hade ställts. Till sakfrågan får vi återkomma senare.

Svar på frågor

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1989/90:284 om förtydligande av tidsbegränsningskungörelsen

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat arbetsmarknadsministern om hon är beredd att verka för ett sådant förtydligande av tidsbegränsningskungörelsen att anställningar med stöd av denna endast får förekomma när den anställde uteslutande används för avarbetning av tillfälliga arbetstoppar resp. tillfälliga balanser.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

De föreskrifter som Alf Wennerfors hänvisar till innebär att en person som rekryteras till en myndighet enbart för att avarbeta en "tillfällig balans", eller annars på grund av en "arbetsanhopning som kan beräknas bli övergående", kan anställas för en begränsad tid.

Anställningen får omfatta högst sex månader. Varje förordnande får förnyas bara om det finns *särskilda skäl* för det och i så fall bara en gång, dvs. med högst sex månader till. Det framgår också av föreskrifterna.

Ordalydelsen är, såvitt jag förstår, fullt klar och begriplig. Det är bara fråga om *övergående* arbetsanhopning, t.ex. *tillfällig* balans.

Något ytterligare förtydligande behövs därför inte enligt min mening.

Betämmelserna avser sålunda inte provanställningar. De regleras i lag.

Det kan nämnas att hela tidsbegränsningskungörelsen, som har gällt sedan år 1975, kan ses som ett resultat av en förhandlingsöverenskommelse med de statsanställdas tre huvudorganisationer. Föreskrifterna skall tillämpas bara i brist på kollektivavtal.

Jag vill till sist peka på att arbetsgivaren enligt lag är skyldig att underrätta de lokala facken om varje tidsbegränsat anställningsavtal som avser mer än en månad. Det gäller också i de fall som tas upp i frågan.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack för svaret.

Statsrådet menar alltså att det inte behövs något förtydligande. Formuleringen är helt klar och begriplig, som det framgår av det skriftliga svaret. Det påstås annat utanför huset. Sedan kan vi tycka att detta är klart och begripligt. Man menar alltså att denna kungörelse missbrukas och att andra hänsyn än arbetsanhopning och liknande tas. Det får, menar man också, sociala konsekvenser för den anställde, som bara har en provanställning, vilken

Svar på frågor

alltså kan utsträckas till ett helt år, medan vederbörande tidigare kunnat få en tillsvidareanställning. Det är den ena sidan av saken. Jag hävdar därför att det finns anledning att titta närmare på detta.

Den andra sidan gäller det konstiga i att det är så olika bestämmelser mellan enskild sektor och statlig sektor. Vad finns det för skäl, anser herr statsrådet, för en särskild kungörelse för den statliga sektorn när det inte finns någon för den enskilda? Där gäller gränsen sex månader. Det vanliga är att man tillämpar tremånadersgränsen. Men inom den statlig sektorn kan man i vissa fall använda sig av en tolv månadersgräns.

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Vi har en lag om offentlig anställning. Däri inryms en del bestämmelser som gäller villkor i arbetslivet för statligt anställda.

Arbetsgivarverket, som i egenskap av statens myndighet i dessa frågor ser till att kunskaperna om tillämpningsföreskrifterna kommer ut till våra myndigheter, har gett ut allmänna råd om anställningsskydd till vägledning för de statliga myndigheterna. Där behandlas bl.a. frågor om tidsbegränsning av anställning och tidsbegränsad provanställning.

Jag vill säga till Alf Wennerfors att jag inte känner till något missbruk. Vi har hört oss för om det, utöver vad vi kände till tidigare, inom huvudorganisationerna har rapporterats något missbruk av det slag som Alf Wennerfors fråga antydde. Så har heller inte skett från arbetsgivarverkets sida. Men om det finns sådant är det klart att vi skall ta del av det och se på frågan.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag har heller inte hört talas om något missbruk tidigare. Detta är ett fall där man mycket flagrant har använt sig av tidsbegränsningskungörelsen på ett, tycker jag, olämpligt sätt. Men det är möjligt att det ännu så länge är så sällan förekommande att man inte skall behöva vidta någon åtgärd.

Jag går tillbaka till frågan om enskild sektor och statlig sektor. Arbetsansökan kan det även bli i ett enskilt företag. Nog borde samma bestämmelser gälla för just detta.

Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Vi har ett system som innebär att den fackliga organisationen underrättas i sådana här situationer. Det gäller då någon typ av lokalt avtal träffas och man är införstådd med att denna situation kan uppkomma. Jag tycker inte att det är så konstigt.

Vi håller i och för sig på att se igenom reglerna för offentlig anställning. Jag kan inte säga om vi kommer att gå igenom detta också. Men om missbruk skulle ske är vi beredda att under alla omständigheter titta på detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Roy Ottosson har frågat mig om hur regeringen avser att gynna utvecklingen av järnvägstrafiken i Europa, och om en sådan utveckling får ske på vägtrafikens bekostnad.

Låt mig börja med bakgrunden. Miljöläget i Europa är oroande. För att bemästra problemen krävs en rad åtgärder. En begränsning av vägtrafikens miljöbelastning är därför nödvändig, liksom också en satsning på utvecklad järnvägstrafik.

För att klara detta krävs ett samfällt agerande i Europa. Sverige har här en uppgift dels som pådrivare i det internationella samarbetet, dels som föregångare med en miljöriktig trafikutveckling.

Det är därför med tillfredsställelse jag kan konstatera att den europeiska transportministerkonferensen, CEMT, nyligen på svenskt initiativ antagit en miljöresolution. Utgångspunkten är att skapa en varaktig och hållbar miljöutveckling inom trafiken. Resolutionen tar upp de flesta av trafikens miljöfrågor och banar väg för nödvändiga insatser för att dels minska vägtrafikens miljöbelastning, dels klara behovet av en offensiv samhällsplanering för att bygga ut järnvägens infrastruktur. Vi har alltså nu fått en bred internationell bas för att gå vidare för att möta medborgarnas krav när det gäller transportsektorns ansvar för en bättre total livsmiljö i Europa. Som ny ordförande för CEMT kommer jag också aktivt att medverka till att följa upp resolutionen.

För järnvägen i Sverige vill jag hänvisa till de nya förutsättningar som gäller med 1988 års trafikpolitiska beslut. Med införandet av den s.k. vägtrafikmodellen har en ny järnvägsutveckling inletts. SJ har fått förutsättningar att affärsmässigt utveckla tågtrafiken, medan banverket ansvarar och bygger ut järnvägsnätet efter samhällsekonomiska bedömningar. Samtidigt har vi fått en betydande regionalisering av beslut om både trafiken och investeringarna. Vår modell röner också nu ett stort internationellt intresse som medel för att främja en samhällsekonomiskt och miljömässigt riktig järnvägsutveckling.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi är överens om det som kommunikationsministern tog upp i slutet av svaret. Vi från miljöpartiets sida är varma anhängare av vägtrafikmodellen, även om det finns vissa "klantigheter" i den nuvarande uppläggningsen när det gäller köp av persontrafik på järnväg. Där har man missat ganska grovt.

Det vore bra om man från svensk sida mer aktivt förde ut detta i Europa. Om vi ser på Europa finner vi att varje land har sin egen tillverkning av vagnar och lok, sina egna lösningar i fråga om järnvägssystemen och att dessa inte hänger något vidare bra ihop. Det är krångligt och svårt att transportera gods på järnväg genom Europa.

När det gäller EG-harmoniseringen till 1992 kommer man fram mycket snabbt på vägsidan. Man harmoniserar en lång rad regler, arbetstider, gränsövergångar skall försvinna osv. Detta leder till att det blir en ytterligare sned-

vridding av transportsystemet till vägarnas fördel och järnvägarnas nackdel. Det var egentligen det som jag var ute efter genom min fråga.

Det gäller att få ett sundare konkurrensförhållande ute i Europa mellan dessa två trafikslag. Primärt handlar det om att gynna järnvägsutvecklingen. Eftersom nu kommunikationsministern har fått en mer central roll i detta arbete vore det intressant att få veta vilka idéer, visioner och vilka konkreta strategier som är på gång från svensk sida.

Man kan t.ex. fråga sig om det alls finns några konkreta frågor som diskuteras i CEMT-sammanhang för att hjälpa just järnvägstrafiken inför 1992, då vi vet att vägtrafiken i annat fall kommer att öka mycket kraftigt, enligt de prognoser som EG har presenterat.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Roy Ottosson tar upp en intressant frågeställning. Den förändrar plötsligt miljöpartiets roll. När jag tidigare mött miljöpartister här i kammaren och annorstädes har jag alltid fått det övriga Europa beskrivet som ett föregångsområde när det gäller att satsa på järnvägstrafiken. Nu erkänner Roy Ottosson i sin fråga att det går synnerligen trögt med utbyggnaden av ett gemensamt järnvägssystem inom Europa. Roy Ottosson understryker detta ytterligare genom sina kommentarer till mitt frågesvar, samtidigt som han kräver insatser av Sverige för att samordna det övriga Europas järnvägstrafik.

Jag kan försäkra att vi följer utvecklingen med mycket stort intresse. Inom CEMT är frågan om gemensam modell för kombitrafiken en av de centrala frågorna som är uppe vid varje möte. Men varje nation och järnvägstrafikföretag har ett visst självbestämmande, så det går faktiskt litet trögt med den här samordningen. Vi försöker dock att vara pådrivande så långt det är möjligt och att genom insatser i Sverige bilda en modell för hur man snabbare skall driva utvecklingen framåt.

Jag konstaterar än en gång att rollerna just nu tycks vara ombytta, när miljöpartisten Roy Ottosson oroar sig för det bristande insatserna i Europa i övrigt. Erkänner Roy Ottosson att Sverige faktiskt har en ganska bra utveckling när det gäller järnvägstrafiken?

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Som jag tidigare har sagt under debatten anser jag att vägtrafikmodellen är utmärkt. Det är anslagsnivån som är fel. Vidare finns det vissa "klantigheter" som jag inte behöver gå in på nu. Vi anser också att vägtrafikmodellen bör erbjudas till det övriga Europa. Detta är ett tre år gammalt ställningstagande från miljöpartiets sida.

När man ser på Europa som föregångsområde när det gäller järnvägstrafik finns det i alla fall några intressanta projekt, framför allt gäller detta snabbtågen som har lyfts fram i den svenska debatten. Sammantaget finns det mycket övrigt att önska, särskilt i fråga om samordningen. Man vet att EG gör en stor satsning på Spanien, eftersom Spanien har ett kraftigt underutvecklat järnvägsnät som måste lyftas upp till en rimlig nivå.

Det centrala är att just EG-anpassningen till 1992 kommer att innebära en kraftig ökad vägtrafik, vilket delvis kommer att ske på järnvägstrafikens

bekostnad, eftersom konkurrensen blir så snedvriden. Detta problem måste lösas på ett vettigt sätt.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Svar på frågor

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag får ofta höra att anslagnivån i Sverige är usel och att den förträfflig i Europa i övrigt. Efter att ha botaniserat i detta har jag konstaterat att vi, om man jämför länderna befolkningsmässigt och resursmässigt, ligger väl i nivå med det övriga Europa i fråga om beslutade anslagsinvesteringar när det gäller järnvägen. Detta vill jag gärna framhålla.

Snabbtågsutvecklingen i Europa är intressant. I Sverige utvecklar vi också en snabbtågsmodell. Låt oss jämföra på likvärdiga villkor. Snabbtågsförbindelsen med TGV-tåg mellan Paris och Lyon, som ofta framställs som modell, skulle, om man omsätter till svenska förhållanden, innebära att hela Sveriges befolkning skulle koncentreras till Stockholmsområdet och hela Danmarks befolkning till Göteborgsområdet. Då blir befolkningsunderlaget likvärdigt när det gäller att försörja den snabbtågsförbindelsen med passagerare.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Kommunikationsministern glider undan frågan och talar om andra saker. Nivån är naturligtvis viktig, men jag vill koncentrera mig på balansen och konkurrensen mellan de olika trafikslagen. Där kommer utvecklingen under de närmaste åren i Europa att innebära att trafiken förskjuts till vägsidan. Det är vägtrafiken som skapar de stora miljö- och säkerhetsproblemen. Om man skall vara trovärdig, måste man ha ett recept mot dessa.

Sedan frågade jag en annan sak, nämligen om regeringen är beredd att arbeta för en minskad vägtrafik genom att i stället föra över transporter till järnväg, dvs. att även inkräkta på vägintressena, som ett sätt att minska miljö- och säkerhetsproblemen – det är den centrala frågan. Jag anser att den totala nivån på investeringar i järnvägstrafiken är för låg, både i Sverige och i Europa i övrigt, men detta var inte den centrala frågan.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Roy Ottosson klagar nu över balansen mellan järnvägstrafik och vägtrafik i Europa. Jag medger att vägtrafiken dominerar ännu starkare i det övriga Europa än vad den gör i Sverige. Vi transporterar större andel gods på järnväg i förhållande till väg.

Det är klart att Roy Ottosson kan ha höga tankar om den svenska regeringen och kanske i viss mån sätta sin tillit till mig som ordförande i CEMT, men jag kan inte ta ansvar för hur investeringarna i vägnätet resp. järnvägsnätet sker i Europas övriga länder. Vi skall försöka åstadkomma en bra balans i Sverige och vara pådrivande när det gäller att få till stånd en samordning i järnvägstrafiken och därmed stimulera till en ökad järnvägssatsning.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Min avsikt är inte alls att klaga eller lägga över hela ansvaret för Europas transportsystem till Sveriges kommunikationsminister. Men man måste ändå ha någon typ av strategi för hur man skall kunna förändra

konkurrensförhållandena mellan väg- och järnvägstrafik, så att det inte blir en ytterligare snedvridning till vägarnas fördel, eftersom detta leder till stora miljö-, hälso- och säkerhetsproblem.

Om man varje år ständigt satsar mindre på järnvägen än vad man gör på vägsidan när det gäller nyinvesteringar, innebär detta i praktiken att andelen trafik förskjuts hela tiden till vägarnas fördel. Däri ligger också ett av de stora miljöproblemen. Det är just därför som EG-harmoniseringen är så destruktiv från miljösynpunkt, eftersom den leder till strukturella effekter som skadar miljön. Mer trafik på vägarna ger totalt sett mer utsläpp, trots att det blir vissa förbättringar när det gäller gränsvärden och andra sådana detaljer.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1989/90:312 om upprustning av NKLJ-banan

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Bo Finnkvist har frågat arbetsmarknadsministern om hon är beredd att ställa medel till förfogande för bl.a. breddning och upprustning av NKLJ-banan.

Frågan har överlämnats till mig.

Banverket fick i våras i uppdrag att utreda de samhällsekonomiska förutsättningarna för att även fortsättningsvis bedriva godstrafik på NKLJ-banan. Banverket gör bedömningen att en förutsättning för samhällsekonomisk lönsamhet vid en upprustning och breddning av banan till normalspår är att de lokala intressenterna bidrar till finansieringen.

Mot bakgrund av banverkets bedömning gav regeringen ett uppdrag till länsstyrelsen i Värmland att försöka träffa en överenskommelse med berörda intressenter om finansieringen. Länsstyrelsen redovisade sitt förslag i mitten av oktober.

Frågan bereds nu vidare inom regeringskansliet med utgångspunkt från länsstyrelsens förslag och banverkets bedömning av detta.

BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. Jag ställde egentligen den här frågan till arbetsmarknadsministern, beroende på att järnvägen är viktig ur många aspekter – miljö, trafiksäkerhet, industripolitik och inte minst arbetsmarknadspolitik. Vi har upplevt en viss förändring sedan beslutet om en eventuell nedläggning av järnvägen fattades för ett år sedan. Vi har fått en mycket sämre arbetsmarknad i det område som järnvägen betjänar, Hagfors–Munkfors-området. Detta har föranlett mig att ställa frågan till arbetsmarknadsministern.

Jag är också medveten om det som nämndes i svaret, nämligen att banverket har utrett frågan och att det har visat sig att det fattas litet pengar till en ombyggnad, som är nödvändig om man skall kunna ha fortsatt järnvägsförbindelse med två järnbruk. Det är således detta som det handlar om. Det gäller en typ av gods som inte är lämplig att transportera på väg. Vi har dåliga

vägar. Det är därför i och för sig passande att Georg Andersson svarar på frågan.

Under en tjuugoårsperiod har det här området – Bengtsfors, Hagfors – förörat nästan 20 % av sin befolkning. Det är viktigt att vi får en bra infrastruktur med bl.a. en järnväg för att få en ny industri till området. När kan man förvänta sig ett besked i frågan? Även de anställda är intresserade av ett svar.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag har mött denna fråga genom en uppvaktning från företaget och från berörda kommuner. Vi har försökt agera snabbt genom att, som jag sade i svaret, ge banverket i uppdrag att utreda frågan. Vi fick en bedömning från banverkets sida där man konstaterar att en breddning och upprustning av banan beräknas kosta ca 140 milj. kr. Det rör sig om ett ganska betydande belopp.

Banverket utgick ifrån vissa utgångspunkter när det gäller möjligheten att flytta över transport av gods till järnväg och ifrån vissa bedömningar av transportpriserna och de framtida utsikterna för industriell verksamhet i Hagfors och Munkfors. Utifrån dessa antaganden gjorde banverket bedömningen att en samhällsekonomiskt motiverad insats skulle kunna göras under förutsättning av att man fann lokala intressenter som var beredda att medverka i finansieringen. Vi har sedan gett länsstyrelsen i uppdrag att försöka hitta en sådan finansiell konstruktion, och vi fick länsstyrelsens förslag den 13 oktober. Banverket har yttrat sig över detta, och yttrandet avlämnades den 22 november.

Vi har således försökt agera så snabbt som möjligt. Jag kan bara än en gång upprepa att beredningen av detta ärende pågår inom regeringskansliet. Banverket och länsstyrelsen gör väsentligt skilda bedömningar när det gäller möjligheterna att finansiera detta på ett försvarbart sätt, vilket utgör en viss komplikation.

BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Jag är medveten om att detta är en besvärlig fråga.

I det här sammanhanget kan man nämna att Uddeholm i dag inte längre är vad det har varit, det är "slaktat". Kapitalet har rensats ur företaget, och företaget drivs nu i form av små enheter i Uddeholm och Munkfors. De har knappast möjligheter att bygga om en hel järnväg själva.

Man får hoppas att frågan får en snabb lösning. Banan är så dålig att det är farligt att köra på den i dag. Det har inte skett något större underhåll under det sista året, då man har gått och väntat på beslut. De anställda är också osäkra på vad som skall ske i framtiden. Det rör sig om ett femtiotal anställda, enbart vid järnvägen. Det är viktigt för förverkligandet av idén om eventuella nya industrier i området att man har tillgång till järnväg.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1989/90:316 om en advokatjour för asylärenden

Svar på frågor

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Alexander Chrisopoulos har frågat mig om jag vill medverka till att en advokatjour för asylärenden med kort tidsfrist inrättas.

Det är riktigt, som Alexander Chrisopoulos säger i inledningen till frågan, att överläggningar har förekommit mellan invandrarverket och Advokatsamfundet om detta. Jag har emellertid inhämtat att verket inte ansett det nödvändigt att nu föreslå inrättande av en advokatjour. Erfarenheterna har hittills visat att nuvarande system är tillräckligt. Detta innebär att verket har kunnat förordna biträden i de ärenden som varit aktuella. Skulle utvecklingen visa att det blir nödvändigt att inrätta en advokatjour, kommer verket att aktualisera frågan på nytt. Jag har förstått att diskussionen fortfarande pågår.

Då Alexander Chrisopoulos, som framställt frågan, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav talmannen att Gudrun Schyman i stället fick delta i överläggningen:

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för svaret. Det är litet kortfattat, tycker jag. Statsrådet har inte alls svarat på varför invandrarverket har ändrat ståndpunkt i den här frågan.

Enligt vad jag har inhämtat var invandrarverket till en början mycket positivt till de förhandlingar som pågick, eftersom man var mycket medveten om att detta var ett problem. Nu har jag tagit del av invandrarverkets brev, där man förklarar för Advokatsamfundet varför det inte är aktuellt med en advokatjour. Man säger att när det gäller dem som direktavvisas så kan det dröja ett par dagar. Det är i regel inte så akuta problem, utan det går att vänta tills det finns en advokat ledig. Jag menar att det är en sanning med modifikation. Skall man ta seriöst på problemet och inte se det som en rent teknisk fråga, måste advokaterna börja arbeta genast, inte bara en halv dag innan själva avvisandet skall ske.

När det gäller dem som avvisas till första asylland, säger man att det bara är om det finns risk för att de skall vidareavvisas som offentligt biträde behövs. Man säger att eftersom det väldigt sällan finns någon risk, behövs inget biträde och ingen jour. Det här är också en sanning med modifikation. Paradexemplet är när iranska flyktingar skickas tillbaka till Turkiet. Vi vet att det förekommer att de tvångsmässigt skickas tillbaka till Iran. Problemen existerar.

Jag tycker den här inställningen är konstig utifrån att biträdande chefen vid FN:s flyktingkommissariats kontor i Stockholm har tillskrivit invandrarverket och sagt att det är en mycket viktig fråga.

Jourverksamhet finns i Norge. Den har varit mycket framgångsrik. Alla parter är mycket nöjda – inte minst de asylsökande själva, som upplever det som psykologiskt mycket viktigt.

Det här brevet, som jag också har läst, andas verkligen en förhoppning om att en sådan verksamhet också skall inrättas i Sverige. Jag undrar vad

invandrarministern tänker svara på det brevet. Varför har man ändrat ståndpunkt i den frågan?

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Svar på frågor

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Detta är en fråga som har att göra med den praktiska hanteringen av verksamheten vid slussarna. Denna fråga måste otvetydigt hanteras av den verkställande myndigheten, nämligen invandrarverket.

Som underlag för mitt svar har jag inhämtat invandrarverkets synpunkter. Verket för diskussioner med Advokatsamfundet. Man kan också säga att det är en fråga för Advokatsamfundet, om det anser att föreligger behov av en sådan jourverksamhet.

Efter vad jag förstår har diskussionerna med invandrarverket också handlat om att man gemensamt skall försöka hitta resurser till det här. Invandrarverket har således än så länge ansett att det har kunnat skaffa fram juridiskt biträde i de fall där det har behövts. Det utesluter naturligtvis inte att det kan komma att uppstå ett behov av en advokatjour. Samtalen kring detta är heller inte avslutade.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag vet inte om jag vågar tolka detta positivt. Såvitt jag vet råder det inom Advokatsamfundet inte något tvivel om saken. Där anser man att denna verksamhet genast bör sättas i gång. Även Flyktingkommissariatets representant anser att verksamheten genast bör sättas i gång. Jag vet att invandrarverket i sin skrivelse till Advokatsamfundet har sagt att det verkar vara svårt att få tag på advokater och att det inte verkar finnas så stort intresse. Märkligt nog så har invandrarverket använt sig av den lista på föreslagna advokater som Advokatsamfundet har presenterat med anledning av jourverksamheten. Sedan ringde man dessa advokater men man fick inte tag på någon, och man sade därför från invandrarverket att det nog inte var möjligt att hantera detta praktiskt eftersom det inte gick att få tag på folk. Men anledningen till detta förhållande är ju att det inte finns en ordentlig jourverksamhet. Det måste naturligtvis till en reglerad verksamhet för att detta även skall kunna fungera rent praktiskt.

Jag skulle vilja få någon form av bekräftelse från invandrarministern på att dessa diskussioner fortsätter och att de också kommer att föras i en mer positiv anda. Jag frågar invandrarministern en gång till: Hur kommer svaret på brevet från FN:s Flyktingkommissariats representant att se ut?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag har redan bekräftat att samtalen fortsätter. Mitt svar blir återigen att det måste ankomma på verkställande myndighet att bedöma behovet vad gäller denna fråga.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Då tolkar jag invandrarministerns svar som så, att överläggningarna fortsätter i positiv anda, att svaret till Flyktingkommissariatet kommer att bli positivt och att denna verksamhet säkerligen kan komma i gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1989/90:319 om handläggningen av låneärenden i länsbostadsnämnderna

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Alf Wennerfors har, med hänvisning till att behovet av bostäder är mycket stort i Stockholmsregionen, frågat vilka åtgärder jag vill vidta för att minska de långa handläggningstiderna i länsbostadsnämnden.

Som svar på frågan vill jag säga att det redan har vidtagits olika åtgärder som direkt eller indirekt medverkar till att minska handläggningstiderna hos länemyndigheterna. För innevarande budgetår har riksdagen, på regeringens förslag, anvisat särskilda lönemedel avsedda för extrapersonal vid bl.a. länsbostadsnämnden i Stockholm. Vidare har jag, som jag tidigare under hösten redovisat i denna kammare, träffat överenskommelser med såväl byggtreprenörerna som de stora byggherrarna om riktlinjer för bostadsproduktionen som bör kunna förenkla länsbostadsnämndens kostnadsprövning.

Dessutom har en särskild utredningsman under hösten i år snabbt utrett frågan om förenklad handläggning av ansökningar om bostadslån m.m. Utredningsmannen har bl.a. föreslagit att man ersätter det nuvarande tvåbeslutsförfarandet med ett förenklat ettbeslutsförfarande. Förslaget remissbehandlas för närvarande, och jag räknar med att slutlig ställning till förslaget kan tas redan under våren 1990.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack för svaret!

För några år sedan fattades beslut om att det i Stockholm skulle byggas 4 000 lägenheter per år fram till 1995. Detta känner statsrådet väl till. Förra året nåddes botten, det färdigställdes bara 1 500 lägenheter. I år har 2 700 lägenheter påbörjats.

Detta är mycket, mycket dåligt. Regeringen har verkligen misslyckats. Det finns olika skäl till detta. Ett skäl som jag ser och som jag har berört i min fråga till statsrådet är administrationen, byråkratin. Jag har ett, ja flera, exempel på detta. Ett företag hade fram till den 19 juni i år satsat 5 miljoner på konsulter, projekttering osv. Företaget lämnade ansökningshandlingar och fick ett halvt löfte om att ärendet skulle vara färdigbehandlat om en månad. Företaget har än i dag inte fått något besked. Entreprenören skulle börja bygga den 1 oktober, men det blev alltså inget av det. Detta kostar pengar, och nu ser det ut som att det inte kan bli fråga om något igångsättande förrän den 1 april, detta under förutsättning att företaget får ett posi-

tivt besked. Det verkar som om länsbostadsnämnden – det är denna myndighet som handlägger ärendet – inte klarar av dessa uppgifter tillräckligt väl.

Med anledning av detta är det naturligtvis positivt att ta del av svaret. Statsrådet säger där att han har vidtagit en hel del åtgärder för att rätta till det hela. Jag har frågat vilka åtgärder som skall vidtas, och jag har fått svar på det. Men jag vill gärna ställa ytterligare en fråga. Om man tränger in i denna krångliga apparat, denna krångliga byråkrati, kan man väl ändå konstatera att det ligger väldigt mycket i moderaternas syn på saken, nämligen att länsbostadsnämnden inte alls behövs?

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Låt mig först nämna ett par grundläggande fakta. Bostadsproduktionen vad gäller igångsättningen av nya bostadsbyggen är i år den högsta vi har haft sedan mitten av 1970-talet för landet som helhet. Vi har satt i gång med byggandet av mellan 55 000 och 60 000 nya lägenheter.

Storstadsområdena är ett problem för sig, precis som Alf Wennerfors säger. Jag vill gärna instämma i beklagandet av att inte bostadsproduktionen har kunnat bli högre i denna region med så stor efterfrågan på bostäder. Jag är däremot inte beredd att skylla detta på länsbostadsnämndens hantering. Det finns många faktorer som ligger bakom de besvärliga förhållandena i storstadsområdena. Ett sådant är möjligheten att komma fram vad gäller planbesluten. Det finns en lång rad överklaganden av planbeslut. Det uppstår svårigheter ute i kommunerna på grund av att det inte finns tillräckligt starka politiska majoriteter som kan fatta beslut i planärenden. Dessutom gör den kostnadsbild som finns i storstadsregionen att en hel del ärenden måste behandlas för att man på detta sätt skall kunna se om det går att komma ner i fråga om kostnader. Dessa är de grundläggande problemen.

Jag vill understryka att länsbostadsnämnden enligt min mening verkligen är nödvändig som ett organ med uppgift att granska just kostnadsutvecklingen. Däremot tror jag att det finns möjligheter till ett förenklat förfarande vad gäller nämndernas hantering av låneärenden, och jag har därför tillsatt en utredare för att studera frågan. Jag hoppas att vi skall kunna ta ställning till denna fråga under våren.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för dessa kompletterande uppgifter. Jag bara beklagar att herr statsrådet inte överväger radikala förändringar på detta område, när statsrådet ändå dagligdags håller på med dessa frågor och dagligdags bekymrar sig över att det framför allt i storstadsområdena inte byggs tillräckligt. Regeringen har ju varit öppen för avregleringar i andra sammanhang – jag tänker på exempelvis jordbrukspolitiken. Varför skulle detta inte vara möjligt även i fråga om bostadspolitiken?

Precis som vi moderater har påpekat så skulle ju detta kunna förenklas avsevärt. Med det system som vi moderater tänker oss behövs ingen länsbostadsnämnd.

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jag vill ytterligare komplettera det svar jag har givit på Alf Wennerfors frågor i mina tidigare inlägg. Handläggningstiden vad avser

Svar på frågor

kompleta ärenden, ärenden utan kostnadsproblem, är i dagsläget mellan en och två månader. Länsbostadsnämndens ambition är att komma ner till en månad. Länsbostadsnämnden hade emellertid, främst under det tredje kvartalet, problem med en rad vakanser. Man har nu kunnat nyanställa personal, och därmed ökar takten i hanteringen av ärendena.

Jag vill understryka att jag har ambitionen att på olika sätt försöka förenkla denna lånehantering. Jag tror att Alf Wennerfors och jag är överens om detta. Däremot menar jag att länsbostadsnämnderna, med det finansieringssystem vi har, fortfarande spelar en viktig roll vad gäller att hålla efter kostnadsutvecklingen. Men det finns som sagt möjligheter, och jag hoppas att regeringen nästa år skall kunna komma tillbaka med ett förslag till förändringar av hanteringen. Detta är vad vi sedan får ha som utgångspunkt.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå att man kan minska handläggningstiderna ner till en eller två månader. Men däri ligger en fara om det är så att man har delade uppfattningar om just kostnadsutvecklingen. Det finns företag som vill bygga bostäder med bättre kvalitet så att det inte blir problem med fukt, mögel och annat. Då kommer kostnaderna också att ligga litet högre än de 10 000 per kvadratmeter som exempelvis länsbostadsnämnden i Stockholm ser som ett tak. Man kanske måste gå över detta för att få tillfredsställande bostäder som håller på lång sikt och inte bara på kort sikt. Där finns alltså ytterligare ett problem.

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Alf Wennerfors och jag är helt ense om att de bostäder som byggs skall vara av bra kvalitet. Det är en mycket viktig utgångspunkt. Men när det handlar om kostnadsbilden är det väsentligt att man skall kunna bygga hus av bra kvalitet, fastän man håller sig inom de kostnadsramar som länsbostadsnämnden diskuterat fram tillsammans med entreprenörerna. Detta var en viktig del i de riktlinjer som entreprenörerna och jag enades om. Dessa diskussioner fördes i Stockholm under augusti och september. Dessa riktlinjer utgör en utgångspunkt som gör det enklare att hantera frågorna. Jag vill understryka att det inte är särskilt meningsfullt att bygga bostäder om ingen har råd att bo i dem. En av länsbostadsnämndens viktiga uppgifter är att se till att byggkostnaderna inte rasar i väg på ett sådant sätt att vanliga människor inte har råd att bo i de bostäder som byggs.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att det inte heller är roligt att hyra en lägenhet i ett hus där det blir fukt och mögel.

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jag räknar med att återkomma till denna kammare med förslag som innebär att ett större ansvar läggs på dem som producerar husen, den produkt som de lämnar ifrån sig. Med sådana ansvarsbestämmelser i botten är jag övertygad om att vi på ett helt annat sätt än hittills kommer till

rätta med de problem som ofta rymts under begreppet sjuka hus, vilka varken Alf Wennerfors eller jag vill ha.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på frågor

23 § Svar på fråga 1989/90:305 om sågspån och kutterspån som bränsle i värmeverk

Industriminister IVAR NORDBERG:

Herr talman! Göran Engström har frågat bostadsminister Ulf Lönnqvist om regeringen är beredd att medverka till ändringar i lagen om träfiberråvara, så att överskott av såg- och kutterspån utan hinder kan utnyttjas som bränsle i värmeverk. Ansvaret är så fördelat i regeringen att frågan skall besvaras av mig.

Den s.k. träfiberlagens syfte är att motverka brister i skogsindustrins råvaruförsörjning. Tillstånd fordras för att elda industriellt förädlingsbar råvara – rundvirke och biprodukter från t.ex. sågverk – om den årliga användningen uppgår till 10 000 m³ fast mått eller mer. Volymen motsvaras av 25 000 m³ stjälpst mått när det gäller spån.

Träfiberlagen trädde i kraft år 1987 och innebar en betydande begränsning av prövningsskyldigheten. Tidigare krävdes också tillstånd för eldning av t.ex. skogsavfall, röjningsved och tillverkade trädbränslen. Tillstånd till användning av t.ex. spån för eldningsändamål skall sökas hos statens industriverk. När det inte finns någon risk för råvarubrist hos spånförbrukande skogsindustrier, skall ansökningen bifallas. Ett tillstånd är normalt inte tidsbegränsat. För sågverken gäller självfallet att de får sälja så mycket spån de vill.

I realiteten innebär detta att träfiberlagens regler inte lägger några hinder i vägen för att man eldar med spån. I flertalet trädbränslepannor används mindre än 25 000 m³ spån per år. Däremot används ofta större volymer av prövningsfria trädbränsleslag. Sågverkens problem med att få avsättning för spån för eldning beror enligt min uppfattning snarast på att spånproduktionen för närvarande är stor och på att bränsleförbrukare av tekniska och ekonomiska skäl är mindre intresserade av spån och spånbaserade bränslen än vad man skulle önska i sågverken.

Avslutningsvis vill jag nämna att jag avser att föreslå en uppföljning och utvärdering av träfiberlagen under nästa år, då man har hunnit få några års erfarenheter av tillämpningen.

GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till frågan är tidningsuppgifter på senare tid om att sågspån och kutterspån, som egentligen är utomordentliga energiråvaror i fastbränsleverk, dumpas på soptippar eller säljs billigt till kontinenten.

Om man befinner sig i ett skede där man vill främja alternativ energi – alla talar varmt för biomassans användning som ersättning för andra mer miljöförstörande energislag – tycker jag att detta är något av en absurd situation.

Detta regleras i träfiberlagen. Jag vill konstatera att denna lag och dess föregångare byggde på överdrivna farhågor för konkurrens mellan skogsindustrin och bränsleverken om råvaran. I dag finns en mildare variant kvar. Men den innebär ändå ett regleringssystem med ett prövningsförfarande. Jag har inhämtat synpunkter från branschfolk som anser att även denna mindre långtgående reglering skapar oklarhet och osäkerhet, vilket verkar i icke positiv riktning i fråga om fastbränsleanvändningen och spån användningen.

Menar ministern att det som aviserats för nästa år i realiteten innebär en avveckling av träfiberlagen i dess nuvarande form?

Industriminister IVAR NORDBERG:

Herr talman! Vad jag har utlovat i mitt svar är att det skall göras en uppföljning och en utvärdering av lagen som sådan. Vad detta sedan kommer att resultera i är det för dagen för tidigt att säga någonting om.

Låt mig emellertid säga, vilket står i svaret, att det inte finns några generella förbud mot att man använder spån i värmeverk. Tillgången på råvara till skogsindustrin är i dag och sedan ett antal år tillbaka bra, bl.a. av den anledningen att regering och riksdag har fattat beslut om vissa stimulansåtgärder, vilket har lett till att avverkningen har ökat. Vad som däremot möjligen har gjort att olika parter inte köper det myckna sågspån som finns i dag kan vara att aktörerna själva, som tillhör säljardelen, har spritt information, och kanske propaganda, om att man inte har rätt att sälja spån i den omfattning som är önskvärd. Men det finns alltså inte några sådana problem i dagsläget.

GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Det sista i industriministerns inlägg vill jag gärna ta fasta på. Jag menar att det tidigare även från branschen och industrin fanns överdrivna farhågor som jag tror har drivit fram denna typ av synsätt och lagstiftning. I dag vet vi bättre hur marknaden har fungerat. Till detta kommer de utbudsstimulerande åtgärder som regering och riksdag har vidtagit. Energi- och skogsindustrins råvarusituation är tillfredsställande. Däremot är det inte tillfredsställande att många inom branschen ändå upplever att nuvarande lagstiftning är oklar och skapar osäkerhet.

I framtiden tror jag att det måste bli som bl.a. Sören Wiby och Lars Hultkranz i sina undersökningar i långtidsutredningens, LU 90, bilagor visar. Där konstateras det klart på både teoretisk och praktisk grund att nuvarande lagstiftning varken gör till eller från utan att det är efterfrågan på marknaden som bör styra även i detta fall.

Herr talman! Min slutsats av debatten är att vi från regering och riksdag måste arbeta utifrån detta nästa år.

Överläggningen var härmed avslutad.

Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Ingela Mårtensson har frågat mig om jag är beredd att låta biståndet till Västsahara kanaliseras direkt till Polisario.

Det svenska stödet till Västsahara uppgick föregående budgetår till 21 milj.kr. och avser humanitära insatser bland västsahariska flyktingar. Bidraget kanaliseras främst genom Rädda barnen, som arbetar i de västsahariska flyktinglägren, främst med kosttillägg för barn. Insatsen innebär ett viktigt tillskott i de annars ojämna livsmedelsleveranserna till lägren. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har erhållit bidrag för att bygga ett kvinnoutbildningscentrum. Denna insats fortsätter nu med stöd till driften. Vidare erhåller föreningen Praktisk solidaritet fraktbidrag för sändningar av förnödenheter, främst kläder.

Samtliga dessa insatser fungerar mycket bra. Jag är positiv till en fortsättning av bidrag till dessa insatser. Jag är också beredd att ytterligare bredda stödet genom andra svenska enskilda organisationer.

Regeringen har regelbundna samtal med Polisario, och vid dessa har det också varit tillfälle att diskutera de svenskfinansierade insatserna. Eftersom nuvarande biståndskanaler fungerar väl ser jag ingen anledning att ändra formerna för biståndet till de västsahariska flyktingarna.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar så mycket för svaret. Jag har ingen anledning att betvivla att det fungerar väl med de frivilliga organisationer som i dag kanaliserar det svenska biståndet. Det vore ändå enklare om man kunde ge bistånd direkt till Polisario. Det skulle vara både enklare och man skulle få mer ut av pengarna. Polisario är ju den enda organisation som företräder det västsahariska folket. Själv har jag haft möjligheter att i flyktinglägren i Tindouf se hur det fungerar. Jag måste säga att jag är mycket imponerad över det sätt på vilket man fördelar det bistånd man får inom lägren. Därför tycker jag att det vore ett sätt att erkänna att Polisario är den organisation som företräder västsahariska folket, att det inte finns några fler organisationer och att Polisario klarar av det på ett utmärkt sätt.

På vägen till flyktinglägren stannade jag i Alger och träffade representanter för olika flyktingorgan inom FN. De hade just gjort en resa till flyktinglägren i Tindouf och var mycket positiva till hur det hela sköttes. Därför tycker jag att det finns all anledning att pröva också den vägen att direkt fördela biståndspengarna.

Lena Hjelm-Wallén säger att hon är beredd att öka det svenska biståndet. Det tycker jag är väldigt positivt, men det står i svaret: "genom andra svenska enskilda organisationer". Varför skulle man inte kunna tänka sig att den här ökningen av bidraget skulle gå direkt till Polisario? Vad är det egentligen för hake?

Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag är själv generellt sett väldigt positiv till svenska enskilda organisationers biståndsverksamhet. Jag har den erfarenheten att man är det

också här i riksdagen. Genom den biståndsformen får man ett aktivt engagemang bland både mottagare och givare, vilket är positivt. Jag menar att denna samarbetsform har positiva effekter när det gäller demokratiska arbetsformer. Att gå via svenska enskilda organisationer är en arbetsform som vi har goda erfarenheter av och som är naturlig när det gäller sådant stöd som vi ger till västsahariska flyktingar. Det kanaliseras sedan vidare till Polisario.

När vi nu har en situation med bistånd som fungerar väl på detta sätt, kan jag inte se att man behöver ändra det, utan vi skall fortsätta med den positiva biståndsformen.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag kritiserar på inget sätt dessa organisationer. Men ju fler mellanled man har, desto dyrare blir det faktiskt. Det skulle vara ett erkännande av att Polisario har väl fungerande organisation. ANC exempelvis får bidrag direkt. Varför skulle inte Polisario, precis som ANC, kunna få direkta bidrag? När jag diskuterar detta menar jag att ett ökat bistånd skulle kunna gå direkt till Polisario, inte så att vi skulle ta bort nuvarande bidrag från andra. Jag tror att det är positivt att våra frivilliga organisationer samarbetar med Polisario. Men man skulle kunna ha möjligheten att ge direkt bistånd till Polisario.

Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jämförelsen mellan ANC och Polisario håller inte i detta sammanhang. Det är sant att vi ger direkt bistånd till ANC, men det är betingat av den speciella situation som apartheidregimen i Sydafrika medför. Det är alltså ett undantag. Förhållandena i Marocko kan inte på något vis jämföras med dem i Sydafrika.

Jag tycker alltså att vi skall visa förtroende för enskilda svenska organisationer och deras förmåga att ha kontakter med en befrielseörelse som Polisario. Jag hoppas att flera skall kunna delta i det. Efter vad jag har hört är Polisario mycket nöjd med det biståndet.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag talar inte om Marocko, jag talar om Västsahara. Det är ju Polisario som företräder Västsahara. Jag tycker gott att man skall kunna jämföra ANC med Polisario. Man skulle kunna ge Polisario den chans som det innebär att själv få avgöra. Jag kan inte se någon motsättning mellan att man kanaliserar biståndet genom frivilliga organisationer och att man ger det direkt till Polisario.

Jag har också haft kontakter med Polisario, och man säger att det skulle kännas mycket värdefullt att Polisario fick erkännandet och förtroendet från svenska regeringen att den kan fördela biståndet.

Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vi har i många sammanhang diskuterat enskilda organisationer här i riksdagen. Det är mycket vanligt att riksdagen gärna vill öka på anslagen till enskilda organisationer just därför att vi tror så mycket på dem. Jag har svårt att mot den allmänna bakgrunden i det här fallet vara tveksam

till att de skall kunna vara kanalen till de västahariska flyktingarna. När ingenting har visat att de inte kan utgöra en god kanal tycker jag verkligen att de skall få fortsätta.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Ungdomsbrottslighet m.m.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Varför skall i så fall ANC få bistånd direkt? Jag förstår inte. Man skulle väl även i det fallet använda sig av frivilliga organisationer. Jag tycker att man faktiskt kan pröva litet olika former.

Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vad gäller ANC nämnde jag nyss att det är ett undantag beroende på de speciella förhållandena i Sydafrika.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att jag fått något riktigt skäl till att man inte kan pröva den form som jag förespråkar. Från folkpartiets sida har vi motiverat om detta. Vi får återkomma i januari och trycka på. Jag tycker ändå att biståndsministern borde tänka över om det inte vore dags att också Polisario fick den chans som ANC har.

Med detta anförande – under vilket tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

25 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, justitieutskottets betänkanden JuU14 och JuU15, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

26 § Ungdomsbrottslighet m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1989/90:JuU14 Ungdomsbrottslighet m.m.

JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Tidningen Skövde Nyheter har under det senaste året skrivit en rad artiklar om ungdomsbrottsligheten. Bl.a. har tidningen refererat ett uppmärksammat fall i Västergötland där en 16-årig pojke under flera år kunnat begå det ena brottet efter det andra utan att bli föremål för någon egentlig reaktion från samhällets sida. De åtalsunderlåtelse som 16-åringen fått har naturligtvis inte hindrat honom från att fortsätta sin brottsliga verksamhet.

16-åringen har visserligen varit intagen på § 12-hem, men vi vet ju hur dåligt dessa hem fungerar. Därifrån har 16-åringen också rymt. I mars i år van-

daliserade 16-åringen en skola för över 100 000 kr., i april slog han sönder bilar och inredning i en bilverkstad för nära en halv miljon kronor, och i oktober körde han med en stulen bil ihjäl en 20-årig pojke.

Det är först efter dessa händelser och efter ett hårt tryck från massmedia som det nu beslutats att 16-åringen skall ställas inför rätta. Det åtal som kommer att väckas omfattar närmare 80 åtalpunkter. Det är fråga om en mängd mycket allvarliga brott, som begåtts under en följd av år och som alltså fått sin reaktion först nu.

Genom att samhället inte reagerat tidigare har 16-åringen fortsatt att begå brott och har nu hamnat i så allvarlig kriminalitet att det är tveksamt om han över huvud taget kommer att kunna återanpassas. 16-åringens framfart hade med all sannolikhet kunnat stoppas om samhället reagerat i ett tidigare skede. Kanske hade då också den trafikolycka där en 20-årig pojke blev dödad kunnat undvikas.

Herr talman! 16-åringen i Västergötland är bara ett av många exempel på ungdomar som hamnat i djup kriminalitet bara därför att samhället inte sagt ifrån i tid.

Ungdomar i åldern 15–20 år svarar för en stor del av samtliga brott. Särskilt när det gäller olika former av tillgreppsbrott är ungdomar gärningsmän. 42 % av gärningsmännen vid inbrott är 20 år eller yngre. Det är också vanligen yngre personer som förövar biltillgrepp. Nästan en tredjedel av alla misstänkta biltjuvar är 15 eller 16 år. Nära 40 % av alla skadegörelser utförs av ungdomar i åldern 15–20 år.

Vid ett seminarium som nyligen anordnades av försäkringsbolaget WASA konstaterades att ungdomsbrottsligheten kostar enbart försäkringstagarna i vårt land 1 800 milj. kr. varje år.

Brottsnivån i ett samhälle kan emellertid inte ses isolerat. Att unga människor överträder lagar har samband med det allmänna klimat som råder i samhället.

I Sverige har sedan en följd av år den enskildes rätt att själv bestämma över sin och sina närmastes livssituation begränsats. Den enskildes personliga ansvar för sina handlingar har nedtonats. Familjens stora betydelse när det gäller att till unga människor förmedla normer, bl.a. beträffande respekt för andras liv och egendom, har undervärderats. Skolans betydelse när det gäller fostran av ungdomar har underskattats. Människors ansvar för sina egna handlingar har begränsats. Detta gäller inte minst på det kriminalpolitiska området.

Det sagda har bl.a. lett till att föräldrar och lärare tvekat att sätta upp gränser för vad unga får göra och vad som är oacceptabelt. Det har också resulterat i att vuxna i allmänhet dragit sig för att inskrida om unga människor "levt bus" eller t.o.m. begått olagliga handlingar.

Många unga har lämnats utan den vägledning som de i själva verket önskat få. Tillspetsat kan sägas att de övergivits av den äldre generationen genom att denna försummat att ge dem de etiska riktlinjer som behövs i varje samhälle.

Den kriminalpolitik som förts av den socialdemokratiska regeringen har ofta utformats som om brott har samband med allt utom brottslingens ansvar för sina egna handlingar.

I socialdemokratins Sverige har uttrycket lag och rätt i många avseenden förlorat sin betydelse. Det förhållandet att hårt kriminellt belastade ungdomar som "straff" – med betalning – får en sexmånaders segeltur, som avslutas med vistelse på en semesterö i södern, är ett upprörande exempel på den flumpolitik som socialdemokraterna bär ett särskilt ansvar för. Det är en politik där brottslingen betyder mer än offret och där lagöverträdaren slipper påföljder och t.o.m. belönas. Socialdemokratisk kriminalpolitik har fört Sverige till gränsen för att kallas ett laglöst samhälle.

Seglatsen med de s.k. värstingarna utgör ett grundskott mot den allmänna rättskänslan i vårt land. I själva verket är det fråga om ett dubbelt svek. Det är ett svek mot dem som tror på lag och rätt, men det är också ett svek mot de unga brottslingar som fått uppfattningen att de utan risk för ingripande från samhällets sida kan fortsätta att begå nya brott.

Herr talman! Det måste bli ett slut på daltpolitiken. Det krävs fasta normer för vad som är tillåtet och otillåtet i samhället. Vår omsorg måste i första hand gälla brottsoffren, inte brottslingarna.

Överträdelser får inte tolereras. Det måste bli möjligt att ingripa snabbare och stramare mot unga brottslingar. Vi behöver en helt ny lagstiftning och andra resurser för att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten. Unga människor som begår brott skall möta en skarp reaktion och återföras till ett laglydigt liv.

Det behövs ett nytänkande i vårt land. Politiska beslut måste utgå ifrån att det är värdefullt med självständiga individer, som har ansvar för sina egna handlingar och som känner respekt för medmänniskors liv och egendom.

Detta är en väsentlig förutsättning för att vi skall komma till rätta med ungdomsbrottsligheten. Men det behövs också särskilda kriminalpolitiska insatser. De förslag som framförts från moderat sida syftar till att förhindra att unga människor påbörjar en brottslig bana.

En av hörnpelarna i vår politik är att den som bryter mot lagen skall bli föremål för en reaktion från samhällets sida. Om reaktionen uteblir, förlorar lagarna sin trovärdighet och respekten för rättsväsendet urholkas.

Reaktionen är särskilt viktig när det gäller ungdomar. För det första svarar dessa för en stor del av brottsligheten. För det andra har unga människor i allmänhet utvecklade rättsbegrepp, varför det är nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster.

De unga måste snabbt få en reaktion från samhällets sida när de begått ett brott, även om det är fråga om en smärre förseelse. Ungdomarna är många gånger medvetna om att de har gjort fel och väntar på en reaktion. Uteblir denna eller visar samhället en överdrivet förstående attityd till den unges beteende, fortsätter den unge att begå brott och riskerar att så småningom hamna i ännu allvarligare kriminalitet. Av den anledningen gör vi ungdomarna en björntjänst när vi accepterar generösa regler om åtalsunderlåtelse och rapporteftergift.

Jag vill gå så långt att jag påstår att den flitiga användningen av exempelvis institutet åtalsunderlåtelse är en direkt orsak till den ökade brottsligheten. De stora möjligheter som i dag finns att få åtalsunderlåtelse kan ju knappast utgöra någon särskilt avskräckande faktor för den som överväger att t.ex. göra ett inbrott. I många fall fungerar åtalsunderlåtelsen som ett rent klar-

tecken till nya brott. Detta har uppenbarligen varit fallet när det gäller t.ex. 16-åringen i Västergötland.

Såsom lagen är utformad i dag premieras dessutom de mest brottsaktiva. Åtalsunderlåtelse kan nämligen ges bl.a. för brott som begås innan en person dömts eller avtjänat straff för ett tidigare brott om påföljden kan förväntas bli oförändrad. Exempelvis kan en person som väntar på rättegång för en eller flera grova stölder i allmänhet under väntetiden begå flera butiksnatterier utan att dessa föranleder någon extra påföljd. En stor mängd brott i vårt land resulterar därför inte i någon särskild påföljd för de skyldiga.

Praxis när det gäller åtalsunderlåtelse har också rubbat en av rätts samhälls viktigaste grundprinciper, nämligen att lagarnas tillämpning skall kunna förutses av den enskilde medborgaren. Den som står i begrepp att begå ett brott skall i princip ha klart för sig vilken påföljd samhället kommer att utdöma om brottet upptäcks. Med de numera mycket långtgående inskränkningarna i åtalsreglerna är detta inte längre fallet.

Även rollfördelningen mellan åklagare och domstolar har rubbats. Genom att åtalsunderlåtelse numera kan ges även när det kan antas att påföljden vid åtal skulle bli villkorlig dom kommer en allt större del av de mål som tidigare hamnade i domstol att i fortsättningen handläggas av åklagare.

Detta är beklagligt, eftersom lagföring inför domstol torde ha stor betydelse ur såväl individualpreventiv som allmänpreventiv synpunkt, även om t.ex. villkorlig dom skulle ådömas. Genom domstolsförfarandets offentlighet och själva rättegångens utformning får inte bara den åtalade utan även allmänheten klart för sig att samhället ser allvarligt på det begångna brottet.

Man måste också se handläggningen ur den skadelidandes synpunkt. Enligt min mening måste den som utsatts för brott anses ha en principiell rätt att få se gärningsmannen ställd inför rätta och dömd för den ifrågavarande gärningen.

Visst skall vi ha kvar möjligheterna till åtalsunderlåtelse och rapporteftergift, men användningen av dessa institut måste begränsas kraftigt.

Herr talman! Vid sidan om åtalsunderlåtelse och rapporteftergift är de långa handläggningstiderna i dag ett särskilt problem när det gäller ungdomsbrottslingarna. Enligt gällande lag skall domstol behandla brottmål beträffande unga lagöverträdare inom 14 dagar från det att åtal väckts. När det gäller förundersökningen finns emellertid ingen tidsgräns. Då gäller endast ett allmänt krav på att utredningen skall bedrivas skyndsamt. Detta innebär att polisutredningen i praktiken kan pågå under tämligen lång tid, samtidigt som många unga hinner fastna i kriminalitet.

Det är inte ovanligt att det dröjer upp till ett halvt år innan polisen hinner utreda brott av en ung människa och åklagare tar ställning i åtalsfrågan.

Eftersom snabbhet i reaktionen är av särskilt stor betydelse när det gäller unga människor, bör det införas en tidsgräns även beträffande förundersökningen i ungdomsmål. Målsättningen bör vara att undersökningen skall vara avslutad inom en månad från brottet, om gärningsmannen är under 21 år. Men självklart måste undantag kunna göras vid särskilt omfattande utredningar, t.ex. i fråga om brott där stora gäng är inblandade.

De åtgärder som erfordras härvidlag bör genomföras så snart brottsförebyggande rådets utvärdering av den pågående försöksverksamheten med

kortare handläggningstider i ungdomsmål är klar, vilket beräknas ske i april 1990. BRÅ:s preliminära utvärdering av försöksverksamheten visar ju att det är möjligt att förkorta handläggningstiderna väsentligt genom organisatoriska förändringar.

En annan åtgärd som kan vidtas för att unga människor skall få en snabbare reaktion från samhällets sida när de begått ett brott är att införa jourdomstolar – till en början på försök. Sådana domstolar skulle beträffande vissa typer av brott kunna innebära att reaktionen följde praktiskt taget i direkt anslutning till brottet. Jourdomstolar för unga skulle lätt kunna utvecklas ur den basorganisation som tillskapats i syfte att under jourtid handlägga häktningsfrågor.

När det sedan gäller frågan om registrering av ungdomar under 15 år vill jag säga följande.

Det är i dag inte ovanligt att unga lagöverträdare deltar i organiserad brottslighet. Bara i Stockholms city finns det ett femtiotal pojkar i åldern 13–16 år som lever på stölder. De står i kontakt med hälare, av vilka de får sina stöldupdrag. 13- och 14-åringar vistas i trakterna kring Sergels torg flera veckor i sträck utan att polisen har möjlighet att göra mycket mer än att i bästa fall köra hem ungdomarna.

De ungdomar som försörjer sig på att begå brott är i allmänhet omhändertagna enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. De har varit placerade på s.k. § 12-hem men varit så svårhanterliga och våldsamma att de fått flytta därifrån. Efter utskrivningen har de återupptagit den kriminella verksamheten.

En viktig orsak till att ungdomsgängen alltmer tagit överhanden i exempelvis Stockholms city är naturligtvis att Stockholms polisdistrikt saknar 600 man i förhållande till vad man hade 1982, då den socialdemokratiska regeringen tillträdde och började skära ned utbildningen av poliser.

Men det finns också en annan orsak. Polisen har inte rätt att registrera ungdomar under 15 år, vilket i hög grad försvårar arbetet med denna kategori av lagöverträdare.

Kriminalkommissarien Tage Järpsten, en polisman som har stor erfarenhet av ungdomsbrottslighet, har på brottsförebyggande rådets uppdrag skrivit en rapport om unga lagöverträdare. I rapporten skriver Järpsten bl.a. följande:

”De flesta polismyndigheterna anser att lagens goda syfte, att bl.a. förhindra upprepad brottslighet, förfelas genom att ingen registrering får förekomma hos polisen. När den unge eventuellt återkommer för nya brott saknas därför uppgifter om hans tidigare brott, brottskamrater, förhållare, föräldrar, kontaktmän, etc. Detta försvårar arbetet och minskar effektiviteten. Förhållandet anses otillfredsställande.”

Herr talman! Brottsligheten har under de senaste åren sträckt sig allt längre ned i åldrarna. Sådant som 16-åringar gjorde för 25 år sedan görs i dag av 13-åringar – inte för att dagens 13-åringar i och för sig skulle vara mer brottsbenägna än de som var 13 år i mitten av 1960-talet, utan helt enkelt därför att dagens ungdom i de flesta avseenden är mer företagsam än gårdagens ungdom. Eftersom det inte finns någon fullständig registrering av 13-åringars brottslighet ger inte dagens brottsstatistik en riktig bild av verklig-

heten. Ungdomsbrottsligheten är alltså sannolikt mer utbredd än vad statistiken visar.

Om polisen ges tillstånd att registrera lagöverträdare som är under 15 år skulle det också bli möjligt att upprätta statistik över brott som begåtts av ungdomar under 15 år. Någon sådan statistik existerar alltså inte i dag, vilket är en nackdel när man diskuterar åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Om man inte känner till omfattningen av brottsligheten är det givetvis svårt att vidta rätt åtgärder.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 2, 3 och 5.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Det är väsentligt att vi alla på samma sätt får ta konsekvenserna av det som händer när vi begår lagöverträdelser. Det är inte bra att åtalsunderlåtelse tillämpas i allt större omfattning. Det händer allt oftare att kriminella gärningar, som normalt skall bestraffas, inte medför någon åtgärd alls.

Även om jag inte till alla delar vill hålla med den tidigare talaren, Jerry Martinger, i hans syn på hur de här sakerna skall åtgärdas, tror jag att likheten inför lagen är av väsentlig vikt, såväl ur individualpreventiv som kanske framför allt ur allmänpreventiv synpunkt. Kan en hitta på saker och omgivningen ser att ingen åtgärd vidtas, kan andra göra likadant.

Därför tror jag att det är viktigt att man börjar arbeta på ett annat sätt med dem som i unga år kommer litet grand vid sidan om den lagstiftning och de regler som borde gälla för oss alla. Jag tror att man borde börja med att ganska omgående införa jourdomstolar.

De flesta brott som begås av unga, i synnerhet de första brotten de begår, är ganska ringa och kräver ingen speciellt omfattande utredning. Hade unga människor redan tidigt fått lära sig att de fick stå till svars för sina handlingar, hade det sannolikt betytt slutet på mångas kriminella bana. Med den nuvarande ordningen blir det tyvärr inte på det sättet. På grund av det system som råder, där unga brottslingar inte får lära sig att ta ansvar för sina handlingar, fortsätter de sitt kriminella beteende.

Jag tror därför att man borde införa jourdomstolar, där de ringa brotten kunde dömas omgående. På det viset skulle man också komma till rätta med de väldigt långa handläggningstider som i dag gäller, innan en människa kan ställas inför rätta för den gärning han eller hon begått.

För att nu ta reservationerna i bakvänd ordning vill jag alltså säga: Inför på försök de jourdomstolar som vi diskuterat under ganska lång tid och som jag tror att alla egentligen kan se förtjänsterna med! Vi behöver då inte längre diskutera handläggningstiderna, för de kommer med automatik att bli korta.

Domstolarna kommer i stället för åklagarna att få ta ställning till frågan om åtalsunderlåtelse. Det kan inte vara rimligt att åklagarna i den omfattning som i dag sker skall medge åtalsunderlåtelse. De frågorna borde i stället prövas i domstolar.

Om vi alltså inför jourdomstolar kommer de två första reservationerna att få sin lösning på ett mycket bra sätt. Jag tror att det är nödvändigt att vi återinför en ordning då även ungdomar känner att de kan ta ansvar för fel

de begått. Vi får ju alla väldigt tidigt lära oss att ta ansvar för våra fel, men när vi kommer upp i en bestämd ålder och får kontakt med samhället på ett annorlunda sätt i och med att vi begår lagöverträdelser skall vi plötsligt inte behöva känna ansvar för våra handlingar längre. Det är ingen bra ordning!

Åtalsunderlåtelse skall användas mer restriktivt, och handläggningstiderna måste förkortas så att det egentligen inte är någon tidsrymd mellan brottstillfället och den tidpunkt då ansvaret utkrävs. För att vi skall nå den ordningen för de unga brottslingarna tror jag att det är nödvändigt att införa jourdomstolar.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 5.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! "Egentligen gick det snett, när satkärringarna i kvarteret försvann. Det var tanterna som stod i fönstret på tredje våningen och skrek: Hör, ni ungar sluta upp med det där, annars får ni med mig att göra."

Detta är ett citat från kvällspressen ur en intervju med en person som fortfarande bryr sig om ungdomar som är besvärliga.

Vi har i dag tyvärr så mycket att göra med oss själva att vi inte hinner eller inte vill bry oss så mycket om andra. Det var ju faktiskt så att tanterna i fönstret brydde sig om. De brydde sig om vad ungarna gjorde, och de både vågade och ville säga ifrån. De gav klara besked.

Kanske var det delvis för att de själva skulle få litet lugn och ro. Men de var mycket tydliga, och de stod för vad de sade och blev heller aldrig nedslagna.

Därför borde vi kanske egentligen ha tillbaka både satkärringarna och också tanten med bullarna. För vad vi behöver i vårt samhälle är en mycket fast hand. Det gör det helt klart vilka spelregler som gäller – men detta skall också ske med ett varmt hjärta.

Vi har i vårt samhälle under en lång tidsperiod gradvis tvingats acceptera en högre toleransnivå när det gäller brottsligheten. Ungdomar som kommit på sned här i livet har alltför lätt fått åtalseftergift, och det har inte skett någon egentlig markering från samhällets sida. Under mina 20 år som polis har jag klart och tydligt sett denna utveckling, där barn och ungdomar har begått brott utan att det lett till någon tydlig reaktion från samhällets sida. Oftast har olika brott lett till åtalseftergift och kanske något samtal med en tjänsteman på socialförvaltningen. Detta har inte uppfattats som någon markering. Lyxseglatser för värstingar är heller inget som befrämjar det brottsförebyggande arbetet.

Här måste det till en ändrad attityd i hemmet, i skolan, på fritiden, arbetsplatsen och i samhället i övrigt som visar att vi verkligen bryr oss om och som betonar respekten för annans liv och egendom. Detta är ett mycket stort område, och jag skall nu inrikta mig på att kommentera de konkreta förslag som finns i detta betänkande.

Om jag då först skulle nämna något om åtalseftergift, så ingår ju det i ett regelsystem som syftar till en ändamålsenlig användning av resurserna. Om detta instrument används restriktivt så är det väl inte så mycket att säga om det. Men det har använts alltför lättvindigt och i alltför stor omfattning.

Jag anser nog att möjligheterna till både åtalsunderlåtelse och rapporteftergift har kommit att utvidgas alltför mycket. Vi måste ha vissa straffrättsliga principer, så att det finns en likhet inför lagen och så att det finns en förutsebarhet i rättskipningen. Om de här principerna sätts åt sidan kan tilltron till rättsväsendet komma att skadas.

Vi förde för någon vecka sedan en debatt om påföljder, och jag poängterade då att det måste ske en snabb reaktion ifrån samhällets sida när någon har begått brott. Detta gäller också i högsta grad brott som har begåtts av ungdomar. Därför är det viktigt att det sker en reaktion när någon överträder de lagar vi har. Om sanktionerna uteblir förlorar vi respekten för våra lagar och för rättssamhället. Detta kan i förlängningen leda till att det blir svårt att upprätthålla den allmänna laglydnaden.

För unga människor är det särskilt viktigt att samhället ger klara besked om de normer och spelregler de har att följa. Vi kan inte acceptera ett rättssystem där lagöverträdelser ofta inte beivras eller beivras inkonsekvent eller ryckvis. Ett sådant handlande får ju nedbrytande inverkan på ungdomarna. De regler för åtal eftergift som vi för närvarande har kan ju ge ett intryck av att samhället närmast tolererar vissa brott. Därför bör vi återgå till de regler som tidigare gällde men med det tillägget att de skärpningar som skedde förra året skall bibehållas.

En annan väsentlig fråga i detta betänkande är handläggningstiderna för utredning av brott som begåtts av unga, vilket även tidigare talare berört. Det pågår en försöksverksamhet med organisatoriska åtgärder för att korta handläggningstiderna. Enligt de undersökningar som BRÅ har gjort så har det visat sig att det går att förkorta handläggningstiderna. Därför menar jag att man snarast bör vidta de organisatoriska åtgärder som erfordras så att man redan nästa år genomgående kan uppnå kortare handläggningstider vid utredning av ungdomsbrott. Målsättningen bör vara att utredningarna skall vara slutförda inom en månad.

I detta sammanhang vill jag även beröra förslaget om införande av jourdomstolar. Det är viktigt med en snabb handläggning av utredningarna, men det är även viktigt med en snabb lagföring, så att det så snart som möjligt kan utdömas påföljd efter det att brott har begåtts. Härigenom skulle också själva domstolsförfarandet påskyndas, och den unge skulle i omedelbar anslutning till brottet få en snabb reaktion från samhället på sin brottslighet precis som vi har efterlyst. Därför anser jag att försök med jourdomstolar för unga med det snaraste bör införas.

Som jag tidigare har anfört är det viktigt att den unge får klart för sig att brottsligt beteende inte accepteras. Det är också viktigt att den unge får klart för sig vad brottsligheten betyder för den som drabbats. Därför anser vi i centern att det är viktigt att gärningsmannen bl.a. får konfronteras med den skadelidande. Vi har här också, i likhet med vad man försökt i Norge och Finland, fört fram tanken på ett medlingsförfarande, där gärningsmannen får ställa till rätta vad han ställt till med och göra rätt för sig.

Enligt nuvarande bestämmelser får en polisman anmoda den som har fyllt 15 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brottet. Det är bra att den som begått ett brott också får göra rätt för sig. Dessa bestämmelser bör dock kompletteras med de förslag

om konfrontation och om skadelindrande arbete som vi framfört i vår motion.

Det är vidare viktigt att ha tillgång till information om brott av unga under 15 år. Detsamma gäller i fråga om unga under 15 år som begått brott – detta för att snabbare kunna komma till rätta med och vidta åtgärder för denna kategori av ungdomar.

Ja, herr talman, med det som jag anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5.

INGRID BURMAN (vpk):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande behandlar bl.a. ungdomsbrottslighet, och när man talar om ungdomsbrottslighet är det angeläget att inte begränsa diskussionen till kriminalpolitiska åtgärder. Jag tänker därför citera inledningen till förordet i boken "Kriminalitet och frihet" som är utgiven på Verdandis förlag.

"Kriminalpolitiken är en del av samhällspolitiken. Den kan inte begränsas till de frågor som traditionellt betraktas som kriminalpolitiska, t.ex. brott, straff, anstalter, domstolsväsendet etc. Det kriminalpolitiska arbetet måste mer än hittills inriktas på förebyggande och för den enskilde utvecklande åtgärder. Ökade insatser inom samhällsområden som skola, arbetsliv, familje- och socialpolitiken och inom den allmänna samhällsplaneringen är av största vikt."

Under den senaste tiden har en rad röster för hårdare sanktioner höjts, och detta avspeglas också i debatten i dag. Det är då viktigt att klargöra att kriminalpolitiken endast är en del av samhällspolitiken i stort och att det krävs andra insatser för att komma till rätta med ungdomsbrottslighet.

Ingen tjänar på att vi placerar ungdomar under 18 år i fängelse, där de i stället för att rehabiliteras erbjuds en grogrund för en fortsatt utveckling av en kriminalitet. Det är i stället socialtjänstens ansvar att ta hand om dessa ungdomar. Socialtjänsten saknar inte heller verktyg i form av lagar och förordningar för att kunna göra det, både under frivilliga former enligt socialtjänstlagen och under tvång enligt lagen om vård av unga. Detta är också något som utskottets majoritet konstaterar i betänkandet.

Omhändertagande enligt LVU innebär att den unge placeras i familjehem eller på institution. Om den unge behöver stå under särskild tillsyn finns särskilda hem som regleras av 12 § LVU. Ungdomar som vistas i sådana hem kan hindras från att lämna dem, och de får i övrigt underkastas de begränsningar i rörelsefriheten som är nödvändiga för att vården skall kunna genomföras.

Samhället har medel att hantera dessa ungdomar utan att man behöver utdöma fängelsestraff. Men vad som däremot saknas är resurser. Det gäller resurser inom bl.a. socialtjänsten för att på ett effektivt sätt kunna ge vård inom ramen för gällande lagstiftning. Detta konstaterar också utskottets majoritet när den påpekar att en av anledningarna till att allt fler ungdomar anhålls och häktas är bristen på hem som drivs enligt 12 § LVU.

Utskottet anför vidare, att det vid vistelse i ett hem som drivs enligt 12 § LVU finns möjligheter att ålägga den unge samma restriktioner som vid häktning och att det självfallet är bättre för den unge att slippa vistas i häk-

tesmiljö. Men trots denna lovande argumentation för att häktning och fängelse ej behövs för ungdomar, drar utskottet sedan fel slutsats och konstaterar att vi skall fortsätta att förpassa ungdomar till häkte och fängelse.

Vi skall vara fullständigt medvetna om att vi här talar om omyndiga personer som inte av samhället tillerkänns rätt att sluta avtal eller utföra vissa rättsligt bindande handlingar. Samhället anser inte att ungdomarna i dessa sammanhang är mogna nog att ta ansvar för sina egna handlingar. Men de skall anses mogna nog att häktas och avtjäna ett eventuellt fängelsestraff. I och med att man låser in dem skall de inse att de är inne på fel väg och vara mogna nog att ändra sitt beteende.

Vi vet alla att häktning och fängelse för dessa ungdomar inte innebär vård och stöd i den utsträckning som behövs. Vi kan konstatera att samhället har tillgång till andra åtgärder inom ramen för lagstiftningen som väl uppfyller kravet på snabbhet i omhändertagandet och möjligheter till restriktioner för den unge. Men dessa alternativ till fängelse fungerar inte alltid, och de utnyttjas inte alltid i den utsträckning som borde ske. Det handlar då om resursbrist och inte om fel i lagstiftningen. Frågan blir då vad samhället vinner mest på, att tillföra socialtjänsten resurser eller att förpassa dessa ungdomar till fängelse, varifrån de så småningom släpps ut till samma verklighet utan att vi har försökt påverka dem under tiden.

Låt mig återvända till resonemanget i inledningen av mitt anförande, där jag gjorde gällande att kriminalpolitiken är en del av samhällspolitiken. En konsekvent nedskärning av den offentliga sektorn har under de senaste åren inneburit försämrade levnadsvillkor för våra ungdomar. Kommunerna har på grund av minskade medel tvingats stänga fritidsgårdar, föreningsbidragen har minskat och utbyggnaden av skolbarnsomsorgen har avstannat. Ty även om det står i socialtjänstlagen att barn upp till tolv års ålder skall erbjudas plats i fritidshem, är det få kommuner om ens någon som lever upp till det. I stället lämnas ett stort antal barn i åldern åtta nio år och även äldre till att ta ansvar för sig själva.

Det har nyss sagts från denna talarstol att vi saknar våra satkärningar, och det gör vi faktiskt. De var normbildande och mycket bra. Om vi skall bryta en negativ trend av ungdomsbrottslighet handlar det inte i första hand om att sätta 15-åringar i häkte eller fängelse, utan det handlar om att skapa sådana livsbetingelser att de aldrig behöver falla in i ett kriminellt mönster. Det krävs då resurser inom socialtjänsten, inom omsorgen och inom fritidssektorn.

När det gäller de ungdomar som redan har utvecklat ett kriminellt beteende måste resurser skapas så att vi kan ta hand om dessa inom socialtjänsten i stället för att sätta dem i fängelse. Utskottets majoritet har konstaterat att vi har den lagstiftning som behövs för att kunna erbjuda vård, frivillig eller tvångsmässig, men också att det saknas resurser för att skapa innehåll i vården. Det är därför förvånande att majoriteten fortfarande framhårdar i sin åsikt att möjligheten att placera 15-åringar i häkte och fängelse skall kvarstå.

När det sedan gäller ungdomar i åldern 18–21 år konstaterar vpk att många av de tidigare anförda argumenten kan anses gälla. Vi anser att det skall krävas synnerliga skäl för att placera ungdomar i åldern 18–21 år i fängelse. Ett

fängelsestraff bör endast komma i fråga när socialtjänstens möjligheter uttömts, samhällstjänst prövats eller när gärningen är av sådan art att fängelsestraff är oundvikligt.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 6 och 7 som är fogade till betänkandet.

KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Jag njöt när jag hörde Jerry Martingers uppräkningsnormer, föräldrafostran och skolfostran. Jag sade samma sak i den debatt vi hade i kammaren om våldet. Visst måste vi återupprätta normerna för att markera det vi vill att våra ungdomar skall gå efter, och inte minst måste vi vara goda exempel själva.

Jag håller med om att § 12-hemmen inte fungerar. Det borde aldrig skrivas ut några barn eller ungdomar från § 12-hem eller andra institutioner om man inte har kunnat åtgärda problemen. All vår omsorg skall ju leda till att det beteende som samhället inte vill acceptera justeras så att det inte återupprepas. Vi har i dag en hel del vattentäta skott och en hel del underlåtenhetssynder. Vi släpper ansvaret på ett sätt som inte är acceptabelt.

Jerry Martinger sade att det skall finnas en omsorg om offer. Javisst skall vi ha en omsorg om offren, men vi skall också ha omsorg om gärningsmännen. Det är inte fråga om ett antingen eller, utan vi talar om ett både och.

Visst var satkärningarna härliga, men man tyckte det kanske inte då. Bullantanerna var också härliga, och även vice värden med sin kvast dök upp i mitt minne när jag hörde beskrivningen. Men frågan är om vi, med den litet underliga och tveeggade attityd som vi har i samhället i dag, över huvud taget tillåter satkärningarna att existera. Fick de chansen tog de en i örat. Skulle vi tillåta att de gjorde det i dag? Det var inte så värst länge sedan som högsta domstolen påpekade för en lärare som tog en elev i nacken att man inte får göra så. Jag menar att vårt budskap är litet tveeggat. Vi får sätta oss ner och diskutera vad det är vi egentligen vill och hur vi skall åstadkomma den normgivning som vi vill ha.

Föräldrarna skall stå för en stor del av kärlek, omsorg och fostran i det samhälle vi har. Har de tid och möjlighet att göra det i dag i vårt högproduktiva och därmed också högarbetsaktiva samhälle? Det är en annan fråga som vi bör fundera litet grand över.

Om fängelsestraff hade inneburit omsorg om den unge, kunde jag tänka mig att stödja åtskilligt i reservationerna, dvs. om följden hade varit en annan än vad den blir när man sätter en ung människa i fängelse. Jag anser inte att vi har kriminalvård i dag, utan vi har kriminalförvaring i alldeles för stor omfattning. Därmed leder inte ett fängelsestraff åt rätt håll. Däremot skall samhället reagera, dvs. vi måste alltså använda de medel vi har. För någon vecka sedan röstade vi ja för samhällstjänst. Det är en reaktion. Den centermotion som är fogad till detta betänkande, och som har givit upphov till en reservation om konfrontation och skadelindrande arbete, som även vi miljöpartister har ställt upp på, är också en reaktion, en medlingsprocess.

Även i det här fallet dyker en gammal historia upp i mitt minne. Jag hade nöjet att få leda en ungdomsgård på Tjörn. En dag fick jag ett larm att ungdomar tillhörande ungdomsgården hade sparkat en busskur sönder och sam-

man. De fick bygga upp kuren igen offentligt. Ungdomarna fick låna pengar av ungdomsgården till material. Sedan fick de stå till offentligt beskådande när de spikade ihop kuren igen. Jag garanterar att dessa ungdomar aldrig någonsin kommer att lyfta sin fot mot en busskur igen. Risken finns ju att de i sitt skadelindrande arbete blir en nesa för sin omgivning.

Detta utgör markeringar. Därför har vi i miljöpartiet stött reservation 4 om konfrontation och skadelindrande arbete. Den dag vi har en kriminalvård i stället för kriminalförvaring kan vi miljöpartister kanske tänka oss att stödja mera. Den diskussionen får vi ta vid ett annat tillfälle.

BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande som behandlar ungdomsbrottslighet m.m. vill jag från början säga, som ett par talare redan tidigare har sagt, att det är utskottsmajoritetens uppfattning att barn och ungdomar som begår brott i första hand skall tas om hand av socialtjänsten och inte kriminalvården.

Jag vill också säga att den ändrade lagstiftningen om åtgärder mot unga lagöverträdare, samt försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare, är föremål för utvärdering hos BRÅ. En preliminär rapport har kommit. Den slutliga kommer i april 1990, och först då kan justitiekottet och riksdagen ta ställning till eventuella förslag om förändringar i lagstiftningen.

Så till motionerna. I motion 637 yrkas att fängelsestraffet för unga mellan 15 och 17 år avskaffas, att fängelsestraff för unga mellan 18 och 21 år får utdömas endast om synnerliga skäl föreligger samt att häktning för unga mellan 15 och 17 år avskaffas. Det senare yrkandet finns också i motion 821.

Som jag tidigare har sagt är grundprincipen att dessa ungdomar i första hand skall bli föremål för socialtjänstens uppmärksamhet. Den som inte fyllt 18 år får inte häktas om det inte finns synnerliga skäl. Samma begränsningar råder när det gäller brott begångna före 18 års ålder. I åldersgruppen 18–21 år krävs särskilda skäl. Utskottsmajoriteten anser att lagen bör bibehållas och avstyrker därmed motionerna. Jag vill understryka att när häktning och fängelsedom förekommer är det i undantagsfall och gäller då mycket grov brottslighet. Det är viktigt att socialvården tar sitt ansvar och ser till att tillräckliga resurser kommer fram bl.a. till de s.k. § 12-hemmen.

I motion 638 yrkar motionären på en utredning rörande försöksprojekt för rehabilitering av unga lagöverträdare. Förslaget innebär att försäkringsbolagen betalar ett försöksprojekt i samhällsregi. Utskottsmajoriteten anser dock att ett sådant arbete närmast ankommer på intresserade inom försäkringsbranschen och kriminalvården och avstyrker därför motionen.

I motion 804 yrkas att reglerna om åtalsunderlåtelse skall återgå till den lydelse de hade före den 1 april 1985. Ett liknande yrkande återfinns i motion 805. Åtalsunderlåtelse får beslutas vid lindriga brott. Bakom 1985 års beslut låg tanken att domstolarna inte skulle belastas med mindre brott. Jag vill dock i sammanhanget påpeka att det är viktigt att samhället reagerar och markerar för den unge att vissa saker inte tillåts. Jag vill också betona vikten av ett bra samarbete mellan åklagare och socialtjänst, dvs. vikten av att ärendet följs upp av socialtjänsten. Utskottet har vid flera tillfällen behandlat

motionsyrkanden om återgång till de äldre bestämmelserna, men inte funnit anledning att ändra sitt ställningstagande. Utskottsmajoriteten anser även i dag att lagstiftningen i sin nuvarande form är en rimlig avvägning mellan olika intressen. Motionerna avstyrks därför.

I motion 808 yrkas om ökad informationsskyldighet för myndigheterna. Redan i dag gäller att om någon som inte fyllt 18 år är skäligen misstänkt för att ha begått brott skall vårdnadshavaren normalt omedelbart underrättas. Utskottet delar motionärernas uppfattning att föräldrakontakten är viktig, men eftersom informationsskyldigheten redan finns, avstyrks yrkandet. I samma motion anförs också att konfrontation mellan brottsoffer och gärningsmän bör kunna ske, med syfte att tydliggöra effekterna av brottet för gärningsmannen. I likhet med motionärerna vill utskottet också än en gång understryka vikten av att den unge får klart för sig att hans brottslighet inte accepteras och att han förstår hur det drabbar brottsoffret, men eftersom möjligheterna till konfrontation finns redan i dag, så avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Skadelindrande arbete är ett annat yrkande i samma motion. Motionärerna menar att en effektivare utformning av lagen krävs. Enligt lagen får en polisman i vissa fall anmoda den unge att efter ett brott, en skadegörelse, städa upp efter sig. Dessa regler trädde i kraft den 1 juli 1988 och utvärderas nu av BRÅ. Utskottet anser att det här är en viktig del i arbetet med unga lagöverträdare, men pekar också på att möjligheterna finns redan i dag. Innan BRÅ:s utvärdering är klar är inte utskottet berett att föreslå någon ändring. Yrkandet avstyrks därför.

I tre motioner 805, 810 och 816 yrkas på snabbare utredning beträffande unga lagöverträdare. Handläggningstiderna är nu föremål för BRÅ:s utvärdering, och den preliminära rapporten visar att det bör vara möjligt att väsentligt förkorta handläggningstiderna genom organisatoriska förändringar. BRÅ:s definitiva utvärdering beräknas ju vara färdig i april 1990, och enligt utskottets mening bör den avvaktas innan man tar ställning till eventuella åtgärder. Motionerna avstyrks därför.

I fyra motioner, 805, 808, 810 och 816 begärs förslag till lagstiftning om jourdomstolar för unga lagöverträdare. Jag vill återigen påpeka att det är socialtjänsten och inte domstolarna som skall uppmärksamma de unga lagöverträdarna. Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är oacceptabelt med de långa handläggningstiderna på vissa håll och betonar vikten av en snabb handläggning. Jag vill hänvisa till vad jag tidigare sagt om snabbare handläggning och BRÅ:s utvärdering. Utskottet anser, liksom i tidigare riksdomsbehandlingen i samma ärende, att jourdomstolar stämmer mindre väl överens med utgångspunkten att unga lagöverträdare i princip inte skall bli föremål för domstolsbehandling. Något behov av jourdomstolar för unga föreligger inte, och därför avstyrker utskottet bifall till motionerna.

Registrering och statistik över brott som begåtts av barn föreslås i motionerna 808, 810 och 816. Statistik över brott begångna av barn förs för närvarande inte i centrala polisregistret. Dock kan polisen registrera barnet i de arbetsregister som förs under pågående utredning. Det åligger polisen att fortlöpande samarbeta med socialtjänsten och underrätta vid misstanke om brott. Vidare gäller enligt LUL, att utredning får påbörjas om barnet är un-

der 15 år och om socialtjänstens insatser kan komma att behövas. Socialtjänsten skall då underrättas om utredningen. Misstanke om brott begånget av barn kommer alltså att registreras hos socialtjänsten. Frågan om statistik över brott begångna av barn behandlade utskottet också förra året. Utskottet anförde då att det kunde vara av värde att ha tillgång till tillförlitlig information. Den här typen av brott skall dock endast i undantagsfall utredas av polisen, och därför skulle statistiken bli bristfällig. Behovet av bakgrundsmaterial får i stället tillgodoses på sedvanligt sätt inom ramen för den vetenskapliga forskningen på området. Utskottet är inte heller nu berett att ompröva sitt ställningstagande i denna fråga och avstyrker bifall till motionerna.

Herr talman! Inom regeringskansliet har en arbetsgrupp tillsatts mellan social-, justitie- och civildepartementen med uppgift att se över hur man bättre kan samordna resurserna. Arbetsgruppen kommer enligt vad utskottet erfar att ta upp många av de frågor som behandlas i detta betänkande.

Till sist, herr talman, vill jag också nämna försöken med den nya påföljden samhällstjänst, som beslutades av kammaren förra veckan. Samhällstjänst är främst avsedd att användas för yngre lagöverträdare och blir ett komplement för samhällsinsatser för dessa ungdomar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är synd att Barbro Andersson yrkar avslag på våra reservationer.

I en reservation föreslår vi en snabbare handläggning av mål mot unga som begått brott. Vi vet hur viktigt det är att handläggningen är snabb, så att det blir en direkt reaktion från samhällets sida när en ung människa begått ett brott. Men Barbro Andersson och utskottsmajoriteten vill vänta på en utvärdering, trots att alla vet att det är bra med en snabb handläggning. Varför då inte komma till skott redan nu, så att vi redan nästa år kan tillämpa ett sådant förfarande?

Möjligheten till konfrontation och skadelindrande arbete har funnits under det senaste året, men det har inte i praktiken fungerat bra. Från BRÅ:s sida har man framhållit att det är ytterst få ungdomar som ålagts att reparera skador som de förorsakar genom vandalisering, trots att denna möjlighet funnits sedan årsskiftet. Jag undrar om denna lagstiftning inte är litet för byråkratisk och om inte informationen varit för dålig. Jag anser att riksdagen borde kunna tillmötesgå vårt motionskrav på konfrontation och skadelindrande arbete. Det är viktigt att brottsoffret kan få träffa den som begått gärningen och som på det sättet kan få se följderna av sitt brott.

Samhället måste reagera om någon begår brott. Låt oss sätta upp normer och regler, så att våra unga vet vad de har att rätta sig efter! Det är viktigt att vi gör det här i kammaren.

BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Kjell Ericsson anser att vi redan nu skall fatta beslut om snabbare handläggning och inte avvakta BRÅ:s utvärdering. Eftersom ut-

värderingen blir färdig inom en snar framtid – den har aviserats till april 1990 – anser jag att denna skall avvaktas.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag har ingen förståelse för detta. Vi vet alla att det är viktigt med en snabb handläggning. Det har samtliga talare i dag framhållit. Varför då inte redan nu fatta ett beslut?

*Ytterligare medel
till storstads-
utredningen*

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 28 §.)

27 § Ytterligare medel till storstadsutredningen

Föredrogs

justitiekommitténs betänkande

1989/90:JuU15 Tilläggsbudget I (prop. 1989/90:25 delvis).

LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Om mindre än en månad kommer budgetpropositionen, och den kommer att visa att regeringen inte vill anslå medel till mycket angelägna ändamål, mycket angelägnare än den s.k. storstadsutredningen. Då kommer vi att få höra hur viktigt det är att vi visar återhållsamhet. Det tycker vi att riksdagen skall göra redan nu i december, varför vi yrkar avslag på regeringens förslag om ytterligare 2,9 milj. kr. till den s.k. storstadsutredningen.

LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Med hänvisning till de viktiga arbetsuppgifter som storstadsutredningen har och till utskottets betänkande yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 28 §.)

28 § Beslut

Företogs till avgörande justitiekommitténs betänkanden 1989/90:JuU14 och JuU15.

Justitiekommitténs betänkande JuU14

Mom. 1 (åtalsunderlåtelse m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 134 för reservation 1 av Britta Bjelle m.fl.

Mom. 3 (handläggningstiderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

*Ny prisreglerings-
lag*

Mom. 4 (jourdomstolar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (konfrontation m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 58 för reservation 4 av Ingbritt Irhammar m.fl.

Mom. 7 (registrering av brott av barn m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (fängelse för unga)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ingrid Burman – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (häktning av unga m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Burman – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekommitténs betänkande JuU15

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Britta Bjelle och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

29 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

30 § Ny prisregleringslag

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU9 Ny prisregleringslag (prop. 1989/90:21).

LARS TOBISSON (m):

Herr talman! I årtal förekom det här i kammaren så här i adventstider en liten ritual. Det var när den socialistiska majoriteten i finansutskottet – på regeringens förslag – begärde förlängning av den allmänna prisregleringslagens tillämpning. Vi moderater brukade då framhålla att det egentligen – även för regleringsivrare – var alldeles onödigt, eftersom denna lag har be-

redskapskaraktär och därmed alltid är i kraft. Om regeringen ville tillgripa priskontroll, räckte det fuller väl att inhämta riksdagens godkännande i efterhand. Denna vår tekniskt motiverade invändning trängde tydligen så småningom fram till kanslihuset, ty förra året var det första, då något sådant här förhandsgodkännande av eventuella kommande prisregleringsåtgärder inte begärdes. Det var nästan så att det kändes litet tomt.

Nu gick naturligtvis vår kritik under tidigare år inte bara ut på att beslutet att i förväg sätta lagen i tillämpning var onödigt. Mera väsentligt var att det var olämpligt. All erfarenhet visar att prisreglerande åtgärder inte når sitt syfte. Genom att störa marknadsprisbildningen verkar prisregleringar snarast långsiktigt uppdrivande på inflationstakten. Problemet är att de angriper endast symptomen och inte de underliggande orsakerna till inflationen. Om det hade varit möjligt att genom lagstiftning varaktigt förhindra prisstegring, skulle det naturligtvis ha gjorts för länge sedan. Nu är i stället det bästa sättet att hålla tillbaka prisstegringen att säkerställa en effektiv konkurrens och bedriva en balanserad ekonomisk politik.

Mot denna bakgrund har vi moderater länge begärt att prisregleringslagen skulle ges beredskapskaraktär inte bara till namnet utan också till gagnet. Det krävde enligt vår uppfattning att lagstiftningen omarbetades, så att den kunde utnyttjas endast i extraordinära situationer, i första hand vid krigs fara eller krig. Den uteblivna förlängningen av tillämpningen förra året uppfattade vi som att regeringen var inne på samma linje.

Därför blev vår besvikelse stor, när det i proposition 21 visade sig att regeringen vill förbehålla sig rätten att i fredstid på samma lösa grunder som tidigare tillgripa prisstopp och andra prisreglerande åtgärder. Förslaget till ny lag innebär t.o.m. en utvidgning av tillämpningsområdet bl. a. till hyresmarknaden. Denna inriktning är så mycket mera anmärkningsvärd som den mycket knapphändiga redovisningen av remissynpunkterna – en nyhet i och för sig – ändå visar att en majoritet av remissinstanserna uttalat sig för en mer restriktiv utformning av förutsättningarna för att tillgripa prisreglering i fredstid, alltså samma ståndpunkt som vi moderater har drivit.

Nå, enligt propositionen och utskottsmajoriteten skall alltså prisreglering kunna tillämpas även när det inte föreligger krigstillstånd, avspärning eller andra icke-ekonomiska förhållanden som orsakar varuknapphet. Det räcker att man i största allmänhet hyser farhågor för att priserna skall stiga, t.ex. till följd av misskött ekonomisk politik. Men därmed avslöjar ju socialdemokraterna att allt det tal om avreglering som vi har hört under senare tid bara har varit tomt prat. Ställningstagandet är desto märkligare som vi nu dagligdags får bevis för vart regleringstänkandet har lett i Östeuropa. Den största svårigheten när det gäller att få ordning på öststaternas snabbt sammanstörtande ekonomier är ju att det där saknas fungerande prissystem. Den fria prisbildningen kan – vid sidan av enskilt ägande – sägas vara själva kärnpunkten i marknadsekonomin.

Ett tecken på att våra inhemska ytterpartier till vänster inget har märkt eller förstätt av det som är så tydligt för den som vill se är att dessa faktiskt förestår att möjligheten till priskontroll skall vidgas t.o.m. utöver regeringens förslag. I en kommunistreservation förordas faktiskt att prisreglering skall användas som ett offensivt reguljärt inslag i kampen mot inflationen.

Vill ni verkligen, genom att sätta prismekanismen ur spel, försätta oss i en liknande situation som den folken i t.ex. Polen och de baltiska staterna nu befinner sig i?

I en gemensam borgerlig reservation vill vi begränsa lagens användning till extraordinära situationer av varuknapphet, som regel i samband med krigstillstånd. Möjligheten för regeringen att som hittills utnyttja en beredskapslagstiftning för verkningslösa propagandanummer när stabiliseringspolitiken misslyckats skall således enligt vår uppfattning stoppas. Om tillämpningsområdet begränsas på detta sätt, kan vissa föreslagna utvidgningar i och för sig godtas. I ett särskilt yttrande klargör vi moderater tillsammans med folkpartiets utskottsledamöter att vi med vår grundinställning däremot saknar anledning att reglera detaljer i lagens tillämpning i fredstid.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till de reservationer som de moderata utskottsledamöterna avgett till finansutskottets betänkande 9.

LARS DE GEER (fp):

Herr talman! I reservationerna 2 och 3 framhålles att en ny och modernare lagstiftning erfordras i fråga om prisreglering vid "krig, krigsfara eller annan utomordentlig händelse". I reservationerna göres också konkreta förslag till hur propositionens lagtext – med mindre ändringar, innebärande ny paragrafnumrering – skall kunna användas i nästan oförändrat skick för en sådan modernisering. Reservanterna har alltså inga väsentliga invändningar mot att den föreslagna prisregleringslagen användes som en beredskapslag att användas i krig eller vid kritiska lägen för folkhushållet!

Dagens diskussion gäller i stället frågan, om någon ny prisregleringslag över huvud taget skall få användas i fredstid och under normala förhållanden. All erfarenhet – såväl den egna från Sverige som den från utlandets planhushållande ekonomier – pekar på att prisregleringsåtgärder i fredstid inte bara är obehövliga utan ofta direkt skadliga. Den fria marknadsekonomins sätt att reglera tillgång och efterfrågan på en produkt via prissättningen sätts ur spel och ersätts ej sällan av attityden: "Nu, när inget prisstopp för tillfället råder, skall vi passa på att höja våra priser." Alternativt – om prisstopp är rådande – kan resonemanget mycket väl bli: "Nu, när prisstopp råder, skall vi sannerligen inte sänka några priser." I bägge fallen sätts den fria konkurrensen ur spel, vilket oftast innebär högre priser för konsumenterna; alltså raka motsatsen till vad lagen sägs syfta till!

Det är för övrigt egendomligt att vi i dag i Sverige har att ta ställning till en lag om prisreglering under normala fredstider. Vi bevittnar just nu den största förändringsvågen i Europas efterkrigshistoria, när i land efter land i Östeuropa spontana massdemonstrationer av "vanligt folk" kastar sedan årtionden vid makten sittande kommunistdominerade diktaturregimer över ända! Varför? Jo, i stor utsträckning just på grund av att deras på planhushållning och prisregleringar baserade ekonomiska politik gjort bankrutt. I stället för den eftersträlvade "ordningen" har man fått varubrist, köer, dålig kvalitet på varorna och tvära, höga prisökningar på ofta upp till 50 %, då myndigheterna plötsligt förstätt att deras politik kommit ur takt med den vid det laget ofta bistra verkligheten.

Skall vi i Sverige i dag – med utvecklingen i Östeuropa fullt synlig på nära

håll – lagstiftningsvägen ge vår regering medel att i fredstid blanda sig i marknadsekonomins arbetssätt?

Att vpk i motion Fi12 av Lars Werner begär att lagen skall skärpas så att den kan "bli ett reguljärt inslag i den ekonomiska debatten", är i sanning än mer häpnadsväckande. Är vpk fullständigt okunnigt om varför folket i Östeuropas kommunistländer vill avskaffa kommunismen och med den dess prisreglerande politik? Den har ju lidit ett av historiens största skeppsbrott – så stort, att även vpk bör ha noterat det och dragit slutsatser av det!

I reservation 6 opponerar sig de borgerliga partierna mot utvidgningen av regleringen även till hyresmarknaden. Om det finns något område på vilket den svenska regleringsekonomin har misslyckats, är det ju just bostadsområdet. Där finns för övrigt en bruksvärdesprincip, som i viss mån reglerar hyrorna. Att då dessutom införa en lag, som man kan reglera dem extra med i fredstid, tycker vi är tårta på tårta och helt felaktigt. Fortfarande gäller ju att man i krigsfall eller vid krigsfara gärna må tillgripa en sådan här lag, men att göra det i fredstid måste vara helt orimligt. Vi i folkpartiet – och för övrigt även de övriga borgerliga partierna – yrkar därför avslag på hela avsnittet om fredstida användning i propositionen.

Herr talman! I reservation 7 har centern uttalat sig för att man inte med hjälp av den här lagen skall kunna retroaktivt ändra prishöjningar som är avtalade mellan en köpare och en säljare. I och för sig har vi i folkpartiet förståelse för att man inte skall få göra sådana retroaktiva ändringar, men i ett särskilt yttrande har vi i stället valt att säga att eftersom vi över huvud taget inte vill veta av den här lagen i fredstid, vill vi heller inte ha en reservation på en underpunkt i lagen, som vi tycker i alla fall inte skall träda i kraft.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3 och 6.

GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Regeringen har lagt fram en proposition om en ny prisregleringslag. Den är avsedd att tillämpas i kris- och krigssituationer, dvs. det är en beredskapslag. Det nya är att förslaget också skall möjliggöra reglering av t.ex. hyror och avgifter som fastställs av statliga myndigheter under fredstid.

Man kan egentligen ställa sig tre frågor om denna proposition. Den första är om lagen behövs, den andra är när den skall tillämpas och den tredje är vad man egentligen menar med kriser och krig, om man menar för- och efterkrigsskedet också.

Vi anser från centerns sida att det verkligen behövs en reformering och modernisering av den lag som skall gälla under krigstid. Vi menar att det bör vara en beredskapslag och att den inte skall användas annat än vid krig, krigsfara, varuknapphet eller utomordentlig händelse, som man brukar säga. Med det senare avser jag för min del de fredskriser som kan uppstå och anta sådan omfattning att det i verklig mening blir brist på nödvändighetsvaror som mat, kläder och värmeförsörjning. I den delen menar vi att förslaget skulle kunna bearbetas ytterligare.

När det gäller tillämpningen i krigstid – jag utgår från att det också gäller för- och efterkrigsskedet – har vi i huvudsak inget att erinra mot förslaget.

...

Vi har dock gjort en anmärkning beträffande kopplingen till 1978 års ransoneringslag.

Vi har också i reservation 3 ordentligt gått igenom vad vi anser om att använda prisregleringslagen i fredstid. Vi ser detta som en utvidgning av rätten att sätta in prisreglerande åtgärder. Jag har nämnt tidigare att de kan riktas mot bostads- och lokalyresektorn. Vi vänder oss alltså mot det förslaget och frågar oss om en prisreglering kan vara ändamålsenlig som ekonomisk-politiskt medel i någon fredstidssituation.

Jag vill rikta en fråga till socialdemokraternas talesman: I vilken situation skulle förslaget gälla? Det kunde vara intressant att få några exempel från socialdemokraternas talesman på den punkten.

Jag vill också förklara, Lars De Geer, att skälet till att reservation 7 utformades på detta sätt var att dessa yrkanden var andrahandsyrkanden som skulle falla om vår andra reservation gick igenom.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till vpk-reservationen. Vi från vpk välkomnar varmt att vi har en prisregleringslag och att den inte avskaffas. Vi vill också att den skall kunna användas i fredstid. Vi hälsar dessutom med tillfredsställelse att den också gäller hyresmarknaden.

Vi lever som sagt i en kapitalistisk marknadsekonomi. Där förekommer, oavsett om man vill se det eller inte, maktkoncentration, kartell- och monopolbildningar som skapar överpriser. Det är långt ifrån det som en gång den kapitalistiska marknaden sade sig vilja. Koncentrationsprocessen har gått rätt så långt. Därför behövs det möjligheter för en regering att vidta prisreglerande åtgärder i en viss situation, att slå till bromsarna, som vi säger i vår reservation.

Men man måste använda lagen offensivt, enligt vårt sätt att se. Förutsättningen för detta är att den inte bara är en beredskapslag. Vi menar att det viktiga är att man uttalar att den skall användas på ett offensivt sätt, för att vara en press på prissättarna i landet så att de inte går fria. Alternativet är den helt fria marknaden.

Den diskussion som pågår om våra relationer med omvärlden handlar om att svensk exportindustri håller på att prissätta sig ur marknaden. Frågan är hur de känsliga spröten till marknaden egentligen ser ut. Av den anledningen anser vi att en förnuftig regering kan handha en prisregleringslag på ett mycket bra sätt. Den är även avskräckande på prissättarna.

Vi har alltså en marknadsekonomi som framför allt borgerliga företrädare säger att vi inte skall tumma på ett dugg. Nu vet vi att de borgerliga inte tar några sociala hänsyn i den meningen att prissättningen skall gynna de breda folkgrupperna, utan här gäller lönsamhetstänkandet.

På något vis skulle jag kunna ta Lars Tobisson på allvar och tänka att om vi nu har en kapitalistisk marknadsekonomi kanske vi inte skall gå in och tumma på den alltför mycket. Det finns en viss sympati i tanken att detta nog ordnar sig i någon ände. Jag tycker att Lars Tobisson nu för ett mycket seriöst resonemang. Så kommer han att tänka på att om vi inför denna lag här blir det som i Polen. Då förstår man att det senaste inte var särskilt seriöst. Är egentligen det första påståendet seriöst? Det kan väl inte vara så, Lars Tobis-

son, att om vi skulle använda denna prisregleringslag i Sverige i fredstid skulle det bli som i Polen. Det kan inte vara allvarligt menat, eftersom det rör sig om två helt skilda system.

Lars De Geer faller helt ur ramen. Med sin gamla präktiga antikommunism gör han sig närmast löjlig, tycker jag, i sitt resonemang. Har inte vpk lärt någonting av öst? För att börja från början, Lars De Geer: 1964 lärde vi, och från den tiden har vi kritiserat kommandoekonomierna i öst. Det är precis det som inneburit bankrutten i öst, nämligen att man inte sett en demokratisk marknad. Det är en av förklaringarna. Men att därifrån gå till en kapitalistisk marknadsekonomi, Lars De Geer, är ganska långt. Men vpk har sett. Vi vill se en demokratisk marknadsekonomi. en demokratisk marknad, där folket verkligen kan säga ifrån. inte bara genom att välja varor eller säga ja och nej. Man skall även ta reda på vilka varor som kan produceras, vad vi behöver dem till och var de ingår i samhällsekonomin. Men det kanske för litet längre. I detta läge, i vår ekonomi, tycker vi att det kan vara bra att ha en prisregleringslag, som en regering kan använda när den vill. Vi vill som sagt genom vår reservation att regeringen skall kunna använda lagen ännu mer offensivt än som anges i propositionen.

Jag yrkar än en gång bifall till vpk:s reservation.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Från miljöpartiet de grönas sida anser vi att det måste finnas en prisregleringslag. Det kommer att finnas tillfällen av kriskaraktär som innebär att vi kan förvänta oss eller redan ha stora prisstegringar på grund av varuknappheten.

När vi nu står i begrepp att stifta en ny lag, är det viktigt att vi beaktar ny kunskap och nya omständigheter. I den gamla lagen, och även i den nya, talar lagstiftaren om kriser. Vi motsätter oss inte detta, men vi anser att vi måste vidga krisbegreppet till att också innefatta miljöhot av olika slag.

Det är trots allt så att de ekologiska katastroferna av olika slag ligger mycket nära i tiden, eftersom vi gör så litet för att undvika dem. Ta kärnkraften som exempel. Vi vet att kärnkraftsolyckor kommer att inträffa i Sverige och utomlands. Vi kan få olyckor av det slag som inträffade i Tjernobyl och mycket värre. I dag är ett område i Sovjetunionen, stort som Götaland, drabbat av nedfallet från Tjernobyl. Vad en sådan händelse kan betyda för svensk ekonomi och livsmedelsförsörjning är inte lätt att föreställa sig.

Det är därför som vi i miljöpartiet de gröna har krävt att det i den nya lagen skall finnas formuleringar om att prisregleringslagen också skall omfatta störningar i prissystemet på grund av ekologiska katastrofer. Det är med en viss förvåning som vi konstaterat att det inte finns majoritet för detta. Det måste ändå vara så att majoriteten inser att ekologiska katastrofer kan komma att bli en del av vår vardag. Eller är det inte så?

Jag yrkar bifall till de av miljöpartiet undertecknade reservationerna.

LISBET CALNER (s):

Herr talman! Det var inte helt riktigt det som Lars De Geer sade angående prisstoppet och dess effekter. I mars 1987, då vi hade ett prisstopp, kunde man i tidningen läsa att "trots prisstoppet har konsumentpriserna stigit mer

i år än under motsvarande tid förra året". Utan prisstoppet hade prisutvecklingen gått ännu snabbare, enligt SCB:s undersökningar.

Herr talman! Det finns en bred enighet om att det behövs en lagstiftning för prisregleringar i extraordinära situationer som krig eller krigsfara, och att denna lagstiftning skall vara en beredskapslagstiftning. Men sedan är det slut med enigheten, som vi också här har hört. Vi socialdemokrater anser att prisreglerande åtgärder i fredstid kan vara befogade, även om det finns risk för allvarlig prisstegring av sådan beskaffenhet att den hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen. Moderaterna, centern och folkpartiet anser att prisregleringslagen skall tillämpas endast vid krig, krigsfara eller vid varuknapphet till följd av annan utomordentlig händelse. Vänsterpartiet kommunisterna vill å sin sida att prisregleringslagen skall kunna användas betydligt mer offensivt än vad som anges i propositionen. Vi socialdemokrater förordar härvidlag propositionens förslag.

Vpk anser också att skälen inte enbart skall vara stabiliseringspolitiska, utan främst fördelningspolitiska. Miljöpartiet ger bakläxa och tycker att hela propositionen bör skrivas om, på grund av att den är alltför restriktiv och begränsad i sin utformning för att kunna tillämpas på ett sätt som miljöpartiet anser vara lämpligt, nämligen att den skall kunna användas när vi står inför ekologiska katastrofer eller svåra störningar i de ekologiska systemen.

Kammaren har i dag att ta ställning till en ny prisregleringslag. Den gamla hänför sig till 1956, och den nya lagen bygger i huvudsak på denna. Den nya lagen ger emellertid möjlighet att införa hyresstopp för bostads- och lokalhyror under i princip samma förutsättningar som gäller för övrig prisreglering. I fredstid skall bestämmelsen också gälla kommunal affärsverksamhet, annan fakultativ verksamhet samt sådana obligatoriska verksamheter som är viktiga från prisstabiliseringssynpunkt. Även avgifter som fastställs av statliga myndigheter ingår i bestämmelserna, liksom en föreskrift om högstpris, prisstopp eller förhandsanmälningskyldighet som skall gälla även avtal som ingåtts innan föreskriften trädde i kraft om varan eller tjänsten utförs efteråt. Lagen är utformad som en beredskapslag och skall i första hand tillämpas i krigs- och krissituationer.

Moderaterna skriver i sin motion att de är besvikna – det sade också Lars Tobisson – över att det nya förslaget alltså ger regeringen möjlighet att i fredstid på samma lösa grunder som tidigare tillgripa prisstopp och prisreglerande åtgärder.

Folkpartiet säger i sin motion att den lagstiftning som gör det administrativt enkelt att tillgripa prisregleringar riskerar att leda till att statsmakterna missbrukar dessa möjligheter.

Centerpartiet skriver i sin motion att "möjligheterna att tillgripa prisreglerande åtgärder i fredstid inte bör skäras i förhållande till nu gällande lag".

Så vänder vi på bladet, och vad finner vi då, Gunnar Björk? Jo, reservation nr 3, undertecknad av moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet i vilken man kan läsa att alla tre partierna är förvånade över att det nya förslaget till ny prisregleringslag ger regeringen möjlighet att i fredstid på samma lösa grunder som i dag tillgripa prisstopp och omfattande prisreglerande åtgärder. Var står egentligen centern i den här frågan? Jag har gått tillbaka till gamla protokoll och tagit del av de tidigare debatterna. Centern

har ofta fått frågan var man står någonstans när det gäller prisregleringslagens användande och tillämpning. Även om centern har vänt på klacken mellan motion och reservation, anser vi socialdemokrater att prisregleringslagen bör användas undantagsvis i fredstid, och då med stor urskiljning och försiktighet. Enligt majoritetens förmenande ger inte detta utrymme för vare sig missbruk eller för att införa prisstopp på lösa grunder.

Lars Tobisson hävdar som vanligt – och därmed kanske det ändå är en ritual – att prisreglerande åtgärder praktiskt taget alltid har negativa verkningar på det marknadsekonomiska systemets funktionssätt och aldrig varaktigt kan hålla tillbaka prisstegringar. Hävidlag skall jag inte säga emot herr Tobisson.

Vi socialdemokrater ser inte prisreglering som något centralt medel för att styra prisnivån. Det är en aktiv och effektiv ekonomisk politik med inflationsbekämpning som en viktig ingrediens som får bära det ansvaret. Men det hindrar inte att prisregleringar i vissa speciella lägen kan vara betydelsefulla under en begränsad tidsperiod.

Så till möjligheterna att införa hyresstopp. De borgerliga partierna anser att hyresstopp med stöd av prisregleringslagen inte skall kunna införas i fredstid, medan vpk tycker att lagen skall kunna utnyttjas när det finns tecken på att priser och hyror tenderar att öka. Vi socialdemokrater tillstyrker propositionens förslag med stöd av bostadsutskottets yttrande, i vilket man skriver att bestämmelserna i denna del naturligtvis måste omfatta också hyresområdet. Men ett hyresstopp föreslås endast kunna förekomma när hyresstegringarna är så stora att de hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen. Om regleringar av hyrorna anses nödvändiga av bostadspolitiska skäl bör förslaget behandlas av riksdagen och lagstiftning ske i vanlig ordning.

I den nuvarande prisregleringslagen har inte frågan om prisregleringars effekt på ingångna avtal reglerats, vilket har inneburit att avtal där framtida prishöjningar har varit till beloppet fastställda vid införandet av prisreglering och avtal med prisjusteringsklausuler har behandlats olika. De med fastställda belopp har fått fullföljas medan de med klausuler endast fått tillämpas såvitt gäller indexförändringar till den tidpunkt prisstoppet infördes. Detta har inneburit positiva effekter för en del och varit till förfång för andra. Det finns väl inte någon som anser detta förhållande vara riktigt. Vi vill nu ändra på detta och tillstyrker propositionens förslag om att alla avtal skall behandlas lika.

När det gäller reglering av marginaler, så instämmer vi i regeringens och näringsutskottets bedömning att den nya prisregleringslagen bör innefatta bestämmelser som möjliggör detta.

Herr talman! Med den här lagen har regering och riksdag helt enkelt en beredskap för nya situationer. Det är en beredskapslag som är avsedd att tillämpas i första hand i krig, vid krigsfara och i krissituationer. Förslaget till ny prisregleringslag innebär också att en framtida tillämpning kan göras mer enhetlig och omfatta de verksamheter som är betydelsefulla för samhällsekonomin.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställen i finansutskottets betänkande nr 9 och avslag på de nio reservationerna.

LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Lisbet Calner började sitt anförande med att påpeka att prisregleringar har fungerat bra i ett visst ögonblick. Jag vill då svara med LO-ekonomen Rudolf Meidners berömda yttrande om att i en frisk ekonomi behövs inga prisregleringar, och i en sjuk ekonomi hjälper inga prisregleringar.

När Lisbet Calner försvarar att man utvidgar prisregleringslagen till att även omfatta hyresmarknaden vill jag påminna henne om att köerna till bostadsförmedlingen aldrig har varit så långa som nu, vilket beror på att hyresmarknaden ända sedan kriget varit insnörd i en hopplös regleringsröra. Det är ganska orimligt att nu kräva ytterligare reglering ovanpå den bruksvärdesprincip som redan finns när det gäller hyressättning av bostäder.

Slutligen var Lisbet Calner inne på reglering av marginaler. Det är just precis den sortens ingrepp i marknadsekonomin som stör ekonomin så, att tillgång och efterfrågan inte får spela mot varandra så som det skall fungera i en marknadsekonomi.

Lisbet Calner ger uttryck för ett återfall i en planhushållningstankegång som vi finner orimlig.

GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Lisbet Calner undrade var centern står. Det är bara att läsa de reservationer som vi står bakom. Om man dessutom läser de yttranden vi har fått från centerns representanter i andra utskott, finner man att inriktningen är ungefär densamma. Vi har även lyssnat på de argument som socialdemokraterna i finansutskottet har anfört. Därmed torde vår ståndpunkt vara ganska klar.

Jag tycker att det fortfarande är litet dunkelt vad det är som Lisbet Calner vill prisreglera. Är det det kommunala vattnet eller avloppet? Är det sådana statliga företag som Systembolaget eller Tobaksbolaget? Det hela är litet oklart. Framför allt när det gäller det kommunala prisstoppet vore det intressant att få ett klart besked.

LISBET CALNER (s):

Herr talman! Till Lars De Geer vill jag säga att vi inte kräver att det skall införas någon hyresreglering i dag. Jag tycker det är väl värt att påpeka att hyresstopp skall ingå som en paragraf i den nya prisregleringslagen, och det innebär ändå en viss skillnad.

Till Gunnar Björk vill jag säga att när det står en sak i motionen och en annan i reservationen är det faktiskt litet svårt att veta vilken som gäller, men jag förmodar att det är det som vi skall rösta om i morgon.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 december.)

31 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

32 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

*Trafiksäkerhet och
trafikföreskrifter
m.m.*

33 § Trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m.m.

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1989/90:TU9 Trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m.m.

GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Över 800 människoliv går till spillo i trafiken årligen. Många, många fler skadas så att de får men för livet. Lidanden och stora kostnader för den enskilde och för samhället är orsakade av trafikolyckor.

Vad påverkas då säkerheten i trafiken av? Jag skulle vilja nämna främst tre faktorer.

För det första påverkas säkerheten av fordonens beskaffenhet. Beträffande fordonens köregenskaper och beskaffenhet ur säkerhetssynpunkt vet vi ganska mycket, tack vare bl.a. Svensk Bilprovning och VTI, statens väg- och trafikinstitut. Fordonen har successivt förbättrats. Fabrikerna har bidragit med stora förbättringar såväl vad gäller säkerhet och komfort som vad gäller teknik för bättre miljö.

Följderna av en olycka kan lindras genom att bilbälte och barnstolar används i bilen. Hjälmor och skyddsdräkt har fått genomslag hos motorcyklister och cyklister. Bilen har dessutom fått en allt säkrare utformning i olika detaljer såsom belysning, bromsar, vindrutetorkare, invändig utformning m.m.

Förbättringarna är mycket stora, och personbilsparken omsätts med ca 10 % nya bilar per år. Vi moderater har i detta betänkande fått stöd för bättre stimulans till skrotning, vilket ytterligare kan påskynda en förnyelse av bilparken. Vi har också fått utskottets stöd för kravet på utveckling av tekniken för avgasrening.

Med så stora förbättringar som skett borde en utglesning av fordonskontrollerna kunna ske vad gäller nya fordon med hänsyn till kostnaderna för de enskilda. Dessutom borde vissa verkstäder kunna legitimeras att utföra fordonskontroller. Detta skulle kunna leda till ett tätare bestånd av besiktningstationer, till fördel kanske särskilt för glesbygdsmänniskorna.

En annan omständighet som påverkar trafiksäkerheten är vägbeståndets beskaffenhet, t.ex. hur dosering utförts, hur bra eller dålig vägbeläggningen är, om det finns spårbildning. Trafikmiljön är av stor betydelse för trafiksäkerheten. Förvirrande skyltning och farliga korsningar är exempel på dålig trafikmiljö. Vägpengar för underhåll och förbättring av trafikmiljön i olika hänseenden är därför viktiga trafiksäkerhetshöjande faktorer. Från moderata samlingspartiet markerades också vid budgetbehandlingen den vikt vi fäster vid detta, och vi föreslog ett med 1 000 milj. kr., alltså en miljard, förhöjt anslag till vägarna.

Förarens förmåga att hantera risksituationer av skilda slag är dock inte

minst viktig att beakta. Min tredje punkt är därför: förarens "beskaffenhet" dvs. omdöme, syn, hälsa, nykterhet, erfarenhet och kunskaper över huvud taget och inte minst omdöme, vilket avspeglar sig t.ex. i val av hastighet i förhållande till trafiksituation och vägbeskaffenhet.

I samband med utredningen om TSV:s vara eller inte vara konstaterades att olycksstatistiken var bristfällig. Man behövde detaljera och nyansera statistiken, helt enkelt veta mer om olycksorsakerna. Uppgifter från försäkringsbolag, sjukhus och kommuner kan komplettera bilden. Statistiken nu säger helt enkelt att de flesta olyckor är förarfel, även om vägmiljö, dålig vägbeläggning, förvirrande skyltning eller kombination av flera störningar kan vara starkt bidragande. Hur inverkar t.ex. saltningen av vägar genom att rutorna på en omkörande bil smörjs igen av fordonet som skall köras om? Spårbildning i vägbanan är en annan faktor som medverkar till olyckor, bl.a. till vattenplaning vid starka regn. Motorcykelolyckor är ofta en följd av spår-bildning.

Det behövs en haverikommission, som klargör sambandet och orsakerna vid olyckor, för även om 90 % av olyckorna sägs bero på föraren, är förarens förmåga att tackla svårigheter ofta betydande sammanhängande med andra faktorer.

Man vet för litet om psykologiska orsaker till olyckor i trafiken. Irritation i samband med köer, s.k. väglusar resp. utbrytare – hur inverkar de på andra trafikanter? Kan t.ex. en s.k. väglus genom att störa trafikrytmen möjligen påverka olyckstalet? Betydelsen av en jämn trafikrytm, dess betydelse för både miljö och trafiksäkerhet, betonas för litet över huvud taget medan i stället hastighetens betydelse ofta överbetonas.

Hastigheten är inte avgörande, däremot hastigheten i kombination med dålig trafikmiljö, dåligt väder eller plötsliga förändringar. För hög hastighet är i sådana fall utslag av dåligt omdöme eller brist på erfarenhet. Vissa hastighetsöverträdelse kan också uppfattas som en sorts protest mot vad man uppfattar som icke motiverade hastighetsbegränsningar. En översyn av hastighetsgränserna och anpassning till vägens beskaffenhet behövs.

Herr talman! Det behövs också en skärpning av påföljderna vid hastighetsöverträdelse, dock i fråga om körkortsåterkallelse en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Jag har stor tilltro till VTI:s möjligheter att i sin forskning klarlägga flera av de samband som jag har nämnt. Jag tror också på den utveckling av elektroniken som gör att trafikströmmarna kan föras jämnare och smidigare till fördel för t.ex. miljön. Ytterligare områden som borde granskas och forskas omkring är hur störningsmoment inne i bilen påverkar, t.ex. biltelefonpratare och rökning, men även yrkeschaufförens arbetstidsregler och eventuell brist på efterföljd av regler samt äldre förare och förare med hälsoproblem. Trötta förare och förare med vissa sjukdomar är onekligen olycksrisiker.

De oskyddade trafikanterna följer ofta reglerna utmanande dåligt. Varför? Ibland tror jag det är ett sorts trots – man kanske tycker illa om bilismen. Men nonchalansen hos exempelvis vissa cyklister kan bero på bristande insikt om bilistens möjlighet att hantera sitt fordon eller på fotgängarens möjligheter att väja. Information är viktigt.

För barn gäller fortfarande Stina Sandels undersökningsresultat. Barn under fem sex år kan inte bedöma riskerna i trafiken och skall därför inte utan vuxens sällskap vistas i trafikmiljö. Även om barnen således undervisas och tränas i umgänget med trafiken gäller detta. Barnen har inte förmåga att inse och bedöma farorna.

Herr talman! Jag ser trots allt ljus på möjligheterna att få ned antalet olyckor. Genom forskning om orsaker, genom brett opinionsarbete via t.ex. TSV:s råd för samordning och planering, rådgivande delegationen och en rad frivilligorganisationer kan olyckssiffrorna nedbringas. Vi har i våra motioner och i reservationerna till betänkandet visat på vägar som kan vara ett sätt att ytterligare nedbringa olyckstalet.

Jag ber att få yrka bifall till samtliga de reservationer i betänkande TU9 som har moderater som undertecknare samt i övrigt till utskottets hemställan.

ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Vi har i dag möjlighet att debattera ett mycket angeläget ärende. Det är synd att det kommer upp så sent på dagen. Nu är det alltför få såväl bland kammarledamöterna som bland allmänheten som har ansett sig ha möjlighet att delta eller att lyssna.

Det gäller säkerheten i trafiken. Denna angår nämligen oss alla – vare sig vi går eller kör bil eller åker med andra vägburna fordon. Bakgrunden är självfallet att transporterna är en förutsättning för att vårt samhälle skall fungera. Människor och gods måste kunna färdas snabbt och säkert. Väl fungerande transporter är av stor betydelse för glesbygden. Människor kommer närmare varandra. Om vi inte hade möjlighet att resa skulle vi vara mycket fattigare mänskligt sett. Transporter är också en viktig förutsättning för handeln och för en dynamisk utveckling. Utan dem skulle vårt samhälle vara mycket fattigare ekonomiskt sett.

Men trafiken och transporterna utgör samtidigt en av det moderna samhällets största källor till olyckor och föroreningar. Många människor skadas, lemlästas eller dödas i trafiken. Många olyckor skulle dock kunna undvikas, även med nuvarande eller med en ökande trafikmängd. Inga siffror i världen kan spegla de tragedier som följer i trafikolyckornas spår. Verkligheten bakom en oansenlig tidningsnotis kan rymma skador som orsakar livslånga rörelsehinder och ett oerhört lidande. Många av oss – det måste vi erkänna – kan ha mardrömmar om att det kommer ett meddelande från sjukhuset eller om att poliser ringer på dörren när någon nära eller kär anhörig väntas. Tyvärr händer detta alldeles för ofta i verkligheten.

Den första segern i kampen mot trafikdöden måste vi alla vinna över våra egna sinnen. Vi får inte bli avtrubbade. Vi måste få klargjort att det vi inte vill tro skall kunna hända just oss mycket väl kan hända just oss. Det är anledningen till att jag yrkar bifall till reservation 2. Vi anser att mer forskning behövs för att utvärdera den mänskliga faktorns betydelse för trafiksäkerheten.

Vad är det då som sker, och varför? Svaret finns mycket ofta hos oss själva. Vi följer inte de regler och restriktioner som finns beträffande samarbetet i trafiken.

Åtgärder för ökad trafiksäkerhet innefattar oftast begränsningar av något

slag. Det är ibland svårt att få förståelse för sådana åtgärder. Allmänheten uppfattar det så, att de som beslutar inte vet hur verkligheten ser ut. Därför måste självfallet en mycket noggrann genomgång och undersökning ligga till grund för de beslut som fattas för att öka trafiksäkerheten. Samtidigt måste man understryka vikten av ett snabbt beslutsfattande när det finns klara indikationer på fara för människor och miljö. Viktiga trafiksäkerhetsbeslut måste fattas med människors förtroende och förståelse. Tanken är ju att människorna skall följa reglerna.

Att intresset för dessa frågor är stort kan vi ledamöter konstatera när vi öppnar posten här i riksdagen eller där hemma. Många människor vill debattera och påverka. De skriver brev till oss, ringer osv. Tidigare i höstas anordnades en offentlig utfrågning i utskottet för att just frilägga olika aspekter och perspektiv på trafiksäkerheten. Det är ett bevis, vill jag påstå, för utskottets intresse av att vilja ta till vara alla olika intressenters kunskaper och vilja när det gäller att bidra till åtgärder för en ökad trafiksäkerhet.

Men, herr talman, trafiken håller på att brutaliseras. För höga hastigheter, alkoholpåverkade förare, livsfarliga omkörningar och mindre hänsynstagande gör att trafikmiljön håller på att bli mycket ohälsosam. En krisplan måste skapas när det gäller det växande antalet trafikolyckor, och den måste innefatta åtgärder på både kort och lång sikt.

Om trafiken fortsätter att brutaliseras, ökar också skallet, dvs. kraven på hårdare åtgärder och restriktioner. Det skulle gå ut över alla dem som kör lagenligt och som är beroende av bilen. Det skulle också i påtaglig utsträckning försämra framkomligheten och därmed vägtrafikens funktionssätt.

Herr talman! Gång på gång får vi erfara hur viktigt det är för trafikmiljön och trafiksäkerheten att trafikrytmen är jämn. Bilar som står stilla vid rött ljus eller bilar som ömsom accelererar, ömsom bromsar in släpper ut betydligt mer avgaser – även vid låga hastigheter – än vad en jämn eller t.o.m. ganska hög fart leder till. Till detta kommer förslitningen av fordon, ökad bränsleförbrukning och markant ökade olycksrisker. Därför låter det ofta patetiskt när miljöförespråkare hävdar att hårdhanta restriktioner – som just leder till köer och ojämn rytm – är den bästa medicinen för miljön eller att detta med att avstå från större vägbyggen i sig skulle innebära en offensiv miljö- och trafiksäkerhetspolitik. Sanningen är – och det skall slås fast gång på gång – att det i många fall förhåller sig precis tvärtom. Det är grunden för vårt bifall till reservation 4.

Hastighetsgränser som tar hänsyn till vägens beskaffenhet, miljöpåverkan och trafikmängd måste naturligtvis anpassas till lokala förhållanden för att få effekt vad gäller trafiksäkerheten. Vi i folkpartiet anser därför att den myndighet som vet mest om lokala vägar och miljöer skall kunna fatta beslut i frågor som berör hastigheter och miljöpåverkan. Länsstyrelsen har de största och bästa kunskaperna och ett regionalt ansvar för miljöskydd och vägsamordning. Därför yrkar vi bifall till reservation 12.

För att inga missförstånd skall uppstå beträffande återkallelse av körkort har vi i folkpartiet tillsammans med moderaterna och centern i och med reservation 16 velat klargöra vår syn på vad som gäller för polisen och hur ett omedelbart fråntagande av körkortet kan utföras. Jag yrkar bifall till reservation 16.

En av de frågor som diskuterades vid trafikutskottets utfrågning var frågan om transporter av skolelever till och från skolan. Det finns ett aktuellt fall – jag tänker då på vad som hänt i Lilla Edet – där Hem- och Skolaföreningen och andra som är intresserade har engagerat sig i frågan. Man har påvisat hur bristfälliga dagens regler är och hur dåligt dessa följs och kontrolleras såväl av uppköparen, skolmyndigheten, som av den som utför uppdraget, ofta buss- eller taxiföretag, och av myndigheterna. Det kan då vara fråga om lokala myndigheter och trafiksäkerhetsverkets regionala myndigheter. Speciellt gäller det skolbussar. Många gånger dagligen händer det att det är ont om plats i skolbussen, och vissa elever får stå under hela resan. Det är inte för att det skulle vara obekvämt som detta är oacceptabelt, utan det är därför att det är osäkert. Bussarna måste vara dimensionerade så, att alla ungdomar får sittplats – detta givetvis för att skolungdomarna skall få så säkra transporter som möjligt. Detta är grunden för vårt bifall till reservation 20.

För att en hel del av de här problemen skall kunna lösas måste, enligt vår uppfattning, någon form av vidareutbildning komma till stånd, gärna ett antal år efter det att man har erhållit sitt körkort. Samtidigt menar vi att körkortsutbildningen delvis borde förändras. Vi hoppas att den utredning som regeringen har tillsatt för att se över körkortsutbildningen skall kunna lägga fram förslag på den punkten.

Det behövs, herr talman, en mycket mera omfattande och bättre information i dessa frågor, och informationen måste vara återkommande.

Jag vill passa på att berömma Bohusläns poliskår, som var ett föredöme på försommaren när man inför sommarens annalkande trafikstorm mötte trafikanterna med vänlighet och information och inte med bestraffning. Om det är detta som ligger till grund för att man när det gäller antalet trafikolyckor faktiskt har kunnat påvisa en nedåtgående trend i Bohuslän är kanske för tidigt att uttala sig om. Många trafikanter har i varje fall, efter att ha blivit stoppade, fortsatt sin färd i ett lugnare tempo. Det är ett viktigt bidrag till trafiksäkerheten, och det visar att så att säga många kan hjälpas åt.

I somras presenterade vi i folkpartiet rapporten "Liv måste räddas". Det var ett brett upplagt försök som syftade till att åstadkomma en förslagskatalog över åtgärder inom trafiksäkerhetsområdet. Bl.a. skulle en haverikommission inrättas. Vi vet ju för litet om riskfaktorerna i trafiken. Det innehöll ett krav på noll promille bakom ratten. Vi kan inte ha alkohol i trafiken. Ytterligare hastighetsbegränsningar måste kunna användas på vägar av trafiksäkerhets- och miljöskäl. Fortkörningsböterna kan behöva höjas. Vi skall ha fler trafikpoliser. De som har tagits bort skall återfinnas i trafiken igen. Vi skall kunna utnyttja de polisbilar och polismotorcyklar som finns. Utbildningen skall förbättras. Vid förnyelse av körkort bör det krävas ny hälsokontroll och godkänd syntest. Vi måste kunna bygga bort trafiksäkerhetens flaskhalsar och därmed skapa mindre trängsel på vägarna. Det här tycker vi är ett gott underlag och ett bidrag till en debatt och ett åtgärdsprogram på trafiksäkerhetens område.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag påminna om de två tillkännagivanden som utskottet gör. Vi hoppas att riksdagen följer vårt förslag till regeringen. Det gäller för det första en höjning av bilskrotningsavgiften. Detta är ett för-

slag som många gånger har rests här i kammaren från olika partier och som regeringen tyvärr medvetet och ihärdigt har motsatt sig. Nu är vi äntligen ense i utskottet, och vi hoppas verkligen att regeringen beaktar riksdagens beställning på den punkten. Vidare föreslår vi att riksdagen skall göra ett tillkännagivande om avgasrening. Bort med byråkratin! Det är inte bara tekniken som skall få styra avgasreningen. Det måste också vara den effekt som vi kan uppnå. Det är effekten vi eftersträvar.

Herr talman! Med detta vill jag sammanfattningsvis yrka bifall till reservationerna nr 2, 4, 12, 16, 20 och 25.

HUGO ANDERSSON (c):

Herr talman! I föreliggande betänkande behandlas ett stort antal frågor som berör trafiksäkerheten. Det är dels frågor som syftar till att vi skall leva upp till riksdagens målsättningar om en minskning av antalet dödade och skadade i trafiken, dels frågor som berör trafikens påverkan på miljön.

Trafiksäkerhetsfrågorna engagerar många människor. Detta visade sig inte minst vid den utfrågning som trafikutskottet arrangerade den 14 november. Ett stort antal organisationer och myndigheter var representerade. Jag tycker att det var ett bra arrangemang att på detta sätt samla alla som har intresse för dessa frågor till en bred diskussion.

Herr talman! Motion T259 från centerpartiet tar upp frågor om åtgärder mot trafikens skadeverkningar genom utsläpp av koldioxid. Det är helt klart att om vi vill minska den miljöförstöring som blir resultatet av koldioxidutsläppen, så räcker det inte med avgifter på bränslet. Ytterligare åtgärder måste till för att klara en minskning av dessa utsläpp.

Etanol, som är *ett* alternativt drivmedel, måste snarast komma i praktisk användning i Sverige. Vi måste förbättra och bygga ut kollektivtrafiken så att fler kan använda den för sina transporter. Teknisk utveckling måste stimuleras på motorsidan och när det gäller avgasrening. Detta är exempel på några åtgärder som måste vidtas för att trafiken skall kunna göras mindre belastande på miljön.

Ytterligare en åtgärd föreslås i vår motion, nämligen att staten skall göra kraftfulla satsningar när det gäller upplysning om trafikens skadeverkningar genom utsläppen av koldioxid och om hur enskilda och företag kan medverka till att minska dessa skadeverkningar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Jag vill även yrka bifall till reservation nr 8. I den motiveras en sänkning av hastigheten till 100 km/tim på motorväg – de nuvarande "110-vägarna" och motortrafikleder – och till 80 km/tim på de nuvarande "90-vägarna". Sänkningen torde leda till att olyckorna och miljöförorenningarna minskar. Det är två viktiga skäl för en tillstyrkan till de krav som framförs i reservation nr 8.

Herr talman! För att vi skall få en bättre efterlevnad av hastighetsbegränsningarna bör det också övervägas om inte bötesbeloppen för hastighetsöverträdelse skall höjas för att få bättre effekt. Detta tas upp i reservation 14, vilken jag härmed yrkar bifall till.

Slutligen vill jag yrka bifall till reservation nr 27 angående förläggningen

av Svensk Bilprovvnings stationer. Det gör jag med de motiveringar som återfinns i reservationstexten.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Mer än 800 människor dödas i trafiken under ett år. På 10 år dödas lika många människor i trafiken som det bor människor i kommuner som Vansbro eller Laxå, för att ta några exempel. Tänk om det hade varit en katastrof av annat slag, så att en hel kommuns invånare hade utplånats i ett enda slag. Omkring 5 900 skadas svårt, de flesta med skullskador. På 10 år blir antalet skadade närmare 60 000. Om bilismen i stället hade varit en smittsam sjukdom som man kunde förutse skulle döda 800 människor varje år, göra 100 000-tals sjuka och resultera i att nära 6 000 människor varje år får men för livet av sjukdomen, skulle samhället omedelbart sätta in alla tänkbara resurser för att hejda farsoten. Varför tas det inte så radikala grepp för att stoppa trafikdöden?

Trafiksäkerhetsrådet skrev i sitt program för tiden fram till 1992 att det är angeläget att åstadkomma en bättre anpassning till gällande hastighetsgränser. Som om detta skulle vara det effektivaste sättet att minska antalet omkomna och skadade i trafiken! Jag menar att ett sådan ställningstagande visar att trafiksäkerhetsrådets målsättning utesluter att det måste ske en grundläggande förändring av trafikutvecklingen i landet. Med det ytliga betraktelsesätt som man har i sitt program och som jag tycker har fått genomslag i de flesta beslutande församlingar, kommer det inte att ske någon förändring till det bättre.

Vid den offentliga utfrågning vi hade i trafikutskottet tyckte jag att det var svårt att få fler än en person att nämna att bilismen faktiskt måste minska. Man måste börja diskutera i sådana termer. Privatbilismen och den tunga vägtrafiken kan inte tillåtas att öka ohämmat. Man tänker sig att människorna skall anpassa sig till trafikökningen i stället för att bilismen måste minskas. Människorna har rätt att leva i ett trafiksäkert samhälle. Om det här skall bli möjligt måste vi utveckla och bygga ut det trafiksäkraste transportsätten och kollektivtrafiken på biltrafikens bekostnad.

Trafikutskottets majoritet går på en helt annan linje, trots att den offentliga utfrågningen om trafiksäkerheten bekräftade att det största problemet är den våldsamma vägtrafikökningen. Så sades uttryckligen, och om ni tittar noga efter i protokollet i från utfrågningen skall ni finna att detta återkommer väldigt ofta.

Hur låter det då när trafikutskottets majoritet skall kommentera kraven? I vår partimotion kräver vi från vpk att man skall ha ett helt annat mål för att verkligen kunna komma till rätta med det stora antalet trafikoffver. Utskottet hänvisar först till 1987/88 års riksmöte och det beslut som då fattades om trafikpolitiken. Sedan säger man att trafikpolitiken enligt detta skall syfta till att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Och man fortsätter: "Vidare konstaterades att lastbilstrafiken i framtiden kommer – liksom hittills har varit fallet – att ha stor betydelse för att tillgodose det svenska näringslivets behov av transporter och för att bidra till utvecklingen av nya transportlösningar." Detta är

*Trafiksäkerhet och
trafikföreskrifter
m.m.*

ett exempel på den nästan fanatiska tron på att den ekonomiska tillväxten i samhället skall kunna påskyndas med hjälp av åtgärder som faktiskt leder till att biltrafiken och vägtrafiken ökar ännu mer. En tillväxt i fråga om trafiken skall leda till en tillväxt i samhället i stort, och så skall alla problem kunna lösas.

Hur länge anser utskottsmajoriteten att denna låt-gå-politik skall få fortsätta? Var går gränsen? Hur många trafikoffer anser utskottsmajoriteten att vi kan acceptera när vägtrafiken ökar till kanske det dubbla? Skall gränsen då höjas för hur många döda som kan accepteras på ett år? Nej, målet måste vara det som vpk föreslår i partimotion T258, nämligen att riksdagen beslutar om ett nytt mål för trafiksäkerhetsarbetet, ett mål som innebär att bilismens nuvarande utveckling skall brytas. Denna motion motsvaras av reservation 1, som jag ber att få yrka bifall till.

Allt det intressanta som kom fram i trafikutskottets utfrågning blir enligt min mening ännu mer intressant och konkret när man studerar det i protokollet från utfrågningen. Det har varit intressant att studera detta, speciellt inför den här debatten. Jag tänker naturligtvis inte ta upp allt som står där, men låt oss se litet grand på vad som sägs om den tunga landsvägstrafiken som också har ökat våldsamt. Bl.a. vpk och miljöpartiet vill minska den här trafiken eftersom en minskning skulle ge upphov till ett både miljövänligare och trafiksäkrare samhälle. Men då måste man naturligtvis samtidigt satsa på järnvägen.

Eftersom det i dag talas så mycket om näringslivets behov skulle man kunna tro att näringslivet har sett till att ha en mycket modern maskinpark på vägarna, att de tunga fordonen alltså är mycket moderna. Men vi har i flera artiklar och referat av undersökningar sett att det tvärtom är de tunga fordonen som uppvisar de största bristerna.

Jag fick under utskottets utfrågning ett svar från Kurt Hugosson, vilket visade att det i fråga om de tunga fordonen är ännu värre ställt än vad vi tidigare har känt till. Detta gäller även de tunga släpen. Kurt Hugosson sade att denna fordonskategori har den högsta medelåldern av samtliga fordonsslag som finns på våra vägar. Det är också dessa fordon som vid den årliga besiktningen har den största relativa anmärkningsfrekvensen. Dessa fordons körsträckor överstiger väsentligt vad som är normalt för andra fordonsslag, med andra ord exponeras dessa fordon utomordentligt mycket i trafiken. Kurt Hugosson sade också att bromsarna utgör ett speciellt problem. Samtidigt vet vi att dessa tunga fordon är inblandade i ett mycket stort antal trafikolyckor.

Det vore fel att ta det fall som jag nu tänker nämna som exempel, men det är på något sätt ändå symptomatiskt för den ruskiga trafiksituation vi har i dag. Ett tungt fordon plöjde i detta fall rakt in i en arbetsplats på vägen där vägverkets anställda arbetade, och människor omkom. Detta händer, vi vet att det har hänt mer än en gång. Dessa ruskiga händelser visar inte bara hur farlig vägen är att ha som arbetsplats, utan de visar också vad de tunga fordonen betyder i trafiken. Det är dessutom dessa fordon som har ökat allra mest i antal, de har ökat ännu mer än vad som är fallet i fråga om privatbilismen.

Samtidigt med detta ställer det statliga vägverket upp på att underlätta just in time-transporter och på att underlätta för de tunga fordonen i trafiken

eftersom näringslivet så kräver. Det mest drastiska och cyniska exemplet på detta var vad en representant från vägverket sade i en intervju, nämligen: När det sker en trafikolycka på E 3 rensar vi snabbt upp eftersom vi vet hur stor fördyring det blir för Volvo om vägtransporterna försenas. Den synen kan man också ha i fråga om trafikolyckor. Jag tycker att det är osedvanligt rätt, men det är bra att vi får reda på hur det står till.

Jag sade tidigare att det verkligen inte räcker med att tro på att man genom att sänka hastigheterna skulle kunna vinna den största effektiviteten i fråga om trafiksäkerheten. Jag är övertygad om att man måste sänka hastighetsgränserna samtidigt som man naturligtvis måste ha kampanjer för att dessa sänkningar skall ha avsedd verkan. Jag menar också att antalet trafikpoliserna måste öka i samband med denna satsning för att åtgärden i praktiken skall fungera. Vi vet ju att farten dödar; mer än en kampanj har också gått under det namnet.

Herr talman! Jag ber att få avsluta detta anförande med att yrka bifall till samtliga de reservationer som vpk står bakom, ensamt eller tillsammans med ett eller flera andra partier.

ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Viola Claesson formligen excellerar i att provocera fram en diskussion om någonting helt annat än trafiksäkerhet. Viola Claessons språkbruk får henne att formligen spruta ur sig ord som fanatiska, ohämmat, våldsamt och rått. Viola Claesson pläderar för genomgripande åtgärder och anklagar majoriteten i utskottet för att egentligen inte komma med några vettiga förslag. I stället är det fråga om att bilismen ökar ohämmat. Återigen verkar det vara så att privatbilismen formligen skall förföljas. Det är fråga om en våldsam ökning av vägtrafiken, säger Viola Claesson, men kommenterar inte så mycket som med ett ord de åtgärder som skall syfta till att ändå åstadkomma en bättre trafiksäkerhet. I stället är det fråga om ett ohämmat språkbruk som saknar all sans, balans och måtta.

Jag efterlyser möjligheter och även Viola Claessons syn på inrättandet av en haverikommission, hennes syn på förslagen om noll promille bakom ratten, ytterligare hastighetsbegränsningar, en höjning av fortkörningsböterna och fler trafikpoliserna. Men i stället för att kommentera dessa förslag fnyser Viola Claesson åt att vi skall försöka följa de hastighetsgränser som är satta. Detta är Viola Claessons och vänsterpartiet kommunisternas bidrag till trafiksäkerheten.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Säkerheten tillhör de stora trafikpolitiska frågorna. Skälet är enkelt: mer än 800 människor dödas och tiotusentals skadas i trafiken varje år i vårt land. Det betyder att för varje dag som går dödas i genomsnitt 2–3 människor, och i storleksordningen 50 människor skadas, varav kanske 10 allvarligt eller för livet.

Detta är från miljöpartistiska utgångspunkter helt oacceptabelt. Målsättningen borde vara att antalet olyckor halveras till senast år 2000 och att samtidigt effekterna av olyckorna mildras radikalt.

Nu är ingalunda trafikolyckorna jämt fördelade bland trafikslagen. Det

är vägtrafiken som dominerar, nästan fullständigt. Det beror främst på att biltransporter i sig är betydligt riskablare än järnväg, flyg och båt. Trafiksäkerhetskraven är också betydligt högre ställda för t.ex. flyg och järnväg än för biltrafik.

Trafiksäkerhetsarbetet handlar därför till den helt övervägande delen om biltrafiken på våra vägar. Det finns en lång rad idéer om hur man kan förbättra trafiksäkerheten. Men en del av dessa idéer är uppenbart riskabla och utgör sannolikt uttryck för önsketänkande snarare än medvetenhet om de reella möjligheterna. Ett sådant exempel är det ofta hörda kravet på utbyggnader av motorvägar och kringfartsleder. Sådana krav sammanfaller ju på ett behagligt sätt med bilsamhällets mer generella krav på ökad framkomlighet för biltrafiken.

Motorvägsbyggen och kringfartsledsutbyggnader och för all del även många andra mer betydande vägutbyggnader, leder regelmässigt till ökad biltrafik. Även om en trafikosäker plats därigenom har byggts bort, ökar trafiksäkerhetsproblemen generellt när trafiken ökar. Trafikolyckorna uppträder då vanligen på andra ställen än där vägförbättringen har skett. På det sättet har trafikosäkerheten snarare omlokaliseras än undanröjts.

Sådana vägutbyggnader kan leda till att människor väljer att byta från den betydligt säkrare kollektivtrafiken till bil. Dessutom leder det till ett bostadsbyggande och en lokalisering av service, m.m. som i högre grad kräver tillgång till bil. Ett exempel på detta är köpcentra utanför städerna. Det finns alltså goda skäl till att bromsa utbyggnaden av större vägar. Därför har vi från miljöpartiet krävt en nedskärning med 1 miljard av anslaget till investeringar i statliga vägar. Detta krav tänker vi upprepa nästa år. Samtidigt är det uppenbart att underhållet av vägsystemet behöver förbättras, vilket kräver ökade anslag, men det är en annan fråga.

I samband med behandlingen av trafiksäkerhetsmotionerna i trafikutskottet har vi haft en offentlig utfrågning den 14 november. Låt mig referera vad väg- och trafikinstitutets generaldirektör Monica Sundström sade i sin inledning. Hon framhöll att det finns tre dokumenterat effektiva sätt för att öka trafiksäkerheten: för det första att minska trafikmängderna på vägarna, för det andra att sänka hastigheterna på vägarna och för det tredje att minska trafikonykterheten.

Jag vill med kraft instämma i detta. Det stämmer också helt överens med den partimotion om trafiksäkerheten som vi från miljöpartiet de gröna lade fram under den allmänna motionstiden, och som också behandlas i det nu aktuella betänkandet. Trafikonykterheten behandlas dock av ett annat utskott, nämligen justitieukskottet. Som bekant har vi i miljöpartiet motionerat om en straffbarhetsgräns för rattonykterhet på 0,1 promille, dvs. en principiell nollgräns, vilket vi sedermera har reserverat oss för. Detta krav har också visat sig vara det mest långtgående.

Vi har i vår motion om trafiksäkerhet krävt att biltrafiken skall minskas med 25 % till 1995. Detta är möjligt genom att man satsar på alternativen som i detta fall är kollektivtrafik i och kring städerna, framför allt storstäderna, och järnvägsutbyggnader ute i landet. Om vi kunde få stöd för vårt krav på att investera 65 miljarder på järnvägsnätet och ge 15 miljarder i investeringsstöd till kollektivtrafiken i städerna fram till år 2000, skulle vi kunna

klara denna målsättning. Men vi måste också planera samhället för ett minskat bilberoende. På sikt borde vi därigenom kunna minska biltrafiken ytterligare. Det gäller naturligtvis både persontrafik och godstrafik.

Vi måste inse att det finns en optimal nivå för trafiken, och då i synnerhet för vägtrafiken. Går vi över denna optimala nivå, vilket vi gör i dag, får trafiken större negativa effekter på samhället och miljön än den nytta trafiken erbjuder. Går vi under denna nivå råder det sådan brist på transporter att saker och ting blir utförda på ett alltför ineffektivt sätt. Det gäller alltså att hålla sig på rätt nivå.

När det gäller hastigheterna har vi i vår partimotion krävt en sänkning från 110 km/tim till 90 i hela landet. Detta krav bifölls faktiskt av regeringen i somras, vilket måste betraktas som en betydande framgång för trafiksäkerheten, för miljön och för miljöpartiet. Antalet vägtrafikolyckor på de berörda vägarna minskade med hela 24 %. Tyvärr höjdes hastigheterna igen på de flesta vägar under hösten, och olyckorna ökar åter.

Men det gäller också att se till att hastigheterna hålls, att övervakningen förbättras och att påföljderna för hastighetsöverträdelser skärps. Kanske måste också personbilar vid certifiering för svenskt bruk åläggas restriktioner vad gäller motorstyrka så att "överstarka" bilar med "överdriven" accelerationsförmåga kan hållas borta från vägarna.

Man bör också diskutera om hastighetsbegränsningar kan göras mer enhetliga. Tunga lastbilar får ju bara köra 70 km/tim på 90-vägarna, men de kör i verkligheten ofta för fort. Detta kan också locka till farliga omkörningar och ryckighet i trafiken. Därför skulle man kanske diskutera en enhetlig hastighet på 80 km/tim.

De oskyddade trafikanterna måste också ges en mycket starkare ställning. De är ju de som drabbas värst vid olyckorna. Det finns en rad åtgärder som kan vidtas i detta sammanhang. Det handlar om att planera bostäder, att stärka de oskyddade trafikanternas rätt vid övergångsställen, så att de även vid de obevakade övergångsställena har företräde.

Även avgasrening tas upp i detta betänkande. Utskottsmajoriteten har enats om ett tillkännagivande till regeringen om att bestämmelserna om avgasrening måste vara trafikneutrala. Det väsentliga är vad som kommer ut ur avgasröret och ingenting annat. Det fanns en motsvarande skrivning i ett betänkande från trafikutskottet i våras. Under sommaren, när naturvårdsverkets tolkning av detta beslut hade lagts fram, visade det sig emellertid att det ställs olika krav på certifiering när det gäller olika typer av rening och olika sätt att minska utsläppen. Vissa typer blir svårare att certifiera än andra. Det är viktigt att detta blir mer teknikneutralt.

Med det anförda vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där miljöpartiet finns med.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Debatten om en ökad trafiksäkerhet har varit intensiv under det gångna året, främst har den gällt fartens betydelse för trafiksäkerheten och de hastighetsbegränsningar som har införts under året. Men också frågor som berör en bättre förarutbildning har livligt diskuterats.

I många av de ca 40 motioner som behandlats i detta betänkande har det

väckts förslag på dessa områden. På de allra flesta punkterna är uskottet enligt, men några reservationer föreligger, och jag skall något kommentera dessa.

I den första reservationen anser reservanterna att en fortsatt expansion av bilismen måste stoppas om målen för trafiksäkerheten skall nås. Här vill vi från majoritetens sida hänvisa till det trafikpolitiska beslutet som handlar om en utveckling av transportsystemet. Det gäller inte minst beslutet som innebär ett stöd för järnvägens modernisering. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att många människor i vårt land är helt beroende av privatbilen för transporter till och från arbetet och för andra nödvändiga transporter.

I en annan reservation tas frågan om forskning kring de psykologiska faktorernas betydelse i trafiken upp, dvs. det som brukar kallas för den mänskliga faktorn. Den forskning som efterlyses sker i huvudsak hos VTI, alltså väg- och trafikinstitutet. VTI studerar bl.a. hur trafikanterna påverkas av fordonen och av väg- och trafikmiljön. Utskottsmajoriteten anser att verksamheten inom VTI tillgodoser de krav och önskemål som framställts i den aktuella motionen.

Vidare har uskottet behandlat frågor som rör åtgärder mot utsläpp av koldioxid från trafiken. Här pågår ett arbete som utförs av naturvårdsverket, energiverket och transportforskningsberedningen. Detta arbete syftar till bl.a. ett miljöanpassat transportsystem. Förslag skall framläggas i början av 1990. Mot den bakgrunden anser vi i uskottsmajoriteten att vi bör avvakta vad som kommer fram i detta arbete innan riksdagen fattar några beslut i dessa frågor.

I reservation 4 föreslår reservanterna att trafikplaneringen skall inriktas på att åstadkomma en jämnare trafikrytm. Det är en fråga som storstadskommittén arbetar med. Den undersöker t.ex. möjligheten att avlasta stadskärnorna från trafik genom kringfartsleder. Den försöker även finna andra förslag till rationellare trafiklösningar än de vi har i nuläget. Därför behövs det inte något uttalande från riksdagens sida på denna punkt.

I reservationerna 5 och 6 tas frågor som berör en översyn av hastighetsgränserna upp. Trafiksäkerhetsverket har redan regeringens uppdrag att se över det system som för närvarande finns för att fastställa hastighetsgränser. Hänsyn skall då tas till både trafiksäkerheten och till miljön. TSV:s uppdrag skall redovisas senast den 1 mars 1990. Därför avstyrks dessa motioner av uskottsmajoriteten.

Sedan följer en rad förslag i reservationerna 7, 8 och 9. Dessa handlar om ändringar av hastighetsgränser. Sammanfattningsvis kan man med anledning av dessa reservationer påstå att moderaterna vill sänka hastigheterna generellt. Centern vill att högsta hastigheten skall sänkas till 100 km och 80 km i timmen, medan vpk och miljöpartiet vill sänka till 90 km resp. 70 km i timmen. Dessutom vill moderaterna höja hastigheterna för de tunga lastbilarna från 70 till 90 km i timmen. Detsamma gäller husvagnarna. De sistnämnda förslagen förs fram i reservationerna 10 och 11.

När det gäller hastigheternas betydelse för trafiksäkerheten och miljön finns det några enkla regler som ständigt bekräftas, t.ex. att lägre hastigheter sparar miljön och bidrar till färre olyckor. Men det finns även andra viktiga faktorer av betydelse, såsom trafikintensitet och vägarnas beskaffenhet. Det

är därför oerhört viktigt att TSV:s arbete får avslutas och att verkets översyn får bilda grunden för hur det nya systemet för att fastställa hastighetsgränser skall se ut.

I betänkandet behandlas också förslag om att länsstyrelsen och kommunerna skall få befogenhet att besluta om hastighetsgränser. Utskottsmajoriteten tycker att den nuvarande ordningen fungerar bra och inte bör ändras. Därmed avstyrkes nämnda förslag.

Reservationerna 14, 15 och 16 handlar om skärpning av påföljderna för hastighetsöverträdelserna. När det gäller en skärpning av påföljderna har TSV nyligen lämnat ett förslag till regeringen som syftar till en avsevärd höjning av bötesbeloppet. Detta förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet. Vad beträffar återkallandet av körkortet är det en fråga som kommittén för översyn av förarutbildningen bl.a. skall se på. Därför finns ingen anledning att nu göra någonting, utan vi bör avvakta tills arbetet har slutförts.

För övrigt när det gäller frågan om återkallande av körkort vill jag understryka vad utskottet med skärpa har framhållit, nämligen att bedömningen i fråga om körkortsåterkallelse kan och bör påverkas av omständigheterna i det enskilda fallet.

Vidare behandlas i detta betänkande förslag om att kommunerna skall uppmärksammas på brister i gatumiljön för äldre och synskadade. Det är självfallet ett mycket viktigt område för trafiksäkerheten. Utskottet anser att denna information mycket väl kan ges av de regionala och lokala trafiksäkerhetsgrupperna samt genom de i NTF ingående trafiksäkerhetsförbunden och föreningarna.

Vpk har en reservation om att högerregeln bör få gälla även för cyklisterna. Där konstaterar utskottsmajoriteten att regeln gäller även till förmån för cyklisterna. Här behövs inget initiativ från riksdagens sida, utan vad som krävs är en bättre efterlevnad av regeln. Det bör kunna uppnås genom informationsinsatser.

Frågan om skolskjutsarna har behandlats i detta betänkande. Främst handlar det om att barn skall tillåtas att stå i skolbussarna. Det här är en fråga som även TSV kommer att behandla inom kort. Här vill utskottet understryka vikten av att barnen erbjuds sittplatser vid skolskjutsning i buss. Utvecklingen går också snabbt åt det hållet. Därför tycker inte utskottet att det behövs något initiativ i frågan.

Ett annat årligen återkommande krav är kravet på förbud mot att köra om stillastående skolskjutsbuss. Här tycker vi från majoritetens sida att det är mycket viktigare för barnens säkerhet att man ordnar med ordentliga av- och påstigningsplatser för skolskjutsarna.

En annan reservation handlar om rätten att medge biltrafik i kollektivtrafikfiler. Det är en fråga som storstadskommittén behandlar. Frågan lämnas därför utan initiativ från utskottets sida.

Slutligen har ett antal motionsförslag lagts som berör AB Svensk Bilprovnings verksamhet. Det första handlar om längre intervaller vid besiktning av nya bilar. Med anledning av detta skall då nämnas att regeringen nyligen beslutat att vanliga personbilar fr.o.m. den 1 januari 1990 inte i något fall

skall kontrollbesiktigas förrän tidigast 18 månader efter det att bilarna första gången togs i bruk.

I en motion krävs att Bilprovningens monopol på besiktningar upphävs. Det är ett förslag som utskottet avstyrkt tidigare. Så sker även denna gång, men utskottet hänvisar till RRV:s förslag om att viss efterbesiktning skall kunna göras genom ett intyg från en verkstad. Detta förslag bereds av en arbetsgrupp inom regeringskansliet. I avvaktan på den beredningen vill utskottsmajoriteten avstyrka förslaget.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Sten-Ove Sundström upprepade vad trafikutskottets majoritet har sagt med anledning av den motion som vpk har skrivit och som utmynnat i en reservation tillsammans med miljöpartiet om den övergripande målsättning som vi anser att trafiksäkerhetsarbetet skall ha. Det är tråkigt att Sten-Ove Sundström inte alls kommenterade det jag hade att invända mot den skrivningen. I den skrivning som han upprepade och som majoriteten står för polemiserade man mot någonting som vi aldrig har sagt och aldrig har krävt. Inget parti i denna kammare står, såvitt jag vet, för uppfattningen att bilismen skall avskaffas, varken den tunga trafiken på landsvägarna eller privatbilismen. Alltså behöver man inte alls polemisera eller argumentera mot den uppfattningen, eftersom den inte är framförd.

Vi vill i stället att man skall ha en målsättning som bryter den utveckling som har varit med en våldsam ökning av trafiken, såsom bl.a. Monica Sundström uttryckte det vid en utfrågning.

Eftersom det har varit svårt att få en kommentar skall jag vara ännu mera konkret. Jag nöjer mig med att fråga Sten-Ove Sundström: Hur mycket anser Sten-Ove Sundström att den tunga trafiken skall få öka ytterligare, innan vi börjar diskutera med vpk:s begrepp? Hur mycket får privatbilismen öka innan vi får en diskussion? Vad är acceptabelt?

Vid den offentliga utfrågningen fanns det de som hävdade att, precis som Roy Ottosson här återgav, det finns tre avgörande viktiga insatser som man kan göra för att förbättra trafiksäkerhetsarbetet, så att vi kan rädda människoliv i det här landet. Det gäller att minska trafikonykterheten och att sänka hastigheterna. Dessa två saker är det ingen som argumenterar emot, även om det finns nyanser i uppfattningarna. Det tredje är att trafikmängden på vägarna måste minska. Hur mycket får den öka, Sten-Ove Sundström?

GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Jag måste omgående rätta Sten-Ove Sundström på en punkt. Han sade så här angående översyn av hastighetsgränserna: Moderaterna vill sänka hastighetsgränserna generellt. Var snäll och läs i reservationen, för det är precis vad vi inte vill.

Vi vill alltså att trafiksäkerhetsverket skall göra en översyn av hela vägnätet. Detta är ett yrkande som vi har haft i många år. Vi vill att man t.o.m. skall kunna höja hastighetsgränserna och att man skall kunna sänka hastighetsgränserna på en del av vägnätet som har hastighetsgränsen 90 km/tim. Att man har högsta tillåten hastighet behöver inte betyda att trafikanten all-

tid skall utnyttja denna hastighet. Man måste visa förtroende för trafikanten att använda sitt omdöme och anpassa hastigheten till trafik- och vägförhållandena. Det är enligt vår uppfattning det viktigaste i trafiksäkerhetsarbetet att man har trafikanternas stöd för de åtgärder som föreslås. Då är det väldigt viktigt att man har anpassat trafikbegränsningarna till vad som passar de olika vägarna.

I sommar har man sänkt hastigheterna på det bästa vägnätet till samma hastighet som man har på ett krokigt feldoserat vägnät. Det finns många exempel på att det förhåller sig just på det sättet. Det är alltså inte någon generell sänkning som vi vill ha.

Det kan också vara värt att tänka på vilken del av trafiken som går på olika delar av vägarna, t.ex. om det går tung trafik och farliga transporter på ett krokigt vägnät.

Det är att lägga märke till att kollektivtrafiken, som vi ju hänvisar till så många gånger, t.ex. busstrafikens utbyggnad, också kräver bra vägar.

ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! När det gäller användningen av påföljden återkallelse av körkort menar Sten-Ove Sundström att det räcker med den skrivning som utskottet tidigare har framfört, dvs. att bedömningen i fråga om körkortsåterkallelse kan och bör påverkas av omständigheterna i det enskilda fallet. Men det har inte fått något genomslag i rättstillämpningen, och det är därför som folkpartiet, moderaterna och centern aktualiserar frågan igen. Det är därför mycket relevant att fråga Sten-Ove Sundström: Om nu riksdagen med största skärpa slår fast en bedömning och en grund för hur rättstillämpningen skall gå till och detta inte blir verkligheten, finns det då inte anledning att göra någonting åt den saken?

Frågan om barn stående i skolbussar avfärdar Sten-Ove Sundström tyvärr med att TSV kommer att behandla frågan inom kort. Men under denna s.k. korta tid hinner dess värre många olyckor inträffa, och Sten-Ove Sundström kan väl inte anse att det skall anses vara ett litet problem att risken för att våra barn skadas vid färd till och från skola är påtaglig. Det uppdragas gång på gång ute i kommunerna att barnen åker utan bälte i skolskjutsarna, att det inte finns bälten i fordonen – i de stora fordonen *behöver* det inte ens finnas bälten – och att barnen få stå upp därför att det inte finns plats, osv.

Här kolliderar osvikligt två intressen mot varandra, nämligen intresset för barns säkerhet och uppenbarligen något annat intresse, som Sten-Ove Sundström försvarar utan att tala om vilket det är. Skulle vi kunna få reda på varför Sten-Ove Sundström är så negativ till en trafiksäkerhet i skolskjutsarna?

ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag hade en annan trafikpolitisk debatt i dag med kommunikationsministern, där jag ville veta om han kunde tänka sig att bygga ut järnvägstrafiken för att minska vägtrafiken på Europasidan. Hela den tanken, med en överföring från vägtrafik till järnväg eller annan kollektivtrafik, verkar det vara väldigt svårt att ta upp med socialdemokraterna. Man får aldrig svar – detta trots att det i det trafikpolitiska beslutet står att man skall göra

en prövning mellan trafikslagen vad gäller både miljö och säkerhet. Den prövningen görs inte i praktiken – ingen myndighet har ansvar för den.

Vad vi vet i trafikutskottet sedan vi var på besök hos vägverket i Borlänge är att vägverket tycker att det är så bekymmersamt att man har börjat ta tag i frågan på eget bevåg. Vi måste också ta tag i frågan.

Trafiksäkerheten kan förbättras kraftigt genom att man satsar på järnvägsutbyggnader och kollektivtrafik och håller igen på motorvägsutbyggnader och liknande. Detta bemöts inte, besvaras inte, utan förbigås med tystnad från regeringspartiet.

Vid utskottsutfrågningar har vi fått höra, att om hastigheten sänks med 10 km/tim och överträdelsena halveras genom åtgärder skulle 300 människoliv om året räddas – antalet döda skulle minska från 800 till 500. Detta säger trafiksäkerhetsforskarna och -experterna i vårt land, och socialdemokraterna kan ändå inte gå med på att sänka hastigheterna över lag.

Jag måste fråga: Vilka skäl är det som gör att regeringspartiet inte vill ställa upp på sådana här ganska elementära krav?

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att besvara Roy Ottossons fråga om hastighetssänkning. Det finns alltså faktorer som talar för att en sådan är riktig ur trafiksäkerhetssynpunkt, men det finns många andra faktorer att ta hänsyn till. Det kan vara en väsentlig skillnad mellan att sänka hastigheten på vägen ut till Arlanda och att sänka hastigheten på väg 88 längst uppe i Norrlands inland, där man ibland möter en bil var tredje eller var fjärde mil. Det har en väsentlig betydelse.

Det är alltså mot bakgrund av att det finns många andra faktorer som spelar in för trafiksäkerheten än just hastigheterna som vi skall avvakta trafiksäkerhetsverkets översyn på detta område och ge oss till tåls den korta tid som det tar att genomföra den. Översynen är mycket noggrann, inte bara ur trafiksäkerhetssynpunkt utan också när det gäller miljöeffekterna.

Roy Ottosson ställde också frågan, som dessutom fördes fram av Viola Claesson, om ökningen av den tunga trafiken och varför det går så långsamt att föra över den på järnvägar och mer energi- och miljömässigt riktiga transportsätt. Det har att göra med den upprustning som nu sker inom SJ. Man kan inte gärna med tvång försöka föra över godsmängder som inte är anpassade till det transportsätt som SJ kan erbjuda. Låt mig ta ett exempel.

Svenskt Stål har nyligen köpt ett antal specialvagnar efter samråd med SJ för frakt på järnväg. Det är en mycket lycklig lösning, som visar att man är på väg åt rätt håll, när SJ kan fånga upp specialkunder och enas om transportsätt och när företagen kan köpa in sig i en viktig transportutrustning. Det sker alltså en utveckling här – låt vara att vi som politiker skulle önska att det gick snabbare. Det är viktigt att det sker på ett riktigt sätt, så att SJ genom sin utveckling kan se till att man har det som kunderna efterfrågar, t.ex. snabba transporter och framför allt väl anpassade transporter. Det är viktigt att just den utvecklingen får ta den tid den tar, även om det i bland från vår politiska horisont tycks gå litet långsamt.

Låt mig sedan säga till Görel Bohlin att det förmodligen var en felsägning om jag påstod att moderaterna vill sänka hastigheten. Ni är ju det enda parti

som har förespråkat en höjning av hastigheterna för husvagnar och tyngre trafik, och det vore litet märkligt om man inte skulle komma ihåg det.

Till Anders Castberger vill jag säga att vi flera gånger har understrukt att vi är överens om den innebörd som en körkortsåterkallelse bör ha. Skillnaden är bara att ni vill göra ett tillkännagivande till regeringen. Vi förutsätter att regeringen och de som har att göra med trafiksäkerheten läser betänkandena och därmed kan tillgodogöra sig även detta.

I övrigt lär jag återkomma till Anders Castbergers frågor.

GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Det var tydligen en felsägning eller fel uttryckt av Sten-Ove Sundström om hastighetssänkningarna.

Sten-Ove Sundström sade att många andra faktorer än hastigheten spelar in när det gäller trafiksäkerheten, och det håller jag verkligen med om. Jag försökte säga det i mitt anförande också. Det är därför som vi önskar att hela vägnätet skall ses över, så att hastigheterna kan anpassas efter vägförhållandena och kan få en acceptans hos bilisterna.

Resultatet av sommarens hastighetssänkning har rapporterats, och det visar mycket motstridiga uppgifter. I oktober fick vi en statistik som visade på en ökning av antalet olyckor under nio månader.

I november fick vi en ny statistik, och den var gjord på annat sätt. Den hade lagts upp som en trendframskrivning med en beräkning för hela år, och sedan hade man lagt in en beräknad olycksutveckling 1989 och satt den mot den olycksutveckling som faktiskt skedde och som då blev lägre.

För det första har man utgått från fel siffror när man använt helårssiffror och satt dem mot siffror för en del av året. För det andra har man uteslutit en ökning av trafikvolymen som för de tidigare åren låg inne i beräkningsresultatet. Jag är alltså tveksam till den här statistiken och vill gärna titta litet mer på den.

Vårt förslag om att låta verkstäder få sköta bilprovningen är tillsammans med en massa andra åtgärder ett ganska verkningsfullt sätt att minska onödigt bilresande. Man skulle förkorta bilresandet för många människor som skall besiktiga sina bilar. Det finns också många andra sätt att minska bilresandet utan att därför göra intrång i människors valfrihet.

ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Det var ju synd att inte Sten-Ove Sundström ville nappa på möjligheten att verkligen visa litet kraft bakom orden, det utskottet med största skärpa har framhållit.

Sten-Ove Sundström säger att egentligen tycker vi precis som de gör som står bakom reservationen. Skillnaden är bara att de vill ha ett tillkännagivande. Ja, men sanningen är den att ett tillkännagivande är den statsrättsliga form som riksdagen har för att hos regeringen påtala brister i förslag eller, som i det här fallet, säga till regeringen att återkomma hit med förslag om hur reglerna kan förändras.

Vi förutsätter att regeringen lyssnar, säger Sten-Ove Sundström, men dess värre är det en fåfång förhoppning, eftersom regeringen inte har lyssnat hitills under den tid som gått mellan det förra betänkandet och detta. Därför

håller tyvärr inte Sten-Ove Sundströms argumentation här, och det är mycket sorgligt.

Eftersom jag har blivit lovad svar också på frågan om barnen i skolbussen, vill jag gärna skicka med en liten berättelse. I Lilla Edets kommun har den här frågan uppmärksammats särskilt mycket under hösten. Det är nämligen på det viset att kommunen och taxi med sina skolbussar gjort upp om att det inte skulle ställas något krav på att barnen var bältade. Man ställde inte det kravet just mot transportören.

Barnen började att fråga, med hänvisning till vad de lärt sig av sina föräldrar om vikten av att vara fastspänd med bälte vid bilfärd, och föräldrarna började undersöka saken. Då fick de besked om att här hade det givits dispenser, och det visade sig vid närmare undersökning att det är mycket vanligt förekommande att kommuner ger dispenser. TSV:s regionkontor ingrep och menade att det hade förkommit ett formfel, men i övrigt är det möjligt att ge dispenser.

Nu gällde detta små bussar. Frågan i dag gäller stora bussar, där barnen faktiskt också kan stå, därför att man fyller bussarna alltför mycket. Jag vill därför gärna fråga Sten-Ove Sundström och ge honom chansen än en gång: Varför finns det inte anledning att ta den här frågan på större allvar?

ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Om jag fattade Sten-Ove Sundström rätt, håller han med om att det är bra ur säkerhetssynpunkt att sänka hastigheten. Vad som gjorde honom betänksam var tydligen att det råder olika förhållanden i olika delar av landet, och det är självklart att det måste vara litet olika på olika ställen. Det finns ingen anledning att motsäga det.

Däremot kan det finnas skäl att fråga varför man skall vänta med att sänka hastigheten. Fakta är välkända sedan lång tid tillbaka, men det har gått väldigt trögt. Frågan är väl om det inte snarare är så att bilintressena trycker på. Man vill ha frihet för bilen, alltså samma diskussion som förts i Tyskland i många år, där man betraktar det som en inskränkning av den enskildes frihet att föreskriva att bilisterna måste köra litet långsammare.

Det gäller att stå emot den typen av kampanjer och våga göra det som är bäst för det stora flertalet människor i landet och som ger oss en säkrare trafikmiljö.

När det gäller ståltransporterna på järnväg från Luleå är det naturligtvis bra att SJ lyckats ta hem sådana kontrakt. Men där finns ett problem med att norra stambanan är mycket nära sitt kapacitetstak. Man måste bygga ut med ett andra spår, alternativt bygga en ostkustbana. Det kräver en investering i storleksordningen 10 miljarder kronor, och de pengarna måste skakas fram under 90-talet, om utvecklingen skall kunna fortsätta på ett bra sätt.

De tio miljarderna har, än så länge i varje fall, inte anvisats från regerings och majoritetspartiets sida. Ni har föreslagit tio miljarder för all järnvägsutbyggnad under 90-talet. De skall räcka till Västkustbanan, Mälarbanan och det ena med det andra. SJ kräver 40 miljarder under 90-talet, mot era 10, och vi kräver som sagt 65, eftersom vi vill ha överföringar från landsväg till järnväg i större skala.

Det visar att det inte räcker att nöja sig med att det går långsamt, som

Sten-Ove Sundström har gjort här, utan man måste kräva mer. Man måste se till att det kommer fram pengar för att få en bra infrastruktur som gör det möjligt att föra över trafik till järnvägen, något som gör trafikmiljön säkrare för oss alla. Det vore bra om Sten-Ove Sundström kunde göra ett uttalande här om att det nog ändå behövs mer än de tio miljarderna under 90-talet.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Görel Bohlin försöker, och det är inte första gången, att förminska effekten av hastighetsbegränsningarna i somras. Hur man än vrider och vänder på statistiken, Görel Bohlin, visar sänkningen från 110 till 90 km/tim på de aktuella sträckorna att skadorna har minskat med 30 %.

Det finns otaliga exempel, även internationellt, på vad som händer om man minskar resp. ökar hastigheterna i trafiken. Jag skall inte säga mycket om vad som hände i USA häromåret, men när man på vissa motorvägar höjde hastighetsgränsen från 55 till 65 miles per timme ökade antalet dödsfall med ungefär 30 %, trots att hastighetsökningen i det fallet var ganska blygsam. Det finns utan tvivel väl underbyggt vilka effekterna blir av ökning resp. minskningar.

Till Anders Castberger vill jag säga när det gäller barnen i skolskjutsar att det förvånar mig att han inte har läst in det betänkande som finns. Det är en klar utveckling på gång här: skolbarn bältas i allt större utsträckning, och det är väldigt glädjande.

Att vi har varit litet försiktiga på det här området beror på att om man går hårt fram med skolskjutsarna kan det hända att man skapar så rigorösa regler att barnen i stället tvingas gå eller cykla till skolan, därför att t.ex. en glesbygdskommun inte klarar en skolskjuts utan dispens. Det är den gränsdragningen som kan vara svår, och jag kan inte förstå hur Anders Castberger i sitt politiska engagemang glömmer den delen.

Till Roy Ottosson vill jag säga att skälet till att man gör en översyn av hastigheterna är, precis som han själv var inne på, att det finns variationer över landet. Därför kan man inte följa miljöpartiets enkla förslag att sänka hastigheterna generellt. Förhållandena skiljer sig ju avsevärt. Om man i Norrlands inland kan få köra tre fyra mil utan att träffa på en bil, är naturligtvis trafiksäkerheten där betydligt högre än i områden med tät trafik, även vid högre farter.

Det finns alltså anledning att göra avvägningar här, och den som är bäst skickad att göra det är självfallet trafiksäkerhetsverket. Så låt oss återkomma till de här frågorna sedan vi har kunnat ta del av TSV:s översyn.

Låt mig så bara säga om norra stambanan att det är en missuppfattning som Roy Ottosson torgför, att man skulle ha nått kapacitetstaket. Roy Ottosson kan inte vara omedveten om att vi satsar 5 miljarder på att rusta upp den banan nu. Det utesluter inte att vi på litet sikt skall kunna bygga en ostkustbana. Det är alltså inte på det sättet att vi slår huvudet i något kapacitetstak, för nu sker det en kontinuerlig upprustning av banan. Det beror inte på banans beskaffenhet om godset inte kommer att kunna löpa där.

Talmannen anmälde att Görel Bohlin och Roy Ottosson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

*Trafiksäkerhet och
trafikföreskrifter
m.m.*

BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Mitt anförande anknyter till en motion som jag som första man har undertecknat, nämligen 1988/89:T427. Först en bakgrund.

Trafiksäkerhetsverket beslutade i augusti att sänka högsta tillåtna hastighet på 62 mil motorväg från 110 till 90 km/tim. Det ledde till en minskning av utsläppen av kväveoxiden med drygt 2 000 ton. Omräknat till utsläpp per dygn skulle det innebära 4,4 ton. Det blev också en minskning med 223 ton koldioxider per dygn, enligt en uträkning som VTI gjort åt Motormännens riksförbund.

Det var strongly av s och fp att i majoritet fatta detta beslut. TSV:s trafiksäkerhetsråd har uttalat sig mycket positivt om den tillfälliga hastighetssänkningen i somras. En genomsnittlig hastighetsänkning har skett med 14 km/tim under juli månad, och olyckorna med personskador som följd har minskat med 17 % trots en volymökning av trafiken med 4 % jämfört med 1988. Även på de s.k. 90-vägarna har hastigheten sänkts med 2 km/tim i genomsnitt. Vi kan konstatera att olyckorna minskade fram till år 1975, men från 1982 har de ökat igen, och ökningen är ganska kraftig mellan 1982 och 1986, nämligen 20 %.

Antalet dödade och skadade minskade fram till 1981/82 och har därefter ökat igen. Detta talar för att vi bör fortsätta på den inslagna vägen, dvs. att sänka hastighetsgränserna ytterligare.

Ett ytterligare inlägg i den debatten med miljöargument är naturvårdsverkets rapport Växthuseffekten, som vi också sammanfattar i betänkandet. Där framhålls att vi för att sänka koldioxidutsläppen måste minska trafiken, få mer bränslesnåla motorer, få alternativa drivmedel och sänka hastigheten på vägarna.

Vi kan också konstatera att vi som läget ser ut i dag kommer att få stora svårigheter att klara av att nå riksdagens beslutade mål om en sänkning av kväveoxidutsläppen med 30 % mellan år 1980 och 1985. Slutsatsen av detta är att om vi skall nå riksdagens mål måste vi sätta in ytterligare åtgärder.

Så till motionen. I yrkande 4 kräver vi motionärer att trafiksäkerhetsverket skall få i uppdrag att se över hastighetsgränserna i föroreningsbelastade delar av landet. Det yrkandet har fått stöd i reservation 5, där yrkandet är sammanslaget med yrkande 2, vilket i sin tur sammanhänger med konstruktionen på hemställen.

Jag tycker att vårt krav har blivit tillgodosett genom regeringens regleringsbrev från juni till trafiksäkerhetsverket i denna fråga. Där lämnades det ju ett uppdrag att redovisa hastighetsgränsernas betydelse för miljön. Min förhoppning är att denna översyn blir rejält tilltagen och att man vågar diskutera sänkning av hastighetsgränserna – helst lägga förslag om sådana. Jag har försökt motivera detta.

Det som återstår efter det att vi nu har sänkt hastighetsgränserna på de från miljösynpunkt viktigaste motorvägarna är att få till stånd en sänkning från 90 till 80 km/tim i stora delar av södra Sverige, där vi har en mycket stor miljöbelastning. Det är alltså inte fråga om en generell sänkning av hastighetsgränserna utan en sänkning där den behövs och ger effekt.

Jag tror att en sådan sänkning skulle ge ungefär 5 % minskning av trafi-

kens utsläpp av kväveoxider. Om man därutöver kan få våra trafikanter att också hålla hastighetsgränserna skulle effekten säkert bli den dubbla.

Moderaterna har fel när de i sin kommittémotion hävdar att en generell sänkning av hastighetsgränserna troligen ger knappt påvisbara minskningar av avgasutsläppen. Dessutom skall det noteras att moderaterna i det fallet argumentar för en generell sänkning. En generell sänkning skulle ge ännu större effekter än dem som skulle bli fallet med de åtgärder som vi föreslår i vår motion.

Det är också intressant att notera att en m-motionär föreslår höjda hastighetsgränser för tunga lastbilar. Jag påminner mig också att moderaterna förra året föreslog en höjning av hastighetsgränserna på motorvägar till 130 km/tim. Jag vågar påstå att det inte ger någon bättre miljö!

I vårt yrkande 2 kräver vi att vägtrafikkungörelsen ändras så att det klart framgår att trafiksäkerhetsverket även skall väga in miljöhänsyn när hastighetsgränserna bestäms. Vi har fått ett onödigt avstyrkande. Utskottet hade gott kunnat stödja den motionen, vilket görs i reservation 5. Trafiksäkerhetsverket tar ju redan de facto denna hänsyn genom sitt augustibeslut om motorvägarna. Varför då inte fatta det formella beslutet och införa det i vägtrafikkungörelsen?

Utskottet säger ju att det kan finnas anledning att överväga om det inte i författning klart bör framgå att trafiksäkerhetsverket skall ta hänsyn även till miljön då verket fastställer hastighetsgränserna. Jag kan inte finna något skäl att vänta på någon översyn. Det står ganska klart att den kommer att leda till att trafiksäkerhetsverket verkligen skall ta denna hänsyn.

I yrkandet 3 har vi krävt att vägtrafikkungörelsen skall ändras så att det blir möjligt för länsstyrelserna att fatta beslut om att sänka hastighetsgränserna för längre sträckor och för hela områden. Utskottet avstyrker här mycket tydligt. Vårt krav har tagits upp i reservation 12, som stöder vårt motionskrav på denna punkt under hänvisning till miljökraven. Det finns ett tryck inom flera län att få ett ökat inflytande i dessa frågor. Några har argumenterat för att sådan möjlighet skall införas för hela Bohuslän. I mitt eget län har länsstyrelsen velat fatta beslut om sträckan Borås – Länsgränsen, vilket är en sträcka på ca 3 mil. Jag kan för min del inte finna några bärande skäl mot att länsstyrelsen skulle få fatta litet vidare beslut på längre sträckor och för större områden. Snarare finner jag det orimligt att trafiksäkerhetsverket skall ta ställning till alltför geografiskt avgränsade områden. Det är opraktiskt helt enkelt. Länsstyrelsen får skaffa den kompetens som behövs för att kunna fatta den här typen av beslut.

Yrkande 1 handlar om ett massivt informationsarbete för sänkta hastighetsgränser. På den punkten har vi fått ett mycket positivt svar, även om vårt förslag inte tillstyrks. Vi får ändå tolka svaret på så sätt att vi i praktiken har fått en tillstyrkan. Det är vi naturligtvis mycket tacksamma för.

Till sist, herr talman! Jag och mina medmotionärer kommer att stödja reservationerna 5 och 12. Jag yrkar bifall till de båda reservationerna.

GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att passa på, när nu Berndt Ekholm berör effekterna av hastighetsbegränsningen i somras, att ge mina synpunkter på det han säger.

Generellt sett är det riktigt att man om man sänker hastighetsgränserna vinner en viss miljöeffekt. Men man skall veta var man skall ha hastighetsbegränsningar. De skall sättas in där de når största och bästa effekt. Det sade också Roy Ottosson.

När det gäller sommarens hastighetsbegränsningar har det framlagts två rapporter som beträffande trafiksäkerheten ger motstridiga uppgifter. I oktober framlades en rapport som gjorts över en niomånadersperiod jämfört med året innan. Den talade om en ganska kraftig ökning, inkl. den period då hastighetsgränserna sänkts, av olyckorna och en ökning av dödsolyckorna.

Det har framlagts en annan rapport, i vilken det görs en trendframskrivning baserad på det material som finns sedan 1985. Man gör en trend som slutar 1989. I 1989 års siffror inräknas även den ökning av trafiken om 4,5 % som man beräknar skulle ske under året. Den ökningen ligger i den tidigare delen av trendframskrivningen inbakad i materialet.

Detta material är något som vi måste studera närmare, vilket jag sade till Sten-Ove Sundström. Vi skall väl ändå veta vad det är vi tar ställning till när vi föreslår olika åtgärder!

BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! I de rapporter som jag har tagit del av – jag kan naturligtvis inte hävda något om andra rapporter än dem som jag har tagit del av – har jag inte sett någon uppgift som pekar på att vi fått en minskning av någonting annat än antalet dödsolyckor. Det rör sig om så små tal att det knappast kan vara statistiskt säkerställt.

Sedan tycker jag att man i och för sig inte skulle behöva söka den här informationen. Det är ganska självklart att man får en förbättrad trafiksituation om man sänker hastigheten från 110 km/tim till 90 km/tim i dessa områden. Det skulle vara mycket märkligt om man fick något annat resultat.

Om vi vill uppnå en bättre miljö, och för den skull också minska antalet trafikolyckor, finns det få åtgärder som går att vidta så snabbt och som är så kostnadseffektiva som att sänka hastigheten. Den åtgärden kostar egentligen ingenting. I den debatt som fördes i somras i anledning av besluten om hastighetsbegränsning på motorväg visade naturvårdsverket att andra åtgärder skulle kosta mycket mer pengar.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill till Berndt Ekholm säga följande: Jag tycker att Berndt Ekholm och hans medmotionärer har skrivit en mycket intressant motion. Jag instämmer också i de synpunkter han har om hur viktigt det är att se över hastighetsgränserna inte bara från trafiksäkerhetssynpunkt utan också från miljösynpunkt. Det gäller inte minst i de områden som Berndt Ekholm här nämner. Men det är tal om att det skall ske en stor översyn från TSV:s sida, och jag tror att vi med tillförsikt kan avvakta den översynen.

Det finns trots allt, som Berndt Ekholm märker, ett motstånd i denna kammare, mot att sänka hastigheter. Det är oftast fråga om samma politiker som står för motståndet i trafiksäkerhetsverkets styrelse, vilket jag beklagar.

GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Det korrekta är att det meddelande som trafiksäkerhetsverket gav ut den 10 oktober 1989, och som redovisar statistik över hela året, visar att antalet döda i medeltal var 529 per år 1984 till 1988. År 1988 var antalet 517 och under de första nio månaderna av 1989 var antalet 558. Det är alltså frågan om en avsevärd ökning.

Om man ser till just den delen av vägnätet som omfattades av trafiksäkerhetsåtgärder, ökade antalet dödsolyckor. Det rör sig här om mycket små tal, men antalet dödsolyckor har ökat och inte minskat. Däremot minskade antalet personskadade i trafiken. Enligt vägverket kan detta förklaras med att en stor del av den trafik som vanligtvis går på motorvägarna tog andra vägar i stället. Man fick alltså en överströmning av trafik till 90-vägarna. Man fick därmed ett dåligt miljöresultat och också en förvrängd statistik beträffande antalet personskadade i trafiken.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 december.)

34 § Ändring i lagen om överlastavgift

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1989/90:TU10 Ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift (prop.
1989/90:17).

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! I det betänkande från trafikutskottet som riksdagen nu skall debattera behandlas en proposition i vilken regeringen föreslår att den s.k. överlastavgiften skall höjas kraftigt. Vidare föreslår man en minskning av de viktavdrag som sker per axel före beräkning av överlastavgiften.*

I reservation 2 har vi moderater framfört att viktavdraget för varje axel, undantaget framaxel, skall vara 750 kg. Med en laglig last på ca 13 000 kg på ett fordon med tre axlar är differensen 750 kg ganska liten.

Man blir ibland i kammaren förvånad över utskottsmajoritetens ställningstaganden. De ger intryck av att man inte har förstått eller velat förstå de praktiska problem som finns för de människor som skall utföra sitt arbete. Det är i praktiken närmast omöjligt för en förare att avgöra snedfördelningar i lasten som leder till överlast på enstaka axlar.

Det behövs i flertalet fall endast en måttlig förskjutning av lasten i längdled för att det skall uppkomma en icke avsedd felbelastning av fordonet. Till följd härav kan något axel- eller boggitryck bli för högt, samtidigt som ett motsvarande tillgodohavande uppträder på någon annan axel eller boggi. Sådana företeelser kan konstateras endast vid vägning av varje axel i hela fordonet eller fordonskombinationen. Möjligheterna härtill är ytterst begränsade. En förare har i realiteten inga möjligheter att förebygga en måttlig felfördelning av lasten, eftersom varken fordonets utseende eller vägegen-

*Ändring i lagen om
överlastavgift*

skaper under färd indikerar att lasten är något för tung eller något felfördelad.

En typisk företeelse som man inte har lyckats komma till rätta med är den lastviktsförskjutning som uppstår under successiv lastning och lossning med distributionsfordon. Reglerna för förankring av lasten innebär bl.a att denna skall ligga an mot fordonets framstam. När fordonet inte är fullastat, utblir således den hävstångseffekt som lastens bakersta del skulle utöva med lättande verkan på framaxeln. Framaxeltrycket kan därvid komma att överskridas, trots att gränsen för tillåten last inte överskrids. Det är då att märka att det för vägen vanligen tillåtna axeltrycket tio ton i regel inte blir överskridet i sådana situationer och att fenomenet upphör när lasten ytterligare lossats eller kompletterats i tillåten mån.

Detta gäller typiska distributionsfordon som kör till våra dagligvarubutiker med mjölk, läsk och andra livsmedel. Det gäller också styckegods vid distribution från godsterminaler.

Förutom de traditionellt kända svårigheterna att tillförlitligt beräkna last av massgods som exempelvis sand, sten, schaktmassor, asfalt, träflis, tröskad spannmål, rotfrukter, samt tanktransporter av vätskor med varierande specifik vikt etc., kan framhållas ett antal ytterligare situationer som ställer en förare i betydande svårigheter. Sådana fall är bl.a.:

- Vikten av en avfallscontainer som oväntat kan innehålla tungt järn- eller betongskrot som täcks av lättare avfall.
- Belastningen vid s.k. tungbärgning på en bärgningsbil med uppgift att forsla bort ett trafikodugligt fordon upphängt på bärgningsbilen.
- Uppkomst av tyngande smuts-, snö- och isbildning på fordon och last under färd. Det är en vikt som ger effekter som man oftast inte tänker på.
- En förseglad godscontainers verkliga vikt eller innanmätets viktfordelning.
- Bestämning av rätt tyngdpunkt vid placering av exempelvis en större maskin på ett fordon.
- Den successiva framaxelbelastningen på en bil försedd med sopkomprimator. Detta är i dag ett vanligt fordon i våra tätorter.

Enligt vår mening har vi här att göra med en rättsäkerhetsfråga. En förutsättning för att respekten inför lagar skall upprätthållas är att medborgarna har möjligheter att själva kontrollera att reglerna följs. En höjning av viktavdraget för varje axel till 750 kilo, i motsats till regeringens förslag, skulle enligt vår mening bidra härtill.

Jag har svårt att förstå hur exempelvis socialdemokraterna kan tycka att Transportarbetareförbundets medlemmar skall göras till lagbrytare genom sådana uppkomna situationer som jag här har beskrivit och som de sannolikt inte har stora möjligheter att påverka.

Det skulle vara intressant att få en synpunkt på detta av utskottets talesman och höra hans inställning till att dessa människor skall behöva straffas när det förslag som nu ligger på riksdagens bord genomförs.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

ELVING ANDERSSON (c):

Den fråga som behandlas i detta betänkande om överlastavgifter är i långa stycken ett ärende som är ganska tekniskt komplicerat. Det är bra med stränga regler på detta område och att avgifterna för brott mot överlastreglerna höjs.

Branschen verkar på olika sätt, bl.a. i åkeriföretag osv., för att reglerna skall efterlevas. Men då är det också viktigt att reglerna utformas på ett sådant sätt att de är praktiskt hanterbara, dvs. att det är praktiskt möjligt att efterleva dem. Wiggo Komstedt har i sitt anförande belyst en del exempel där det råder stora praktiska svårigheter att leva efter dessa regler.

Vi har t.ex. skogsindustrins transporter. Man lastar då timmer i fallande längder ute på en mindre skogsbilväg. I ett sådant läge kan man ha en rätt bra kontroll över den totala lastvikten eftersom man har vågutrustning i kranen. Men däremot uppstår just problemet med axeltrycket.

Trafikutskottet var tidigare i höst på en studieresa i Småland för att titta på detta problem. Det visade sig då att en förskjutning på 10–15 cm framåt eller bakåt på ett sådant ekipage kunde förändra axeltrycket så att man överskred eller underskred gränsen. Praktiskt sett är det alltså näst intill omöjligt att tillämpa reglerna.

Från majoritetens sida vill man nu lägga marginalerna med det s.k. viktavdraget så snävt som 300 kg per axel. De som då lastar timmer, åkare som kör virkestransporter, får för att vara säkra på att axeltrycket inte överskrids lasta en väsentligt mindre mängd totalt sett än vad reglerna om totalvikt medger.

Enligt beräkningar utförda av forskningsstiftelsen Skogsarbetaren resulterar denna systematiska underlastning, dvs. att man inte kan utnyttja den maximala lastkapaciteten, i ungefär ytterligare 40 000 lastbilslass eller ca 140 miljoner tonkilometer enbart för att kompensera skogsindustrins transportbehov. Det kan ju inte vara vettigt att det skall vara så. Det är inte vettigt för vare sig miljön eller slitaget av vägarna.

Naturligtvis tål inte vissa vägsträckor och broar denna höga belastning. Men då är det bättre att undanta dessa vägsträckor och broar hellre än att skapa en generell regel för hela transportsystemet som leder till denna typ av ökande transporter. Det går att lösa problemen genom att det s.k. viktavdraget höjs från majoritetens förslag på 300 kg per axel till i stället 500 kg per axel som vi i centern har föreslagit i reservation 3. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 3.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag ber att kort och gott få yrka bifall till reservationerna 1 och 4.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Ärendet med överlastavgifter har tagits upp eftersom det finns förslag om att höja totalvikterna för de tunga lastbilarna. Det kommer att bli en höjning i vår och det blir ytterligare en höjning längre fram. På sluttampen skall vikten landa på 60 ton. Om jag minns rätt blir det 56,5 ton fr.o.m. i vår.

I samband med detta har regeringen föreslagit en skärpning av reglerna kring överlastavgiften. Det handlar alltså om att man får lasta mer totalt sett, och skärpningen för hur mycket man får överskrida denna vikt får man på köpet. Det går inte att utnyttja höjningen fullt ut. Från näringens sida har detta beskrivits som om man skall börja med underlastning. Men det är en felaktig beskrivning av saken. Att 40 000 lastbilar skulle komma ut på vägarna vid en strikt tillämpning av reglerna är rena fantasifästet. I själva verket höjs ju totalvikterna. I fortsättningen får man akta sig litet noggrannare för den maximala vikten. Därför tycker jag att regeringens förslag är ganska bra när det gäller skärpningen av gränsen. Däremot tycker jag inte att det är bra när man höjer totalvikterna. De borde sänkas till 40 ton i stället. Men det är inte detta som vi behandlar i dag.

I reservation 4 om överlastavgiftens storlek anser vi att överlastavgiften skall beräknas på hela överlasten och inte bara på det som överstiger viktavdraget. Det avdraget avser bara att säkra att man inte så att säga åker dit på smärre mätfel – dessa svårigheter har även andra debattörer tagit upp. Avgiften skall sedan beräknas på hela överlasten.

Jag yrkar bifall till reservation 4.

ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara korrigera Roy Ottosson litet grand. De 40 000 extra lastbilslassen som jag pratade om är naturligtvis inte beräknade utifrån nuvarande nivå. Det har inte vare sig jag eller någon annan påstått. Det är med utgångspunkt i ett system där man maximalt kan utnyttja de nya totalvikterna. Det är detta som det handlar om.

Man kan ha synpunkter på totalvikter, men det har vi behandlat i andra sammanhang. Här handlar det om hur man skall utnyttja de nya regler som kommer när det gäller totalvikterna. Med det mycket snäva viktavdraget som nu föreslås innebär detta att man inte kan utnyttja de nya maximala totalvikterna, utan man måste systematiskt ligga en bit under dessa nivåer för att vara säkra på att klara axeltrycket. Det är skillnaden däremellan som resulterar i dessa 140 miljoner tonkilometer som det handlar om enbart för att tillfredsställa skogsindustrins transportbehov.

Jag tycker att det är värt mycket för miljön om vi kan undvika 140 miljoner tonkilometer på våra vägar. Det är därför som centern har gjort denna reservation.

WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat på Roy Ottosson och Viola Claesson kan man bara konstatera: "har tagit del av debatten men inte förstått"

ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Wiggo Komstedts kommentar är inte heller lätt att begripa. Vad menade han med det? Det betyder inget.

Visst vore det bra att få bort lastbilarna från vägarna. Där är vi överens, Elving Andersson. Men om vikterna pressas upp alltför mycket på lastbilarna leder det till två saker som inte är bra för miljön.

För det första får man en ännu mer sned konkurrens till vägtrafikens för-

del och på järnvägstrafikens bekostnad. Det motverkar miljöpartiets och centerpartiets gemensamma mål att stärka järnvägens roll. Nettoresultatet kan tyvärr bli negativt i alla fall. Det gäller att se till helheten.

För det andra sliter de tyngre lastbilarna hårdare på vägarna. Det är också en miljöförstöring ute i bygderna där man är beroende av bra vägar. Vi ser ju att de alltmer tunga lastbilarna snabbt sliter ner vägnätet ute i landet, t.o.m. mycket starka grusvägar har fördärvats. Det är ett problem som man inte heller kan bortse från. Det går inte att pressa upp vikterna till maximala nivåer och tro att det är bra för miljön, utan man måste se till helheten.

ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Vi är helt överens om att man skall försöka föra över så mycket som möjligt av transporter av olika slag från vägtrafik till miljövänligare trafik. Men när det gäller framför allt skogsindustrins transporter vet Roy Ottosson lika väl som jag att det i de flesta fall inte finns några alternativ till lastbilar. Råvaran skall hämtas på avverkningsplatserna och köras till förädlingsindustrier osv. I de allra flesta fall finns inte alternativen järnväg och andra transporter att tillgå. Vi måste så att säga leva med den verklighet vi har.

Även jag är medveten om att alla vägar inte tål dessa vikter. Men i så fall är det väl bättre att undanta de vägsträckor och de broar som inte klarar denna högre belastning i stället för att lägga en hämsko på hela transportsystemet. Jag vill påstå, Roy Ottosson, att ur miljösynpunkt gör dessa 140 miljoner tonkilometer trots allt ganska mycket. Vi kanske inte kan eliminera alla dessa, men en stor del tror jag att vi kan bli av med, och det skulle vara till nytta både för transportnäringen och framför allt för miljön.

ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Problemen för skogsindustrin är faktiskt olika i olika delar av landet. När vi i trafikutskottet tittade på problemen med överlasterna fann vi att i Småland med de ganska korta transportavstånden dominerar vägtransporterna kraftigt. Norröver däremot transporterar man mycket av skogsråvaran på järnväg till industrierna längs kusten. Om man pressar upp totalvikten för lastbilarna innebär det att järnvägarnas konkurrensförmåga i norr försämras.

Man måste alltså se till helheten för att kunna bedöma om detta är bra eller dåligt. Vi har när vi sett till helheten gjort bedömningen att om man pressar upp totalvikterna leder det tyvärr i slutändan till ökade utsläpp på grund av att trafiken totalt sett ökar. Centern har gjort en annan bedömning, och det är bara att beklaga.

Elving Andersson medger att alla vägar inte tål denna belastning. Det handlar ju här om generella viktökningar, och detta kommer att slå på praktiskt taget alla vägar. Centern tycker då att man skall göra undantag för vissa vägar. Vore det inte bättre att i stället hålla nere vikten, så att vägnätet inte slits ned? Om man inom ett begränsat område behöver köra med tyngre laster och industrin själv står för vägunderhållet inom detta område, kanske litet större fordon kan tillåtas. Sådant förekommer på andra håll i världen.

*Ändring i lagen om
överlastavgift*

Talmannen anmälde att Elving Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

JARI LANDER (s):

Herr talman! Om en lastbil, buss eller släpvagn framföres på det allmänna vägnätet med högre vikt än vad som är tillåtet för vägen eller fordonet, är ägaren skyldig att betala överlastavgift.

Så ungefär inleds regeringens proposition om ändringen av lagen om överlastavgift.

Denna proposition har trafikutskottet nu behandlat och föreslår i sitt betänkande riksdagen att bifalla lagförslaget. Jag yrkar inledningsvis bifall till utskottets hemställan.

Lagen om överlastavgifter har varit i princip oförändrad sedan dess tillkomst år 1973. Så t.ex. har avgiften för överlast legat på samma nivå sedan dess.

I det aktuella betänkandet föreslås en höjning av avgiften vid överlast. Vidare föreslås att viktavdragen vid beräkning av överlastavgift anpassas till det förhållandet att allt tyngre fordon kommer ut på det svenska vägnätet.

Att lagen om överlastavgifter nu utvidgas till att gälla alla typer av lastbärande fordon anser utskottsmajoriteten vara riktigt. Att lagen skulle omfatta andra tunga fordon, typ mobilkranar, såsom vpk föreslår i en reservation, anser utskottsmajoriteten däremot vara felaktigt. Vi anser att det är de lastbärande fordonens last och de lastade fordonens totala vikt som lagen om överlast skall avse. Fordons bruttovikter i förhållande till vägstandard får regleras i annan ordning. Jag yrkar med detta avslag på reservation nr 1.

Tidigare fattade riksdagsbeslut medför en successiv ökning av de tunga fordonens bruttovikter på väg. Det blir då naturligt att skärpa bestämmelserna om överlast. Reservationerna nr 2, 3 och 4 tar upp frågan om och i så fall med hur stor del överlasten skall minskas när överlastavgift fastställs.

Naturligtvis skulle hanteringen förenklas om all last utöver den tillåtna avgiftbelades, i synnerhet som det är de tyngre fordonen som sliter vägnätet kraftigast. Men så enkelt är det nu tyvärr inte i det praktiska arbetet med t.ex. timmertransporter, som Elving Andersson talade om, och stycke gods. De hjälpmedel som här skulle fordras finns ännu inte. Därför anser utskottet att en viss överlast måste tillåtas, om hanteringen inte skall bli oöverkomlig. Med detta yrkar jag avslag på reservation nr 4.

I propositionen föreslås att viktavdrag skall få göras med upp till 500 kg per axel, såvida inte fordonets eller vägens viktgränser överskridits, i vilket fall 300 kg per axel föreslås bli den maximalt godkända avdragsvikten. Dessa gränser anser utskottsmajoriteten vara väl avvägda, medan som framgått av debatten centerpartisterna och moderaterna i utskottet med olika motiveringar yrkar på att högre viktavdrag skall få göras vid fastställande av överlastavgift.

Även om sådan utrustning ännu inte finns att man helt kan kräva att lastbärande fordon med övervikt inte skall tillåtas på vägarna, vill jag hävda att de yrkesverksamma i näringen har sådan känsla för t.ex. timmerlastning att det med dagens hjälpmedel inte skall behövas större s.k. spelutrymme än

vad utskottets majoritet med yrkande om bifall till proposition om ändring av lagen om överlastavgift föreslår vad gäller viktavdrag vid överlast.

Jag yrkar med detta avslag på reservationerna 3 och 4.

Avslutningsvis vill jag understryka vad utskottet säger om vikten av att lagen om överlastavgift i framtiden fått en sådan praktisk hantering ute på vägarna att de avgifter som åläggs dem som kör med överlast säkrare kan indrivras såväl från inhemska som från utländska fordonsägare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att vi inte vänt oss emot att överlastavgiften föreslås bli fördubblad. Vi tycker faktiskt att om man sätter i system att använda vägarna på det sättet skall det kosta – det skall svida ordentligt. Däremot kan vi inte vara med om att rättstryggheten åsidosätts.

Jarl Lander säger att ökningen av bruttovikten gör att man kan skärpa viktavdraget. Men ju högre vikten är, desto svårare blir det för föraren att avgöra dessa differenser – detta är faktiskt ett argument för 450 kg. Ju mindre man lastar, desto lättare bör det vara att beräkna.

Om det förhållande som jag har beskrivit tidigare med en mängd olika exempel sade inte Jarl Lander någonting. Han berörde icke styckegodsbilarna, alla bilar som går med lösgods, och han sade heller ingenting om tankbilssituationen, där man tvingas lossa på olika ställen, utan han berörde endast skogen. Det handlar faktiskt om fler transporter i det här landet än bara skog, även om detta är en stor del. Det finns en mängd andra områden, där problemen är än större.

Jag fick inte heller någon som helst kommentar från utskottets talesman, om han anser att det är rimligt att hederliga chaufförer i Transportarbetareförbundet skall bli dömda och straffade för någonting som de egentligen icke kan styra.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag skulle vilja ha ett förtydligande från Jarl Lander när det gäller avslagsmotiveringen för reservation 4. Det gällde överlastavgiftens storlek. Vi har ju reserverat oss för att storleken skall beräknas utifrån hela överlasten.

Däremot anser vi att avdraget självfallet skall jämföras vid beräkningen, alltså när man ser om det är överlast eller inte, så att det finns en spelmán där. Den skall vara kvar, tycker vi, men om man har överskridit gränsen skall beloppet beräknat på hela överlasten.

Vad är det socialdemokraterna har emot det egentligen? Det framgick inte, tyckte jag.

JARL LANDER (s):

Herr talman! En kort kommentar till Wiggo Komstedts påstående att jag inte skulle ha sagt någonting om styckegods osv. Åtminstone i mitt manuskript står ordet styckegods också.

Jag vill hävda för Wiggo Komstedt, på samma sätt som jag försökte säga i min inledning när det gäller t.ex. timmerlastning, att jag och utskottsmajori-

teten inte tror att de som hanterar det här ute i praktiken har sådana stora problem som Wiggo Komstedt med sina tekniska beskrivningar tidigare har gjort känt för kammaren. Vi tror att det här går att hantera.

Jag vill också påpeka att vi alltså nu får mycket högre bruttovikter på fordonen ute på vägen, men det finns ingenting som säger att denna maximala fordonsvikt måste uppnås av varje bil som går. Samtidigt som det alltså blir större och tyngre fordon på vägarna, vet vi – det har framgått av diskussionen tidigare – att dessa fordon sliter ytterligare på vägarna. Därför, säger vi från utskottsmajoriteten, är det än viktigare att få skärpta överlastavdragsgränser för att på något sätt modulera det ytterligare slitaget som uppstår.

Herr talman! För Roy Ottosson kan jag väl bara påpeka det som står i både propositionen och betänkandet. Utskottsmajoriteten har sagt att vi anser att den kostnadsökning som nu drabbar överlasten är väl avvägd. Skulle det ökas på ytterligare, så som vpk och miljöpartiet säger i sin reservation, så skulle det bli en orimlig kostnadsökning för dessa överlastavgifter.

Med tanke på att vi ligger så att säga nästan i mitten – vi får påstötningar från moderaterna och centern att vi ligger för lågt med avdragsreglerna, och från den andra sidan att vi ligger för högt, anser jag nog att vi från utskottsmajoriteten ändå har ett rätt väl avvägt förslag, som nu lämnas till riksdagen för avgörande.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Vi behöver inte hålla oss till stora skogsbilar i det här fallet, Jarl Lander. Vi kan gå ut i morgon bitti, när bilen kommer från Arla och skall leverera mjölken till riksdagsrestaurangen. Det är en vanlig bil, som lagligt lastar 6–7 ton, men i och med att han har börjat lossa på några andra ställen tidigare och har tagit hälften av lasten, har han mycket klart överstigit det axeltryck som vi diskuterar. Han har dock icke överskridit totalvikten, för han har bara hälften av tillåten last. Men han har så mycket på framaxeln, på grund av det lastnings sätt som man har. Det finns nämligen en bestämmelse som säger att vi måste stuva så att lasten förankras, och det kan inte göras på annat sätt än fram mot framstammen. Han är alltså olaglig, om man skall följa bestämmelsen att lasten skall vara riktigt förankrad, och det skall han naturligtvis göra. Man kan inte lösa den formen av transport på annat sätt.

Det är det som är problemet, Jarl Lander, att vi gör människor till lagbrytare som bara gör ett vanligt, hederligt jobb.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 december.)

35 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 13 december

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenium.

36 § Bordläggning

Prot. 1989/90:44
12 december 1990

Anmälades och bordlades

Försvarsutskottets betänkanden

1989/90:FöU3 Arméns utveckling och totalförsvarets planeringssystem,
m.m.

1989/90:FöU4 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1989/90

Socialutskottets betänkande

1989/90:SoU14 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1989/90

Utbildningsutskottets betänkande

1989/90:UbU8 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1989/90

Jordbruksutskottets betänkande

1989/90:JoU12 Rådgivningen i lantbruket

Näringsutskottets betänkanden

1989/90:NU5 Minerallagstiftning

1989/90:NU12 Allmänna pensionsfondens placeringsbestämmelser

1989/90:NU14 Lag om livförsäkringar med aktiefondsanknytning, m.m.

1989/90:NU16 Tilläggsbudget I (utrikesdepartementet, finansdepartementet,
industridepartementet och miljö- och energidepartementet)

1989/90:NU17 1989 års redogörelse för de statliga företagen

Bostadsutskottets betänkande

1989/90:BoU9 Förnyad behandling av ärende om samordnad länsförvaltning

37 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 12 december

1989/90:327 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till miljö- och energiministern om privatbilismen:

I olika sammanhang har statsrådet Dahl betonat att personbilstrafiken måste minskas.

I en interpellationsdebatt den 12 december refererade statsrådet till miljöavgiftsutredningen och nämnde därvid följande:

Inom trafiksektorn bör förslagen leda till ett ökat kollektivt resande och en minskad tillväxt av privatbilismen.

Är statsrådet beredd följa miljöavgiftsutredningens förslag, vilket faktiskt innebär en ökning av privatbilismen?

Det obestridda målet för den svenska handelspolitiken är att eftersträva en harmonisering med främst övriga Europa. Syftet för svenskt vidkommande, som för de flesta länder, är att härigenom skapa likvärdiga konkurrensvillkor, uppnå samma fördelar, en likabehandling länder emellan samt att skapa så klara spelregler som möjligt på det handelspolitiska området.

Det svenska jordbruket är i hög grad beroende av dels den svenska jordbrukspolitiken, dels av de regler för handel med jordbruksprodukter som skapas inom ramen för internationella avtal. Såväl inom ramen för den svenska jordbrukspolitiska debatten, som för de pågående EFTA-EG-diskussionerna och den s.k. Uruguay-rundan inom GATT är reglerna för den svenska jordbrukspolitiken föremål för överväganden.

Är mot bakgrund av det här sagda och med hänsyn till de grundläggande intentionerna för den svenska handelspolitiken den svenska regeringen beredd att eftersträva att den svenska handelspolitiken inte kommer att diskriminera Sveriges bönder?

38 § Kammaren åtskildes kl. 21.05.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

|
/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Tisdagen den 12 december

1 § Justering av protokoll	1
2 § Förnyad bordläggning	1
3 § Vissa frågor rörande dementa m.fl.	1
Socialutskottets betänkanden SoU12 och SoU13	
Debatt	
Daniel Tarschys (fp)	
Sten Svensson (m)	
Rosa Östh (c)	
Margó Ingvardsson (vpk)	
Anita Stenberg (mp)	
Aina Westin (s)	
Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)	
Beslut	31
Socialutskottets betänkande SoU12	31
Socialutskottets betänkande SoU13	32
4 § Beslut rörande utskottetsbetänkanden som slutdebatterats den 8 december	34
Trafikutskottets betänkande TU7	34
Trafikutskottets betänkande TU8	34
Trafikutskottets betänkande TU11	34
Kulturutskottets betänkande KrU9	35
Justitieutskottets betänkande JuU5	35
5 § Justering av kammarens protokoll	36
Konstitutionsutskottets betänkande KU25	
Telefonavlyssning	36
Justitieutskottets betänkande JuU13	36
Ändringar i allemanssparandet	36
Finansutskottets betänkande FiU8	
Tilläggsbudget I	36
Finansutskottets betänkande FiU11	
Tilläggsbudget I	36
Trafikutskottets betänkande TU12	
Beslut	36
6 § Beslut om samlad votering	36
7 § Arbetsmiljö	36
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8	
Debatt	
Mona Saint Cyr (m)	
Kjell-Arne Welin (fp)	
Börje Hörnlund (c)	
Karl-Erik Persson (vpk)	
Anna Horn af Rantzien (mp)	

	Kjell Nilsson (s)	
	Lars-Ove Hagberg (vpk)	
	Anna-Greta Leijon (s)	
	<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
	Andre vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
8 §	Arbetsförmedlingslagen	51
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU14	
	Debatt	
	Anders G Högmark (m)	
	Kjell-Arne Welin (fp)	
	Göran Engström (c)	
	Lahja Exner (s)	
	<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
9 §	Beslut	56
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU8	56
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU14.	58
10 §	Svar på fråga 1989/90:263 om skyddet mot smittsamma sjukdomar	58
	Socialminister Sven Hulterström	
	Siw Persson (fp)	
11 §	Svar på fråga 1989/90:308 om tandvård för finska medborgare i Karesuando	60
	Socialminister Sven Hulterström	
	Bo Holmberg (s)	
12 §	Svar på fråga 1989/90:324 om lärarsituationen vid § 12-hemmen	62
	Socialminister Sven Hulterström	
	Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)	
13 §	Svar på fråga 1989/90:270 om undervisningen i kost- och hälsofrågor i gymnasieskolan	63
	Statsrådet Göran Persson	
	Silwa Cedell (c)	
14 §	Svar på fråga 1989/90:277 om mängdläran i matematikundervisningen	65
	Statsrådet Göran Persson	
	Alf Wennerfors (m)	
15 §	Svar på fråga 1989/90:302 om gymnasieundervisningen för döva	67
	Statsrådet Göran Persson	
	Ragnhild Pohanka (mp)	
16 §	Svar på fråga 1989/90:266 om arbetsuppgifter för viss referensgrupp för datafrågor	69
	Civilminister Bengt K Å Johansson	
	Margitta Edgren (fp)	
17 §	Svar på fråga 1989/90:283 om återinförande av affärstidslagen	70
	Civilminister Bengt K Å Johansson	
	Lena Boström (s)	
18 §	Svar på fråga 1989/90:284 om förtydligande av tidsbegränsningskungörelsen	71

	Civilminister Bengt K Å Johansson	
	Alf Wennerfors (m)	
19 §	Svar på fråga 1989/90:265 om järnvägstrafiken i Europa	73
	Kommunikationsminister Georg Andersson	
	Roy Ottosson (mp)	
20 §	Svar på fråga 1989/90:312 om upprustning av NKLJ-banan	76
	Kommunikationsminister Georg Andersson	
	Bo Finnkvist (s)	
21 §	Svar på fråga 1989/90:316 om en advokatjour för asylärenden.	78
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Gudrun Schyman (vpk)	
22 §	Svar på fråga 1989/90:319 om handläggningen av låneärenden i länsbostadsnämnderna	80
	Bostadsminister Ulf Lönnqvist	
	Alf Wennerfors (m)	
23 §	Svar på fråga 1989/90:305 om sågspån och kutterspån som bränsle i värmeverk	83
	Industriminister Ivar Nordberg	
	Göran Engström (c)	
24 §	Svar på fråga 1989/90:290 om den politiska situationen i Västs- hara	85
	Statsrådet Lena Hjelm-Wallén	
	Ingela Mårtensson (fp)	
25 §	Beslut om samlad votering	87
26 §	Ungdomsbrottslighet m.m.	87
	Justitieutskottets betänkande JuU14	
	Debatt	
	Jerry Martinger (m)	
	Kjell-Arne Welin (fp)	
	Kjell Ericsson (c)	
	Ingrid Burman (vpk)	
	Kent Lundgren (mp)	
	Barbro Andersson (s)	
	<i>Beslut fattades under 28 §</i>	
27 §	Ytterligare medel till storstadsutredningen	101
	Justitieutskottets betänkande JuU15	
	Debatt	
	Lars Sundin (fp)	
	Lars-Erik Lövdén (s)	
	<i>Beslut fattades under 28 §</i>	
28 §	Beslut	101
	Justitieutskottets betänkande JuU14.	101
	Justitieutskottets betänkande JuU15.	102
29 §	Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden.	102
30 §	Ny prisregleringslag	102
	Finansutskottets betänkande FiU9	
	Debatt	
	Lars Tobisson (m)	

	Lars De Geer (fp)	
	Gunnar Björk (c)	
	Lars-Ove Hagberg (vpk)	
	Carl Frick (mp)	
	Lisbet Calner (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 13 december</i>	
31 §	Ajournering för middagsuppehåll	110
32 §	Återupptagna förhandlingar	111
33 §	Trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m.m.	111
	Trafikuskottets betänkande TU9	
	Debatt	
	Görel Bohlin (m)	
	Anders Castberger (fp)	
	Hugo Andersson (c)	
	Viola Claesson (vpk)	
	Roy Ottosson (mp)	
	Sten-Ove Sundström (s)	
	Berndt Ekholm (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 13 december</i>	
34 §	Ändring i lagen om överlastavgift	133
	Trafikuskottets betänkande TU10	
	Debatt	
	Wiggo Komstedt (m)	
	Elving Andersson (c)	
	Viola Claesson (vpk)	
	Roy Ottosson (mp)	
	Jarl Lander (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 13 december</i>	
35 §	Beslut om fortsatt ärendebehandling den 13 december	140
36 §	Bordläggning	141
37 §	Meddelande om frågor	
	1989/90:327 av Sten Andersson i Malmö (m) om privatbilismen	141
	1989/90:328 av Håkan Hansson (c) om Europaharmonise- ringen och den svenska jordbrukspolitiken	142